

DREPT CIVIL. PARTEA GENERALĂ

Conf. univ. dr. Carmen Tamara UNGUREANU

SUPPORT CURS

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” IAȘI

FACULTATEA DE DREPT

DREPT CIVIL. PARTEA GENERALĂ

Conf. univ. dr. Carmen Tamara UNGUREANU

- SUPORT CURS -

Anul I

Semestrul I

2012-2013

CUPRINS

CAPITOLUL 1. - NOȚIUNI INTRODUCTIVE.....	1
SECȚIUNEA I. DEFINITIA DREPTULUI CIVIL.....	1
SECȚIUNEA A II-A. DELIMITAREA DREPTULUI CIVIL	2
1. <i>Criterii de delimitare</i>	3
1. Obiectul de reglementare	3
2. Metoda de reglementare	3
3. Caracterul normelor juridice	3
4. Natura sancțiunilor	4
5. Calitatea subiectelor	4
6. Principiile proprii ale ramurii	4
SECȚIUNEA A III-A. IZVOARELE DREPTULUI CIVIL	6
1. <i>Noțiune</i>	6
2. <i>Clasificare</i>	6
SECȚIUNEA A IV-A. APLICAREA NORMEI JURIDICE CIVILE.....	9
1. <i>Aplicarea normei juridice civile în timp</i>	9
2. <i>Aplicarea normei juridice civile în spațiu</i>	11
3. <i>Aplicarea normei juridice civile asupra persoanelor</i>	11
SECȚIUNEA A V-A. INTERPRETAREA NORMELOR JURIDICE CIVILE ..	12
CAPITOLUL II. RAPORTUL JURIDIC CIVIL.....	16
SECȚIUNEA I. DEFINIȚIA, CARACTERELE ȘI IZVOARELE RAPORTULUI JURIDIC CIVIL.	16
1. <i>Definiție</i>	16
2. <i>Caractere</i>	16
3. <i>Izvoare</i>	16
SECȚIUNEA A II-A. STRUCTURA RAPORTULUI JURIDIC CIVIL.....	17
1. <i>Subiectele raportului juridic civil</i>	17
1. Noțiune.	17
2. Individualizarea subiectelor raportului juridic civil.	18
3. Pluralitatea subiectelor raportului juridic civil.	18
4. Schimbarea subiectelor raportului juridic civil	20
5. Capacitatea subiectelor raportului juridic civil.....	22
2. <i>Conținutul raportului juridic civil</i>	36
1. Noțiune	36
2. Clasificarea drepturilor subiective civile	37

3. Recunoașterea, exercitarea și apărarea drepturilor subiective civile	40
4. Clasificarea obligațiilor civile	42
3. <i>Obiectul raportului juridic civil</i>	45
1. Definiție.	45
2. Clasificarea bunurilor.	46
CAPITOLUL III – ACTUL JURIDIC CIVIL	52
SECȚIUNEA I. NOTIUNE.....	52
SECȚIUNEA A-II-A. CLASIFICAREA ACTELOR JURIDICE CIVILE.....	52
SECȚIUNEA A- III-A. CONDITIILE ACTULUI JURIDIC CIVIL	58
1. <i>Definiție și clasificare</i>	58
2. <i>Condițiile de formare și de validitate ale actului juridic</i>	59
1. Capacitatea.....	59
2. Consimțământul.	60
3. Obiectul actului juridic civil.....	69
3.1. Noțiune.	69
3.2. Condiții de validitate generale.....	70
3.3. Condiții de validitate speciale	71
4. Cauza actului juridic civil.....	72
4.1. Noțiune.	72
4.2. Elementele cauzei.	72
4.3. Condiții de validitate	72
5. Forma actului juridic civil	73
5.1. Principiul autonomiei de voință.....	73
5.2. Noțiunea de formă a actului juridic civil și felurile ei.	74
3. <i>Condițiile de eficacitate a actului juridic civil. Modalitățile actului juridic civil.</i>	76
1. Termenul.	76
1.1. Noțiune.	76
1.2. Clasificare.....	77
1.3. Efectele termenului.	78
2. Condiția.	78
2.1. Noțiune.	78
2.2. Clasificare.....	78
2.3. Reguli cu privire la realizarea sau nerealizarea condiției. .	80
2.4. Efectele condiției.	80
3. Sarcina	81

3.1. Noțiune.	81
3.2. Clasificare.	81
SECȚIUNEA A IV-A. EFECTELE ACTULUI JURIDIC CIVIL.	82
1. Noțiune.	82
2. <i>Principiile efectelor actului juridic.</i>	83
2.1. Principiul forței obligatorii.	83
2.2. Principiul irevocabilității.	84
2.3. Principiul relativității efectelor actului juridic civil.	84
SECȚIUNEA A V-A. REPRESENTAREA IN ACTELE JURIDICE CIVILE.	87
1. Noțiune.	87
2. <i>Clasificare.</i>	88
2.1. Reprezentarea legală, convențională și judiciară.	88
2.2. Reprezentarea generală și specială.	88
3. <i>Forma împuternicirii reprezentării.</i>	89
4. <i>Condițiile reprezentării.</i>	89
4.1. Împuternicirea de a reprezenta.	89
4.2. Intenția de a reprezenta.	90
4.3. Voința valabilă a reprezentantului.	91
5. <i>Efectele reprezentării.</i>	91
6. <i>Încetarea reprezentării.</i>	92
SECȚIUNEA A VI-A. NULITATEA ACTULUI JURIDIC CIVIL.	92
1. <i>Definiție și funcții.</i>	92
1. Definiție.	92
2. Funcțiile nulității.	93
2. <i>Clasificarea nulităților.</i>	93
1. Nulitatea absolută și nulitatea relativă.	93
2. Nulitatea totală și nulitatea parțială.	96
3. Nulitatea expresă și nulitatea virtuală.	96
4. Nulitatea de fond și nulitatea de formă.	96
5. Nulitatea amiabilă și nulitatea judiciară.	96
3. <i>Cauzele de nulitate.</i>	97
4. <i>Efectele nulității.</i>	97
1. Principiile efectelor nulității.	98
1.1. Principiul retroactivității efectelor nulității.	98
1.2. Principiul repunerii părților în situația anterioară (restitutio in integrum).	98
1.3. Principiul anulării actului subsecvent ca urmare a anulării actului inițial (resoluto iure dantis, resolvitur ius accipientis).	99

2. Principii care înlătură nulitatea.....	100
2.1. Principiul conversiunii actului juridic.....	100
2.2. Principiul validității aparenței în drept	101
2.3. Principiul răspunderii civile delictuale	102
5. <i>Delimitarea nulității de alte cauze de ineficacitate a actului</i> <i>juridic.....</i>	102
1. Rezoluțiunea.	102
2. Rezilierea.	102
3. Revocarea.	102
4. Reducțiunea.	103
5. Caducitatea	103
6. Inopozabilitatea.....	103
7. Clauzele considerate nescrise.	103

Capitolul 1. - Noțiuni introductive

Obiective:

- înțelegerea semnificației dreptului civil în contextul dreptului privat;
- asigurarea delimitării dreptului civil de alte ramuri de drept privat, precum și de o parte a ramurilor dreptului public sau aflate la granița public-privat;
- cercetarea izvoarelor dreptului civil;
- însușirea noțiunilor de bază referitoare la normele juridice civile.

Secțiunea I. Definiția dreptului civil

Dreptul reprezintă totalitatea normelor care reglementează acțiunile omului în societate și a căror respectare este asigurată prin forța coercitivă a statului (adică, statul prin organele sale competente îi sancționează pe cei care nu le respectă). Acesta este așa numitul *drept pozitiv*, adică existent la un moment dat într-o anumită societate și concretizat în legi scrise sau obiceiuri, care este, în toate cazurile, obligatoriu. El se aplică tuturor și mai poartă denumirea de *drept obiectiv*.

La baza dreptului pozitiv stă un complex de reguli fundamentale, noțiuni universale de drept, „produsul experienței colective a tuturor națiunilor civilizate”, care se numește *drept natural*.

Dreptul pozitiv se împarte în drept național și drept internațional, care la rândul lor se împart în *public și privat*. Obiectul de studiu al dreptului privat îl formează raporturile dintre oameni în legătură cu interesele lor individuale. Raporturile dintre oameni și societate, și raporturile dintre state sunt reglementate de dreptul public.

O ramură a dreptului privat, și anume baza acestuia, este dreptul civil. Prin *ramură de drept* se înțelege acel grup de norme juridice care reglementează o anumită categorie de relații sociale.

Dreptul civil poate fi definit ca fiind acea ramură a dreptului privat, care reglementează raporturile patrimoniale și personal nepatrimoniale dintre persoanele fizice și juridice, aflate într-o poziție de egalitate juridică.

Din definiția dreptului civil rezultă care este obiectul dreptului civil, care sunt subiectele și care este metoda lui de reglementare.

Prin *obiect* al unei ramuri de drept se înțelege acel complex de raporturi sociale care sunt reglementate de regulile de drept ce aparțin ramurii respective. Obiectul ramurii dreptului civil îl constituie acele raporturi sociale de natură patrimonială și personal nepatrimonială care se stabilesc între persoanele fizice și persoanele juridice. Aceasta reiese și din obiectul noului Cod civil, care, potrivit articolului 2, reglementează raporturile patrimoniale și nepatrimoniale dintre persoane, ca subiecte de drept civil.

Raporturile patrimoniale sunt acelea care au un conținut economic, evaluabil în bani (de exemplu, raporturile care se nasc dintr-un contract de vânzare-cumpărare).

Raporturile personale nepatrimoniale sunt acelea al căror conținut nu poate fi evaluat în bani (de exemplu, raporturile care privesc viața privată a unei persoane: dreptul la nume, la domiciliu, la reputație).

Persoana fizică reprezintă omul, privit individual, ca titular de drepturi și obligații civile (articolul 25(2) din noul Cod civil).

Persoana juridică reprezintă orice formă de organizare, care odată ce îndeplinește condițiile cerute de lege, este titulară de drepturi și obligații civile (articolul 25(3) din noul Cod civil).

Raporturile civile se stabilesc între subiectele de drept civil, adică între persoanele fizice, între persoanele juridice sau între persoanele fizice și persoanele juridice.

Prin *metoda de reglementare* a unei ramuri de drept se înțelege poziția părților participante la raportul juridic, care poate fi de egalitate sau de subordonare.

În dreptul civil, poziția părților este de egalitate juridică, ceea ce înseamnă că una dintre părți nu se subordonează celeilalte (de exemplu, în raporturile care se nasc dintr-un contract de vânzare-cumpărare, părțile se află într-o poziție de egalitate juridică – nu neapărat și economică – în sensul că au posibilitatea de a avea drepturi și obligații și de a le exercita în mod liber; astfel, proprietarul bunului nu îl poate obliga pe cumpărător să achiziționeze bunul, dacă bunul nu corespunde exigențelor acestuia și refuză să-l cumpere; potențialul cumpărător nu-l poate obliga pe proprietar să vândă bunul).

Dreptul civil nu reglementează, însă, toate raporturile patrimoniale și personale nepatrimoniale din societate. O parte a acestora este reglementată de alte ramuri de drept, precum: dreptul familiei, dreptul comercial, dreptul internațional privat, dreptul muncii. Pentru a stabili care anume raporturi formează obiectul dreptului civil urmează a se face delimitarea dreptului civil față de celelalte ramuri, prin indicarea obiectului lor de reglementare. Astfel, ceea ce intră în sfera acestor ramuri, nu intră în sfera dreptului civil. Trebuie făcută precizarea că abrogarea Codului familiei, abrogarea Codului comercial și a Legii 105/1992 care reglementează raporturile de drept internațional privat (cu excepția câtorva articole) și reglementarea raporturilor corespunzătoare în noul Cod civil, nu a condus la dispariția ramurilor dreptului familiei, dreptului comercial și dreptului internațional privat. Abrogarea codurilor nu a fost determinată de dispariția relațiilor sociale specifice acestor ramuri de drept și nici nu au fost înlăturate normele juridice care le reglementează, ci doar li s-a schimbat locul. Au fost reunite în Codul civil. Deci continuă să existe ramura dreptului familiei, ramura dreptului comercial și ramura dreptului internațional privat.

Dreptul civil joacă, însă, rolul unui așa numit *drept comun*, în sensul că, ori de câte ori un raport juridic ce aparține unei alte ramuri de drept nu poate fi reglementat, întrucât acea ramură nu conține prevederi relative (adică reguli de drept aplicabile situației juridice respective) se aplică regulile dreptului civil. Acest lucru este posibil deoarece, pe de o parte, dreptul civil reprezintă baza dreptului privat, iar, pe de altă parte, o serie de ramuri de drept s-au desprins din dreptul civil (de exemplu, dreptul familiei, dreptul comercial). Potrivit articolului 2(2) din noul Cod civil, Codul civil este alcătuit dintr-un ansamblu de reguli care constituie *dreptul comun* pentru toate domeniile la care se referă litera sau spiritul dispozițiilor sale.

Secțiunea a II-a. Delimitarea dreptului civil

Pentru a delimita dreptul civil de alte ramuri de drept, astfel încât să se poată, cu ușurință, califica o situație juridică, să se poată stabili care norme îi sunt aplicabile, din care ramură de drept, se utilizează mai multe criterii.

1. Criterii de delimitare

1. Obiectul de reglementare

Un prim criteriu de delimitare este, așa cum am arătat, *obiectul de reglementare*. Obiectul ramurii dreptului civil îl constituie acele raporturi sociale de natură patrimonială și personal nepatrimonială care se stabilesc între persoane, ca subiecte de drept civil.

2. Metoda de reglementare

Metoda de reglementare constă în poziția părților, care poate fi de egalitate sau de subordonare. În dreptul civil, metoda este de egalitate juridică a părților în raporturile dintre ele.

3. Caracterul normelor juridice (regulilor de drept)

Normele juridice sunt regulile generale și abstracte, instituite sau recunoscute de puterea publică, ce reglementează conduita subiectelor de drept și a căror respectare este asigurată, la nevoie, prin forța coercitivă a statului. Normele de drept civil reglementează conduita subiectelor în raporturile juridice civile. Ele se pot clasifica după mai multe criterii și anume:

■ În funcție de *caracterul conduitei prescrise*, normele juridice pot fi imperative și dispozitive.

Normele imperative sunt acele reguli de drept pe care subiectele de drept civil sunt obligate să le respecte; ele nu pot stabili alte reguli pentru raporturile dintre ele.

Normele imperative, la rândul lor, se împart în:

-*onerative*: care impun o anumită conduită;

-*prohibitive*: care interzic o anumită conduită.

Normele dispozitive sunt acele reguli de drept, prin care subiectele au posibilitatea, fie să aleagă o anumită conduită dintre mai multe indicate de legiuitor, fie să stabilească ele însele regulile ce li se vor aplica.

Normele dispozitive pot fi:

-*permissive*: care dau posibilitatea părților să aleagă o anumită conduită dintre mai multe indicate de legiuitor;

-*supletive*: dacă subiectele nu și-au ales ele însele regulile aplicabile, se aplică o regulă stabilită de legiuitor pentru acea situație. În dreptul civil predomină normele dispozitive.

■ În funcție de *interesul ocrotit*, normele juridice pot fi de ordine publică și de ordine privată.

Normele de ordine publică, depășind sfera intereselor private, protejează interesele publice, ale societății.

Toate normele de ordine publică sunt imperative (însă, nu toate normele imperative sunt de ordine publică).

Normele de ordine privată ocrotesc interese particulare. Normele dispozitive sunt întotdeauna de ordine privată (însă, nu toate normele de ordine privată sunt dispozitive).

Interesul clasificării normelor în norme de ordine publică și de ordine privată se regăsește în materia nulităților, când judecătorul stabilește, în funcție de interesul ocrotit, sancțiunea nulității absolute sau relative, care au regimuri juridice distincte.

■ În funcție de *întinderea aplicării normelor juridice*, acestea pot fi generale și speciale.

Normele generale se aplică în toate cazurile, iar cele *speciale* numai în cazurile expres stabilite de lege. Aceasta înseamnă că, în cazul în care există o normă generală și una specială, care reglementează aceeași situație juridică, se aplică cu prioritate cea specială.

4. *Natura sancțiunilor*

Nerespectarea normelor juridice atrage o consecință negativă, o sancțiune pentru autorul ei. Sancțiunile diferă, însă, în ramurile de drept. Specifică dreptului civil este sancțiunea restabilirii dreptului subiectiv civil încălcat, de regulă, prin repararea prejudiciului (pagubei) cauzate prin încălcare.

5. *Calitatea subiectelor*

În dreptul civil subiectele nu au o calitate specială; sunt persoane fizice sau persoane juridice. Dar în alte ramuri de drept subiectele au o anumită calitate (de exemplu în dreptul administrativ, cel puțin un subiect este organ administrativ de stat).

6. *Principiile proprii ale ramurii*

Principiile de drept sunt reguli de bază, idei călăuzitoare, care stau la baza activității judiciare. Există trei categorii de principii: principii care se aplică în toate ramurile de drept, (adică generale, care stau la baza întregului sistem de drept); principii caracteristice pentru fiecare ramură de drept; în cadrul ramurilor, principii specifice anumitor instituții din ramura de drept respectivă.

Principiile fundamentale ale dreptului sunt acele idei de bază, comune tuturor ramurilor de drept și care se regăsesc în toată legislația. Dintre acestea pot fi enumerate: principiul egalității în fața legii, principiul separației puterilor în stat ș.a.; ele se aplică și în dreptul civil.

Principiile specifice dreptului civil se aplică în întreaga ramură, tuturor instituțiilor, constituind temeiul de apreciere și de evaluare a normelor juridice civile.

Principiile specifice dreptului civil sunt: principiul proprietății, principiul egalității în fața legii civile, principiul îmbinării intereselor personale cu interesele generale, principiul garantării și ocrotirii drepturilor subiective civile.

Principiile specifice anumitor instituții din ramura dreptului civil sunt reguli de bază care se aplică numai într-o instituție sau în mai multe instituții ale dreptului civil. O *instituție de drept civil* reunește un grup de norme juridice civile, care reglementează subdiviziuni ale obiectului dreptului civil, precum: raportul juridic civil, actul juridic civil, dreptul de proprietate, succesiunea, contractele, prescripția extintivă, ș.a.

Pot fi enumerate următoarele principii specifice anumitor instituții ale dreptului civil:

- principiul consensualismului, care privește forma actului juridic civil;
- principiile forței obligatorii, irevocabilității și relativității actului juridic civil, care privesc efectele actului juridic civil;

- principiul ocrotirii bunei credințe, care se regăsește în mai multe instituții ale dreptului civil, precum drepturile reale, răspunderea civilă, etc;
- principiul proximității gradului de rudenie, specific moștenirii legale.

Datorită importanței pe care le prezintă, vor fi analizate în continuare *principiile specifice dreptului civil*, care sunt aplicabile în toată ramura dreptului civil,

6.1. Principiul proprietății

Dreptul de proprietate este cel mai important drept patrimonial. Viața omului are în centrul ei material ideea de proprietate.

Dreptul de proprietate este consacrat în Constituția României din 1991, în articolele 44 și 136. Dreptul de proprietate are două forme: dreptul de proprietate publică – al cărui titular este statul și unitățile administrativ teritoriale – și dreptul de proprietate privată – al cărui titular este, fie persoana fizică, fie persoana juridică.

Noul Cod civil, valorificând doctrina și jurisprudența existentă în materie, arată în articolul 552 că, „Proprietatea este publică sau privată.”, iar în articolul 555(1), că „Proprietatea privată este dreptul titularului de a poseda, folosi și dispune de un bun, în mod exclusiv, absolut și perpetuu, în limitele stabilite de lege.”. Normele juridice civile reglementează proprietatea, conținutul său, precum și mijloacele de ocrotire a dreptului de proprietate, acțiunea în revendicare fiind mijlocul specific.

6.2. Principiul egalității în fața legii civile

Principiul egalității în fața legii se desprinde din articolul 16, alineatul 1 din Constituție: „(1) Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări.” Acest principiu este aplicabil în toate ramurile de drept. În dreptul civil, având în vedere metoda lui de reglementare, adică aceea a egalității între subiectele raporturilor juridice civile, acest principiu se traduce prin faptul că persoanele fizice și juridice au o egală capacitate juridică, o egală aptitudine de a avea drepturi și obligații și au o posibilitate egală de a exercita aceste drepturi. Toate persoanele fizice și juridice sunt egale în fața legii civile. Trebuie precizat, însă, pe de o parte, că persoanele fizice sunt egale (articolul 30 din noul Cod civil), iar pe de altă parte, toate persoanele juridice *dintr-o anumită categorie* se supun, în mod egal, reglementărilor elaborate pentru categoria respectivă de persoane juridice.

6.3. Principiul îmbinării intereselor personale cu interesele generale

Drepturile civile ale persoanelor fizice sunt recunoscute în scopul de a le satisface interesele personale materiale și culturale în acord cu *interesul general*, potrivit legii și regulilor de conviețuire socială. Aceasta înseamnă că persoanele fizice trebuie să-și exercite drepturile astfel încât să nu aducă atingere drepturilor celorlalți. În sens contrar, pot fi trase la răspundere pentru abuz de drept (pentru exercitarea abuzivă a drepturilor civile). Potrivit articolului 14(1) din noul Cod civil, persoanele fizice și cele juridice participante la raporturile juridice civile trebuie să își exercite drepturile și să își execute obligațiile cu bună credință, în acord cu ordinea publică și bunele moravuri. Articolul 15 din noul Cod civil, intitulat „Abuzul de drept”, arată că „Nici un drept nu poate fi exercitat în scopul de a vătăma sau păgubi pe altul ori într-un mod excesiv și nerezonabil, contrar bunei-credințe.”.

6.4 Principiul garantării și ocrotirii drepturilor subiective civile

Drepturile civile ale persoanelor fizice și ale persoanelor juridice sunt ocrotite și garantate de lege. Aceasta reiese din Constituție, din articolul 26 al Pactului internațional privind drepturile civile și politice ale omului, la care România a aderat prin Decretul 212/1974, precum și din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, ratificată de România prin Legea 30/1994. Conform articolului 26 din noul Cod civil „Drepturile și libertățile civile ale persoanelor fizice, precum și drepturile și libertățile civile ale persoanelor juridice sunt ocrotite și garantate de lege.”.

În cazul în care drepturile subiective civile sunt încălcate, cei răspunzători sunt obligați să le restabilească. Dacă titularul dreptului încălcat nu poate obține reparația pe cale amiabilă de la cel răspunzător, el îl poate obliga, prin apelarea la forța de constrângere a statului, intentând o acțiune civilă în justiție.

Secțiunea a III-a. Izvoarele dreptului civil

1.Noțiune.

Noțiunea de *izvor de drept civil* are un sens formal, juridic și un sens material. În sens formal, prin izvor de drept civil se înțelege forma specifică de exprimare a normelor juridice civile. În sens material, izvorul de drept civil reprezintă condițiile materiale de existență care generează normele ramurii dreptului civil. În continuare, se va avea în vedere noțiunea de izvor în sens formal.

2.Clasificare.

În Codul civil de la 1864 nu exista un text care să precizeze izvoarele dreptului civil. Conform noului Cod civil, izvoarele de drept civil se clasifică astfel:

2.1. formale, din care fac parte trei izvoare: legea, uzanțele și principiile generale ale dreptului;

2.2. neformale, categorie în care intră jurisprudența, doctrina și morala sau regulile de conviețuire socială.

2.1. Noul Cod civil conține o dispoziție expresă (introdusă prin legea de punere în aplicare) referitoare la izvoarele dreptului civil, în articolul 1, intitulat „Izvoarele dreptului civil. Așadar, conform noului Cod civil, dreptul civil are trei *izvoare formale*: legea, uzanțele și principiile generale ale dreptului. Acestea însă, nu se află într-o poziție de egalitate, unul față de celelalte. Articolul 1(2) din noul Cod civil le ierarhizează astfel: 1. mai întâi se aplică legea; 2. dacă nu există text de lege, care să reglementeze o situație juridică, se aplică uzanțele; dacă situația juridică ce trebuie soluționată este reglementată de *lege* și în materia respectivă există *și uzanțe*, cele din urmă se aplică numai dacă legea face trimitere în mod expres la acestea; adică legea are prioritate (articolul 1, alineatul 3); 3. dacă nu există uzanțe, pentru o situație juridică nereglementată de lege, se aplică o lege care reglementează o situație juridică asemănătoare (analogia legii); 4. dacă nu există o asemenea lege, se aplică principiile generale ale dreptului (analogia dreptului).

Legea. În ceea ce privește legea, în sensul ei larg, nu există diferențe față de reglementarea anterioară. Astfel, actele normative, se împart în:

1) *legi*, adică acte normative care sunt edictate de organul legiuitor al statului, Parlamentul; legile se clasifică în constituționale, organice și ordinare.

Legile constituționale sunt, conform articolului 73 alineatul 2 din Constituția României, legile de revizuire a Constituției, precum și însăși Constituția (care este legea fundamentală a statului).

Legile organice sunt acelea care dezvoltă și detaliază anumite domenii, cuprinse în Constituție, de mare importanță pentru societate; articolul 73 alineatul 3, din Constituție, arată, în mod expres, care sunt aceste domenii; de interes pentru dreptul civil este litera m), care se referă la regimul juridic general al proprietății și al moștenirii.

Legile ordinare sunt toate celelalte legi, edictate de Parlament, care reglementează o sferă restrânsă de relații sociale. De exemplu, Legea fondului funciar (18/1991, cu modificările ulterioare). Tot în această categorie intră și codurile. *Codul* este o grupare sistematizată de norme juridice, care reglementează totalitatea sau majoritatea relațiilor sociale specifice unei anumite ramuri. Noul Cod civil a intrat în vigoare la 1 octombrie 2011.

În ceea ce privește *tratatele internaționale* la care România este parte, acestea devin drept intern prin legea de ratificare (care înglobează conținutul actului internațional ratificat) și urmează regimul legilor ordinare. Aceasta rezultă din articolul 11, alineatul 2 din Constituție („Tratatele ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern.”). Conform articolului 20, alineatul 2 din Constituție, „Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.”. O prevedere asemănătoare se regăsește în noul Cod civil. Astfel, conform articolului 4, intitulat „Aplicarea priorității a tratatelor internaționale privind drepturile omului”, „(1) În materiile reglementate de prezentul cod, dispozițiile privind drepturile și libertățile persoanelor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Constituția, Declarația Universală a Drepturilor Omului, pactele și celelalte tratate la care România este parte. (2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și prezentul cod, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care prezentul cod conține dispoziții mai favorabile.”.

2) *hotărâri și ordonanțe ale guvernului* (inclusiv cele de urgență); acestea sunt acte normative emise de către guvern, conform articolului 108 din Constituție, în scopul organizării executării legilor (hotărârile) sau în temeiul unei legi speciale de abilitare (ordonanțele).

3) *alte acte normative subordonate legii*; acestea sunt izvoare de drept civil în măsura în care conțin prevederi de drept civil; din această categorie fac parte actele normative emise de organele centrale ale administrației publice, adică *ordine*, *instrucțiuni*, *regulamente* și actele normative emise de autoritățile administrației publice locale, adică *hotărâri ale consiliilor locale*, *dispoziții ale primarilor*, *ordine ale prefecților*.

Toate actele normative, indiferent de organul de stat care le-a emis, sunt obligatorii pentru toate persoanele cărora li se adresează.

Un caz particular îl reprezintă *dreptul Uniunii Europene*. După aderarea României la Uniunea Europeană, dreptul Uniunii Europene a devenit izvor de drept. Normele lui se aplică cu prioritate față de dreptul național. Aceasta înseamnă că subiectele de drept sunt obligate să-l respecte, iar judecătorul național să-l aplice din oficiu.

Conform articolului 5 din noul Cod civil, intitulat „Aplicarea prioritară a dreptului Uniunii Europene”, „În materiile reglementate de prezentul cod, normele dreptului Uniunii Europene se aplică în mod prioritar, indiferent de calitatea sau statutul părților.”.

Uzanțele. Prin uzanțe se înțelege obiceiul sau cutuma, la care se adaugă uzurile profesionale. *Obiceiul* (sau cutuma) reprezintă o practică îndelungată, continuă și generală, pe care, cei ce o aplică, o consideră obligatorie. Obiceiurile sunt nescrise.

Ca să fie izvor de drept, uzanțele trebuie să fie conforme cu ordinea publică și cu bunele moravuri (articolul 1, alineatul 4). *Ordinea publică* în dreptul civil reprezintă normele juridice care se impun din motive de moralitate sau de securitate socială, ceea ce este imperativ în relațiile dintre oameni. *Bunele moravuri* reprezintă regulile impuse de morala socială a unei epoci date. Uzanțele se pot proba prin orice mijloc de probă. Dacă sunt publicate – și aceasta se referă, mai ales, la uzurile profesionale, se prezumă că există. Acela care contestă existența lor trebuie să facă dovada. Sarcina probei în ceea ce privește existența și conținutul uzanței revine părții interesate să o folosească.

Principiile generale ale dreptului. Potrivit doctrinei de până la apariția noului Cod civil, erau considerate izvoare neformale ale dreptului civil *principiile generale ale dreptului civil*, și nu principiile de drept în general. Principiile generale de drept le includ pe cele de drept civil, însă nu și invers. Prin urmare, precizarea făcută de noul Cod civil lărgeste sfera principiilor care ar putea fi aplicate pentru o situație juridică *nereglementată* de lege.

2.2. Izvoarele neformale de drept civil. Nu sunt modificări în ceea ce privește izvoarele neformale de drept civil din vechea reglementare, în sensul că nu sunt considerate izvoare de drept civil nici în noul Cod civil: jurisprudența, doctrina, morala sau regulile de conviețuire socială.

1) *Jurisprudența* (sau precedentul judiciar ori practica judiciară) reprezintă ansamblul soluțiilor cuprinse în hotărârile instanțelor judecătorești. Judecătorul nu crează legea, ci doar o aplică. Hotărârile pe care le dă sunt obligatorii numai pentru părțile în cauză, neavând caracter general și impersonal (cum trebuie să aibă legile).

Totuși, prin excepție, anumite hotărâri judecătorești sunt creatoare de drept. Astfel, conform articolului 147 alineatul 4 din Constituție, deciziile Curții Constituționale sunt general obligatorii și au putere numai pentru viitor. De asemenea, soluțiile pronunțate de instanța supremă în *recursul în interesul legii* sunt obligatorii pentru instanțe.

Deși nu este recunoscută ca izvor de drept în sistemul nostru de drept, jurisprudența joacă un rol important în soluționarea cauzelor.

2) *Doctrina* (sau literatura juridică) reprezintă lucrările și studiile de specialitate scrise de juriști, care explică, comentează și interpretează normele juridice. Ea nu este recunoscută ca izvor de drept, dar are un rol activ în crearea și perfecționarea normelor de drept.

3) Morala sau regulile de conviețuire socială reprezintă o etică, adaptată anumitor locuri și anumitor timpuri. Morala poate fi considerată izvor neformal de drept în măsura în care este încorporată în lege. Regulile moralei nu pot fi impuse prin forța de constrângere a statului.

Secțiunea a IV-a. Aplicarea normei juridice civile

Norma juridică civilă acționează într-un anumit interval de timp – ea nu este eternă – și anume, atâta timp cât există relațiile sociale care au determinat edictarea ei. Deci *norma juridică civilă se aplică în timp, situațiilor juridice*, care urmează să se nască sau care există și pe care le reglementează.

Norma juridică civilă acționează într-un anumit spațiu, adică pe un anumit teritoriu; acest teritoriu este al unui stat sau unități teritoriale ale respectivului stat.

Norma juridică civilă se adresează persoanelor, a căror conduită tinde să reglementeze.

Deci norma juridică civilă se aplică în timp, în spațiu și asupra persoanelor.

1. Aplicarea normei juridice civile în timp

Norma juridică civilă se aplică în intervalul de timp cuprins între data intrării în vigoare și data ieșirii sale din vigoare.

Conform articolului 78 din Constituție, legea, în sensul ei larg (adică, norma juridică) *intră în vigoare* la 3 zile de la data publicării sale în Monitorul oficial al României sau la o dată ulterioară, prevăzută în textul ei. Conform articolului 6(1) din noul Cod civil, „Legea civilă este aplicabilă cât timp este în vigoare. Aceasta nu are putere retroactivă”. După intrarea în vigoare, operează prezumția absolută că ea este cunoscută de toate persoanele cărora se adresează și care sunt obligate să o respecte.

Norma juridică civilă *iese din vigoare* prin abrogare. Abrogarea poate fi expresă, directă sau indirectă, sau tacită (implicită). Este abrogare expresă directă atunci când, în legea nouă, cu același obiect ca și cea (cele) veche (vechi), se precizează care legi urmează a fi abrogate la data intrării în vigoare a celei noi (abrogare totală), sau care dispoziții din anumite legi se abrogă (abrogare parțială). Abrogarea expresă indirectă operează atunci când, în cuprinsul legii noi, se arată că se abrogă toate dispozițiile contrare acesteia. Abrogarea tacită (implicită) intervine când legea nouă conține dispoziții contrare unor legi anterioare, cu același obiect, fără a preciza că se abrogă.

Datorită modificării continue a relațiilor sociale, a împrejurărilor, avute în vedere la elaborarea legilor, are loc o succesiune a legilor în timp: unele legi ies din vigoare și sunt înlocuite cu altele noi. Se disting două cazuri:

-o situație juridică se naște, se modifică, își produce toate efectele și se stinge sub imperiul aceleiași legi; aceasta este regula și nu implică analiza succesiunii legilor în timp;

-o situație juridică se naște sub imperiul unei legi și se află în curs de desfășurare la intrarea în vigoare a unei legi noi (este o situație juridică în tranziție).

În cel de-al doilea caz, se pune întrebarea care lege va reglementa situația juridică respectivă. Teoretic, ambele legi (atât legea veche, cât și legea nouă) au vocația de a se aplica. Deci, se naște un *conflict de legi* în timp. Acest conflict se

soluționează de, așa numitul, *drept tranzitoriu sau intertemporal*, care conține reguli specifice și anume, două principii de bază:

- principiul neretroactivității normei juridice civile;
- principiul aplicării imediate a normei juridice civile noi.

1. Principiul neretroactivității

Principiul neretroactivității legii civile constă în aceea că, legea civilă se aplică numai situațiilor juridice care iau naștere după intrarea ei în vigoare; ea se aplică numai pentru viitor, nu se aplică trecutului. Principiul neretroactivității este consacrat în noul Cod civil, care în articolul 6(1) prevede: „Legea civilă este aplicabilă cât timp este în vigoare. Aceasta nu are putere retroactivă”. Prin Constituția din 1991, acest principiu a devenit un principiu constituțional; conform articolului 15 alineatul 2, „Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile.”. Aceasta înseamnă că principiul neretroactivității se impune tuturor: părților, judecătorului (organului de jurisdicție care aplică legea), și însuși legiuitorului.

Norma juridică civilă se aplică, deci, numai pentru viitor. Astfel, o situație juridică în tranziție, care este, încă, în desfășurare, va fi supusă legii noi. Dar, o situație juridică se poate afla în diferite faze ale desfășurării ei, în momentul intrării în vigoare a unei noi legi. Soluțiile adoptate au reprezentat o creație a doctrinei și practicii judiciare, deoarece în legislație nu erau precizate regulile de soluționare a conflictului de legi intertemporal. Noul Cod civil a valorificat doctrina și practica judiciară existentă în materie și a stabilit norme juridice tranzitorii. Astfel:

- dacă situația juridică s-a constituit (format), modificat sau încheiat (stins) și imediat după aceea, a intrat în vigoare o lege nouă, care schimbă condițiile de constituire, modificare sau stingere, situația juridică nu este afectată; condițiile se apreciază după legea în vigoare la data constituirii, modificării sau stingerii (articolul 6(2) din noul Cod civil);

- dacă o situație juridică și-a produs o parte din efecte până la intrarea în vigoare a legii noi, legea nouă nu le modifică sau desființează (nu le afectează); legea nouă se aplică doar efectelor care urmează să se producă în viitor (noul Cod civil (articolul 6 (5) și 6(6)) și legea de punere în aplicare a acestuia (articolul 5);

- dacă situația juridică privește un act juridic lovit de nulitate potrivit legii vechi, chiar dacă legea nouă l-ar considera valabil, el rămâne supus legii vechi, pentru că validitatea actului se apreciază în funcție de condițiile prevăzute în legea în vigoare la data constituirii lui (articolul 6(3) din noul Cod civil, care este reprodus ca atare și de Legea 71/2011, de punere în aplicare a noului Cod civil, în articolul 4).

S-a pus problema dacă legea de interpretare sau interpretativă retroactivează. Noul Cod civil clarifică problema în articolul 9(2), potrivit căruia norma interpretativă produce efecte numai pentru viitor.

2. Principiul aplicării imediate a normei juridice civile noi

De la intrarea în vigoare a legii noi, aceasta se aplică tuturor situațiilor juridice prezente – în curs de desfășurare sau care s-au născut după intrarea ei în vigoare - și viitoare. În noul Cod civil, principiul aplicării imediate a legii noi reiese din articolul 6(5) și 6(6).

De la principiul aplicării imediate a legii noi există o excepție și anume, *ultraactivitatea (supraviețuirea) legii vechi*. Excepția poate fi prevăzută în mod expres de legiuitor în cuprinsul legii noi sau poate fi dedusă din redactarea acesteia. Justificarea acestei excepții constă în necesitatea aplicării legii vechi, abrogate, unor situații juridice, cu anumite particularități, în curs de desfășurare, până la consumarea lor, adică până la stingerea tuturor raporturilor care s-au născut în legătură cu ele.

În ceea ce privește aplicarea în timp a noului Cod civil, norme de drept tranzitoriu (dispoziții tranzitorii) se regăsesc în legea lui de punere în aplicare (Legea 71/2011). Regula care se desprinde din aceste dispoziții tranzitorii este aceea a supraviețuirii (ultraactivității) legii vechi în cazul situațiilor juridice în curs de desfășurare la data intrării în vigoare a noului Cod civil, până la stingerea, consumarea lor.

2. Aplicarea normei juridice civile în spațiu

Aplicarea normei civile în spațiu are o latură *internă* și una *internațională*. Pe plan *intern*, normele juridice civile se aplică pe întreg teritoriul României sau doar pe teritoriul unităților administrativ-teritoriale, după cum emană de la organele centrale de stat sau, respectiv, de la organele locale de stat. Astfel, Constituția, legile organice, legile ordinare, hotărârile Guvernului și celelalte acte normative elaborate de organele centrale se aplică pe întreg teritoriul, operând *principiul teritorialității*. Există și excepții, când anumite legi, datorită obiectului lor, se aplică doar pe un anumit teritoriu, chiar dacă emană de la organele centrale, cum ar fi, de exemplu, Legea 315/2004 privind dezvoltarea regională a României. Actele normative emise de organele locale, cum ar fi hotărârile consiliilor locale, dispozițiile primarilor, ordinele prefecților, se aplică numai pe teritoriul respectivei unități administrativ-teritoriale. Principiul teritorialității legii civile este consacrat și în articolul 7 din noul Cod civil.

Dreptul Uniunii Europene, care a devenit izvor de drept după aderarea României la Uniunea Europeană, se aplică pe întreg teritoriul, respectând principiul teritorialității.

Pe plan *internațional*, aplicarea normei juridice civile privește raporturile de drept privat, cu element de extraneitate. Datorită existenței elementului de extraneitate, este posibil ca un raport juridic să vină în contact cu mai multe legi, aparținând unor state diferite; se naște astfel, un conflict de legi în spațiu, care este soluționat cu ajutorul normelor de drept internațional privat. Dacă elementul de extraneitate constă în cetățenia română a uneia dintre părți, de exemplu, și litigiul se soluționează la o instanță străină, este posibil ca acea instanță să aplice ca drept material, în rezolvarea fondului litigiului, legea civilă română. În acest caz se poate vorbi despre aplicarea *extrateritorială* a normei juridice civile române.

Principiul extrateritorialității legii civile se regăsește în articolul 8 din noul Cod civil.

3. Aplicarea normei juridice civile asupra persoanelor

Normele juridice civile se adresează oamenilor, persoanelor fizice și persoanelor juridice; ele reglementează conduita acestora. Deși operează principiul egalității în fața legii civile, nu toate normele se aplică tuturor. Astfel, există norme civile care se aplică în mod egal persoanelor fizice și persoanelor juridice, norme care

se adresează numai persoanelor fizice, și norme care sunt destinate numai persoanelor juridice.

Secțiunea a V-a. Interpretarea normelor juridice civile

Interpretarea normei juridice civile este o operațiune logico-rațională prin care se stabilește sensul (semnificația) conținutului normei, în vederea aplicării ei la o situație juridică concretă.

1. *Necesitatea* interpretării reiese din mai multe considerente și anume:
 - legiuitorul folosește termeni neclari, imprecizi;
 - situația juridică concretă la care urmează să se aplice norma nu corespunde exact situației generale și abstracte vizate de normă;
 - legiuitorul nu precizează în conținutul normei situațiile la care aceasta se aplică, decât printr-o formulare generală;
 - sensul termenilor folosiți de legiuitor, de multe ori, nu este cel din vorbirea obișnuită (curentă);
 - norma juridică elaborată pentru o anumită situație juridică, dintr-o anumită epocă, poate să nu mai corespundă caracteristicilor pe care acea situație juridică le dobândește cu trecerea timpului;
 - există situații juridice nereglementate prin lege (norme juridice), care trebuie soluționate de către instanța sesizată.

Deși interpretarea este aceeași pentru toate ramurile de drept, în dreptul civil ea prezintă particularități. De exemplu, numai în dreptul civil se admite interpretarea prin analogie.

2. *Clasificarea*. Felurile interpretării se determină prin utilizarea mai multor criterii:

- 2.1. În raport de *persoana care face interpretarea* și de *forța juridică* a interpretării, interpretarea poate fi: (a) *oficială*, (b) *jurisdicțională* și (c) *doctrinară*.

(a) *Interpretarea oficială* se face de către organul care a *edictat* legea. Potrivit articolului 9(1) din noul Cod civil, cel care a adoptat norma civilă este competent să facă și interpretarea ei oficială. Forma pe care o ia interpretarea în acest caz este legea interpretativă. Aceasta este adoptată de legiuitor în scopul de a clarifica norme juridice cuprinse într-o lege în vigoare, pentru a pune capăt controverselor din practică în legătură cu aplicarea acestor norme; ea nu aduce nimic nou, nu este creatoare de drepturi noi, ci doar explică o lege existentă; ea face corp comun cu legea interpretată, aplicându-se și pentru trecut, și anume de la data intrării în vigoare a legii interpretate. De regulă, legiuitorul nu precizează că o anumită lege este interpretativă, ci particularitatea legii reiese din conținutul ei; judecătorul, atunci când o aplică, îi face și calificarea, cu consecința că o folosește pentru soluționarea unor situații juridice în curs de desfășurare.

(b) *Interpretarea jurisdicțională* este realizată de către cel care *aplică* legea, adică, de regulă, de către judecător (sau de alt organ care are și atribuții jurisdicționale). Această interpretare are forță juridică numai pentru situația concretă, care a condus la interpretare. Conform articolului 9(3) din noul Cod civil, interpretarea legii civile de către instanță se face numai în scopul aplicării ei în cazul dedus judecății.

(c) *Interpretarea doctrinară*. În cadrul acestei interpretări, normele juridice civile sunt interpretate de specialiștii în domeniu: cadre didactice universitare, cercetători, practicieni. Această interpretare nu este obligatorie, dar de ea pot ține seama practicienii, în aplicarea normelor juridice civile cu ocazia soluționării litigiilor.

2.2. În raport de metodele folosite la interpretarea normelor juridice civile, interpretarea poate fi: (a) gramaticală, (b) logică, (c) sistematică, (d) istorică, (e) teleologică.

(a) *Interpretarea gramaticală* constă în stabilirea înțelesului unei norme juridice civile prin folosirea regulilor gramaticii. Astfel, interpretul analizează – sintactic și morfologic textul normei – stabilind *înțelesul termenilor utilizați în normă, legătura dintre acești termeni, construcția propoziției sau frazei*.

Termenii din textul unei norme juridice pot fi termeni din vorbirea curentă, utilizați cu aceeași semnificație sau cu o semnificație diferită, specifică dreptului civil; pot fi termeni care sunt utilizați și în vorbirea curentă, dar care, în limbajul juridic civil, au un sens mai larg; pot fi termeni care au numai semnificație juridică.

Atunci când legiuitorul, în conținutul normei, definește termenii, nu este necesară interpretarea acestora.

Analiza *legăturii* dintre *termeni*, prin utilizarea conjuncțiilor „sau”, „și”, conduce la sensuri diferite ale normei juridice civile.

Din *construcția propoziției sau frazei* pot fi desprinse sensuri diferite ale normei juridice.

(b) *Interpretarea logică* constă în stabilirea înțelesului unei norme juridice civile prin folosirea legilor logicii formale și a sistemului de argumente pe care se sprijină. Această metodă de interpretare a fost folosită încă de către romani, ceea ce a condus la formularea unor *reguli* de interpretare logică și a unor *argumente* de interpretare.

Regulile de interpretare logică nu exprimă adevăruri absolute, ci sunt reguli de principiu, care ajută la determinarea sensului unor norme juridice civile complexe. Cele mai utilizate reguli sunt:

- *Excepția este de strictă interpretare*, ceea ce înseamnă că dacă în norma juridică civilă este prevăzută o excepție, aplicarea normei nu poate fi extinsă și la alte situații juridice, la care norma nu face trimitere.

Potrivit articolului 10 din noul Cod civil, legile care derogă de la o dispoziție generală (adică excepțiile) se aplică numai în cazurile expres și limitativ prevăzute de lege. Aplicarea lor nu poate fi extinsă prin analogie și la alte situații juridice.

- *Unde legea (norma juridică) nu distinge, nici interpretul nu trebuie să distingă*, ceea ce înseamnă că dacă norma juridică civilă se referă la anumite situații juridice, în termeni generali, interpretul nu poate face distincții pe care aceasta nu le conține.

- *Legea trebuie interpretată în sensul aplicării ei, iar nu în sensul înlăturării ei*, ceea ce înseamnă că, ori de câte ori, o normă juridică civilă are mai multe sensuri, ea trebuie interpretată în acela în care produce efecte (se aplică) și nu în sensul în care este înlăturată aplicarea ei. *Argumentele de interpretare* sunt raționamente care ajută la determinarea sensului unor norme juridice civile și care au o valoare relativă. Cele mai folosite argumente sunt:

- *Argumentul per a contrario* (dimpotrivă), care înseamnă că, ori de câte ori, o normă juridică civilă prevede (afirmă) un anumit lucru, se presupune că neagă

contrariul. Valoarea acestui argument este însă relativă: nu întotdeauna când se afirmă ceva se neagă contrariul.

- Argumentul *a fortiori* (cu atât mai puternică rațiune), care înseamnă că aplicarea normei juridice civile trebuie extinsă și la o altă situație juridică, neprevăzută în textul ei, pentru raționamentul că acele considerente care au fost avute în vedere la elaborarea normei, se justifică cu mai multă tărie în acea situație juridică.

- Argumentul *reductio ad absurdum* (reducerii la absurd), care înseamnă că soluția ce se desprinde din interpretarea normei juridice civile este singura posibilă și că susținerea unei alte soluții ar conduce la consecințe absurde, inadmisibile.

c) *Interpretarea sistematică* constă în stabilirea înțelesului unei norme juridice civile prin:

- determinarea locului pe care îl ocupă norma în actul normativ din care face parte (capitol, secțiune, articol, etc.);

- cercetarea legăturii normei interpretate cu alte norme juridice civile din alte acte normative, în funcție de ierarhia actelor normative și de felul acestora – cu caracter general sau special;

- încadrarea normei interpretate în sistemul general al legislației.

d) *Interpretarea istorică* constă în stabilirea înțelesului unei norme juridice civile prin analiza împrejurărilor istorice în care a fost elaborată, folosindu-se în acest scop materialele premergătoare ale organului legiuitor, expunerea de motive a legii, discuțiile care s-au purtat cu ocazia dezbaterii proiectului.

e) *Interpretarea teleologică* constă în stabilirea înțelesului unei norme juridice civile în funcție de scopul urmărit de legiuitor la elaborarea ei.

Interpretul nu utilizează în interpretarea normelor juridice civile numai câte o metodă, separat, ci apelează la mai multe metode de interpretare, cu ajutorul cărora descifrează sensul, semnificația acestora.

3) În raport de *rezultatul* la care se ajunge prin interpretare, aceasta poate fi: (a) *literală*, (b) *extensivă*, (c) *restrictivă* și (d) prin *analogie*.

(a) *Interpretarea este literală* când formularea folosită în conținutul normei interpretate corespunde pe deplin cu situațiile juridice pentru care norma a fost elaborată (care se încadrează în ipoteza acesteia). (b) *Interpretarea este extensivă* când formularea folosită în conținutul normei interpretate este mai restrânsă decât situațiile juridice pentru care a fost elaborată norma; intenția reală a legiuitorului a fost ca norma juridică civilă să acopere un număr mai mare de situații juridice decât acelea care reies din formularea ei textuală. De aceea, interpretul extinde aplicarea normei juridice și la alte situații juridice civile, pe care, aparent, legiuitorul nu le-a vizat.

Interpretarea extensivă nu este admisibilă atunci când:

- în conținutul normei juridice se face o enumerare limitativă a situațiilor juridice la care se aplică;

- norma juridică civilă stabilește o excepție de la regula generală (excepțiile sunt de strictă interpretare);

- se restrânge aplicarea normei la o anumită situație juridică.

(c) *Interpretarea este restrictivă* când formularea folosită în conținutul normei juridice civile este mai largă decât situațiile juridice pentru care a fost elaborată norma; intenția reală a legiuitorului a fost ca norma să se aplice numai anumitor situații juridice, mai puține decât acelea la care, aparent, face trimitere textul ei.

(d) *Interpretarea prin analogie* operează atunci când pentru o anumită situație juridică nu există norme juridice civile, care să o reglementeze. În acest caz, interpretul, care se confruntă cu o lacună a legii, caută, potrivit articolului 1(2) din noul Cod civil, mai întâi o uzanță existentă în materia respectivă, care să dea soluția problemei juridice; dacă nu există uzanțe, caută apoi o normă juridică civilă ce reglementează o situație juridică asemănătoare, și, ulterior, cercetând acea normă, stabilește dacă ea poate fi aplicată și situației juridice nereglementate; dacă nu găsește o normă juridică civilă asemănătoare, recurge la principiile generale ale dreptului. Reiese, de aici, că analogia poate fi de două feluri, a legii și a dreptului.

Articolul 10 din noul Cod civil, deși intitulat „Interzicerea analogiei”, nu o interzice, ci doar enumeră cazurile în care aceasta nu poate fi folosită și anume: în cazul legilor care derogă de la o dispoziție generală, a celor care restrâng exercițiul unor drepturi civile, precum și în cazul legilor care prevăd sancțiuni civile.

Întrebări:

- **În ce înțelege prin noțiunea de drept civil și de ce dreptul civil este considerat dreptul comun pentru alte ramuri de drept? Arătați care sunt ramurile de drept pentru care dreptul civil joacă rolul de drept comun.**
- **Dați două exemple de norme juridice civile dispozitive supletive.**
- **În care ramuri de drept subiectele nu au o calitate specială? Dar care sunt ramurile de drept în care subiectele au o anumită calitate?**
- **Enumerați cazurile în care jurisprudența este izvor de drept.**
- **Dreptul Uniunii Europene este izvor de drept civil? Argumentați.**
- **Delimitați principiul neretroactivității normei juridice civile de principiul ultraactivității normei juridice civile.**
- **Cine face interpretarea oficială a normei juridice civile și în ce formă?**
- **Care sunt regulile de interpretare logică a normei juridice civile? Dați câte un exemplu.**
- **Ce este interpretarea normei juridice civile prin analogie?**

Capitolul II. Raportul juridic civil

Obiective:

- înțelegerea noțiunii și a structurii raportului juridic civil, ca relație socială reglementată de o normă juridică civilă;
- explicarea detaliată a noțiunii de subiect de drept civil, prin corelarea cu exemple practice privind individualizarea, pluralitatea și schimbarea subiectelor raportului juridic civil;
- studierea capacității juridice civile a persoanei fizice și a celei juridice;
- introducerea în studiul drepturilor și obligațiilor subiective civile, insistând asupra noțiunilor de bază, care urmează a fi aprofundate în anii următori.

Secțiunea I. Definiția, caracterele și izvoarele raportului juridic civil.

1. Definiție.

Raportul juridic civil este o relație socială, patrimonială sau nepatrimonială, reglementată de o normă juridică civilă.

2. Caractere.

1) Raportul juridic civil are un *caracter social*, în sensul că se stabilește între oameni, persoane fizice sau persoane juridice.

2) Raportul juridic civil are un *caracter volitional*, în sensul că relația socială devine raport juridic civil, dacă există o normă juridică civilă care o reglementează, normă edictată de către organul legiuitor, deci prin voința acestuia (voința de stat). Atunci când raportul juridic civil are ca izvor actul juridic civil intervine și voința uneia sau ambelor părți, între care se stabilește raportul juridic (adică, dacă acestea își manifestă voința, raportul juridic ia naștere, se modifică sau se stinge); prin urmare, în acest caz, raportul juridic are un dublu caracter volitional.

3) Raportul juridic civil se caracterizează prin aceea că *părțile (subiectele) au o poziție de egalitate juridică*, în sensul că nici una dintre ele nu-și poate impune voința față de cealaltă sau celelalte.

3. Izvoare.

Izvoarele raportului juridic civil sunt faptele juridice. Faptele juridice se împart în evenimente și acțiuni omenești.

Evenimentele sau, altfel spus, faptele naturale, sunt acele împrejurări care se produc independent de voința omului și de care legea leagă anumite efecte juridice. Sunt evenimente nașterea, moartea, calamitățile naturale. *Nașterea* înseamnă apariția unui subiect de drept civil, cu capacitate civilă, care poate conduce la stabilirea de raporturi juridice civile multiple, cum ar fi de exemplu, stabilirea paternității, dobândirea numelui, a cetățeniei, vocația succesorală, ș.a. *Moartea* înseamnă încetarea existenței unui subiect de drept civil, care poate conduce la apariția de raporturi juridice civile, la modificarea sau la stingerea lor. *Calamitățile naturale*, dacă

îndeplinesc condițiile forței majore (adică reprezintă orice eveniment extern, imprevizibil, absolut invincibil și inevitabil), pot produce efecte juridice cum ar fi, exonerarea de răspundere civilă, suspendarea prescripției extinctive.

Acțiunile omenesti pot fi clasificate în acțiuni săvârșite cu intenția de a produce efecte juridice (din această categorie făcând parte actul juridic civil) și în acțiuni săvârșite fără intenția de a produce efecte juridice, dar care se produc, totuși, în temeiul legii (în această categorie intrând faptele juridice licite și faptele juridice ilicite).

Actul juridic civil reprezintă manifestarea de voință săvârșită cu intenția de a stabili, modifica sau stinge un raport juridic civil concret. Actele juridice se clasifică, la rândul lor, în *contracte* și *acte juridice unilaterale*. *Faptele juridice licite* erau definite în articolul 986 din Codul civil de la 1864, ca fapte voluntare săvârșite fără intenția de a produce efecte juridice, dar care se produc totuși în temeiul legii, independent de voința autorului sau chiar, împotriva acestei voințe, deoarece afectează interesele altuia. Această definiție poate fi păstrată, deoarece reglementarea faptelor juridice licite în noul Cod civil este similară celei anterioare. Noul Cod civil nu definește faptele licite, ci doar le enumeră și le analizează. Fapte juridice licite sunt: *gestiunea de afaceri, plata nedatorată, îmbogățirea fără justă cauză*.

Faptele juridice ilicite, denumite și *delicte civile*, reprezintă acțiuni sau inacțiuni ale unei persoane, care încalcă drepturile subiective sau interesele legitime ale unei alte persoane, provocându-i astfel, acesteia din urmă, un prejudiciu patrimonial sau și moral. Fapta ilicită, cauzatoare de prejudicii, conduce la răspunderea civilă delictuală, al cărei conținut îl constituie obligația civilă de reparare a prejudiciului cauzat.

Faptul juridic reprezintă, în același timp, și izvor al drepturilor subiective civile și al obligațiilor civile, care formează conținutul raportului juridic civil.

Secțiunea a II-a. Structura raportului juridic civil

Raportul juridic civil, sub aspect structural, este alcătuit din următoarele trei elemente, care trebuie să existe cumulativ: subiectele (1), conținutul (2), și obiectul (3).

Subiectele (părțile) raportului juridic civil sunt persoanele fizice și persoanele juridice, ca titulare de drepturi și obligații civile.

Conținutul raportului juridic civil îl formează drepturile și obligațiile subiectelor (părților).

Obiectul raportului juridic civil constă în conduita subiectelor, adică în acțiunile sau inacțiunile acestora.

1. Subiectele raportului juridic civil.

1. Noțiune.

Prin noțiunea de subiect al raportului juridic civil se înțelege calitatea de a fi titular de drepturi și obligații civile. Potrivit articolului 25 din noul Cod civil, subiecte ale raportului juridic civil sunt persoanele fizice și persoanele juridice.

Persoana fizică este omul, privit individual, ca titular de drepturi și obligații civile.

Persoana juridică reprezintă orice formă de organizare, care odată ce îndeplinește condițiile cerute de lege, devine titular de drepturi și obligații civile.

2. Individualizarea subiectelor raportului juridic civil.

- *De regulă*, raportul juridic civil se stabilește între două persoane, dintre care una este titulară de drepturi civile și poartă denumirea de *subiect activ*, iar cealaltă își asumă obligații civile și poartă denumirea de *subiect pasiv*.

- În cazul în care raportul juridic civil are în conținutul său un *drept subiectiv civil relativ* (un drept de creanță), subiectul activ se numește *creditor*, subiectul pasiv se numește *debitor*, iar raportul juridic se numește *obligațional*. Creditorul are un drept de creanță (sau o creanță), iar debitorul are obligația corelativă (datoria) de a da, a face sau a nu face ceva. Ceea ce pentru creditor este creanță, pentru debitor este datorie.

În majoritatea raporturilor juridice civile, subiectele au o dublă calitate, atât de creditor, cât și de debitor. Este cazul raporturilor care izvorăsc din contractele bilaterale, din care rezultă drepturi și obligații reciproce pentru subiectele lor.

- În cazul în care raportul juridic civil are în conținutul său un *drept subiectiv civil absolut* (un drept real sau un drept nepatrimonial) subiectul activ este determinat și el este titularul dreptului subiectiv civil. Subiectul pasiv, în cadrul unui asemenea raport, nu este individualizat, ci el este reprezentat de toate celelalte subiecte de drept, care au obligația negativă și generală de a se abține de la săvârșirea oricăror acte sau fapte care să aducă atingere dreptului subiectiv, al cărui titular este subiectul activ.

3. Pluralitatea subiectelor raportului juridic civil.

Regula este că un raport juridic civil se stabilește între două persoane, subiectul activ și subiectul pasiv.

Este, însă, posibil ca raportul juridic civil să aibă o pluralitate de subiecte active sau/și pasive.

- În cadrul raporturilor obligaționale (de creanță), pluralitatea poate fi *activă*, adică sunt mai mulți creditori, *pasivă*, adică sunt mai mulți debitori sau *mixtă*, adică sunt mai mulți creditori și mai mulți debitori.

Raporturile cu pluralitate de subiecte pot fi de trei feluri: raporturi de obligații *divizibile*, raporturi de obligații *indivizibile* și raporturi de obligații *solidare*.

Raporturile de obligații divizibile reprezintă regula, în cadrul raporturilor cu pluralitate de subiecte. Există o prezumție de divizibilitate, care reiese din articolul 1424 din noul Cod civil.

Prin urmare, în raporturile de obligații divizibile creanța, respectiv datoria, se împarte (este divizibilă) între subiectele active (dacă sunt mai mulți creditori) sau între subiectele pasive (dacă sunt mai mulți debitori).

În raporturile de obligații *indivizibile*, creanța nu este divizibilă deoarece, conform articolului 1424 din noul Cod civil, indivizibilitatea a fost stipulată în mod expres ori obiectul obligației nu este, prin natura sa, susceptibil de divizare materială sau intelectuală. Obligația indivizibilă nu se divide între debitori, între creditori și nici între moștenitorii acestora. Fiecare dintre debitori sau dintre moștenitorii acestora

poate fi constrâns separat la executarea întregii obligații și, respectiv, fiecare dintre creditorii sau dintre moștenitorii acestora poate cere executarea integrală.

Așadar, creditorul poate pretinde întreaga creanță de la oricare dintre debitori (indivizibilitate pasivă) sau debitorul poate presta întreaga datorie față de unul dintre creditorii (indivizibilitate activă).

În raporturile de obligații *solidare*, creanța poate fi pretinsă de către un creditor, în întregime, de la oricare dintre debitorii săi (solidaritate pasivă; potrivit articolului 1443 din noul Cod civil, obligația este solidară între debitori atunci când toți sunt obligați la aceeași prestație, astfel încât fiecare poate să fie ținut separat pentru întreaga obligație, iar executarea acesteia de către unul dintre codebitori îi liberează pe ceilalți față de creditor) sau datoria poate fi prestată de către un debitor, în întregime, față de oricare dintre creditorii săi (solidaritate activă; conform articolului 1434 din noul Cod civil, obligația solidară conferă fiecărui creditor dreptul de a cere executarea întregii obligații și de a da chitanță liberatorie pentru tot; executarea obligației în beneficiul unuia dintre creditorii solidari îl liberează pe debitor în privința celorlalți creditorii solidari.).

Solidaritatea pasivă are ca izvor legea sau convenția părților (articolul 1445 din noul Cod civil). Solidaritatea activă are ca izvor numai convenția părților (articolul 1435 din noul Cod civil).

- În cadrul raporturilor juridice civile care au în conținutul lor un *drept absolut*, pluralitatea de subiecte prezintă particularități, când acest drept absolut este *dreptul de proprietate*. Astfel, dacă sunt mai mulți titulari ai dreptului de proprietate, se naște ceea ce se numește o *proprietate comună*. Proprietatea comună, conform articolului 632 din noul Cod civil are două forme: coproprietatea (sau proprietatea pe cote părți) și devălmășia. Coproprietatea poate fi, la rândul ei, de două feluri: obișnuită și forțată. *Coproprietatea obișnuită* presupune mai mulți titulari ai dreptului de proprietate care își exercită prerogativele asupra unui *bun sau mai multor bunuri determinate*, fiecare având o cotă parte ideală și abstractă din dreptul de proprietate (1/2, 1/3 etc.).

Coproprietate obișnuită există și în cazul proprietății periodice. *Proprietatea periodică* presupune mai mulți titulari ai dreptului de proprietate, fiecare dintre ei exercitând atributul folosinței cu privire la întregul bun, care formează obiectul dreptului, în mod succesiv și repetitiv, în perioade de timp egale sau inegale.

Coproprietatea forțată păstrează trăsăturile coproprietății obișnuite; diferența față de coproprietatea obișnuită constă în aceea că ea nu poate înceta prin partaj judiciar (articolul 632(3) din noul Cod civil).

Devălmășia presupune mai mulți titulari ai dreptului de proprietate care își exercită prerogativele *împreună* asupra bunurilor, fără să fie determinată cota lor parte. În reglementarea actuală, proprietatea comună în devălmășie are ca izvor legea sau un act juridic. Conform articolului 667 din noul Cod civil, există proprietate în devălmășie atunci când, *prin efectul legii* sau în *temeiul unui act juridic*, dreptul de proprietate aparține concomitent mai multor persoane fără ca vreuna dintre acestea să fie titularul unei cote-părți determinate din dreptul de proprietate asupra bunului sau bunurilor comune. Articolul 668 stabilește regulile aplicabile proprietății devălmășe.

- În cazul raporturilor juridice civile care au în conținutul lor un *drept personal*, *nepatrimonial*, pluralitatea de subiecte poate să apară numai în ceea ce privește subiectul activ, pentru că subiectul pasiv este nedeterminat și numai în cazul raporturilor care izvorăsc din creația intelectuală, sub forma coautoratului.

4. Schimbarea subiectelor raportului juridic civil

Raporturile juridice civile se pot modifica, transforma prin schimbarea subiectelor lor. Dar nu toate raporturile juridice civile pot fi supuse unei asemenea transformări. Astfel:

- În cazul raporturilor care au în conținutul lor un *drept personal, nepatrimonial*, subiectele *nu* pot fi schimbate, deoarece subiectul activ este titularul unui drept netransmisibil (cum ar fi, de exemplu, dreptul la reputație, dreptul la muncă), iar subiectul pasiv este nedeterminat.

- În cazul raporturilor care au în conținutul lor un *drept subiectiv civil absolut*, mai precis un drept real, cum ar fi dreptul de proprietate, se poate schimba numai subiectul activ, nu și subiectul pasiv, care este nedeterminat. Subiectul activ, se schimbă prin modurile de transmitere (dobândire) a drepturilor reale. Potrivit articolului 557(1) din noul Cod civil, *dreptul de proprietate* se poate dobândi, în condițiile legii, prin: *convenție, moștenire legală sau testamentară, accesiune, uzucapiune*, ca efect al posesiei de bună-credință în cazul bunurilor mobile și al fructelor, prin *ocupațiune, tradițiune*, precum și prin *hotărâre judecătorească*, atunci când ea este translativă de proprietate prin ea însăși.

1°. *Convenția* sau *contractul* este un acord de voințe între două sau mai multe părți, prin care se constituie, se modifică sau se stinge un raport juridic (articolul 1166 din noul Cod civil). În contractele care au ca obiect transferul proprietății sau a unui alt drept real, proprietatea sau dreptul real se transmit prin efectul consimțământului părților.

2°. Prin *moștenire* se înțelege transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă (persoana fizică, persoana juridică sau statul) (articolul 953 din noul Cod civil). Moștenirea, legală sau testamentară, conduce la schimbarea subiectului activ, mai precis al titularului dreptului de proprietate, asupra bunurilor care intră în masa succesorală; proprietatea trece de la persoana decedată la moștenitori.

3°. *Accesiunea* este un mod de dobândire a dreptului de proprietate (sau a unui alt drept real) prin unirea sau încorporarea materială a unui bun accesoriu, cu sau într-un bun principal, care are ca efect, fie direct, fie mediat, stingerea dreptului de proprietate asupra bunului accesoriu și mărirea bunului principal, în cazul în care cele două bunuri aparțin unor proprietari diferiți; astfel, proprietarul bunului principal devine și proprietarul bunului accesoriu, operând schimbarea titularului dreptului de proprietate.

4°. *Uzucapiunea* este acel mod de dobândire a proprietății sau a altor drepturi reale, prin posedarea neîntreruptă a unui bun în termenul și condițiile prevăzute de lege. Proprietarul inițial, care a manifestat dezinteres față de obiectul dreptului de proprietate, adică a fost neglijent, este sancționat, astfel încât el pierde dreptul de proprietate în favoarea posesorului, operând astfel schimbarea subiectelor.

Uzucapiunea este una dintre instituțiile care au fost modificate prin noul Cod civil. Potrivit articolului 928, *posesorul* poate dobândi *proprietatea* asupra bunului posedat sau, după caz, asupra fructelor produse de acesta. Numai bunurile inalienabile nu pot fi uzucapate (articolul 929).

În reglementarea noului Cod civil, dreptul de proprietate asupra imobilelor se dobândește prin înscriere în cartea funciară (articolul 557(4)). Astfel că, *uzucapiune imobiliară* există numai în cazurile expres și restrictiv prevăzute în articolele 930

(uzucapiunea extratabulară) și 931(uzucapiunea tabulară) din noul Cod civil. În ceea ce privește bunurile mobile, noul Cod civil, pe aceeași linie cu Codul civil din 1864, prevede în articolul 935 că oricine se află la un moment dat în posesia unui bun mobil este prezumat că are un titlu de dobândire a dreptului de proprietate asupra bunului. Spre deosebire de vechea reglementare, noul Cod civil recunoaște *uzucapiunea mobiliară*, ca mod de dobândire a dreptului de proprietate. Articolul 939 din noul Cod civil, arată că acela care posedă bunul altuia timp de 10 ani, în alte condiții decât ca efect imediat al posesiei de bună credință sau ca efect al posesiei de bună credință și al expirării termenului de trei ani, conform articolului 937 din noul Cod civil, poate dobândi dreptul de proprietate, în temeiul uzucapiunii.

5°. *Ocupațiunea*. Ocupațiunea constă în luarea în posesie, de către o persoană, a unui lucru care nu aparține nimănui, cu intenția de a deveni proprietar. Ocupațiunea este un mod de dobândire originar. Nu are loc un transfer al dreptului de proprietate și deci nu se schimbă subiectele unui raport juridic, ci se naște unul.

6°. *Tradițiunea* înseamnă predarea sau remiterea materială a lucrului – moment în care are loc și transferul proprietății; se transmite dreptul de proprietate sau un alt drept real prin tradițiune, și, deci, se schimbă subiectele raporturilor juridice, în cazul donației sub forma darului manual și în cazul titlurilor de valoare la purtător.

7°. *Hotărârea judecătorească* joacă rolul de mod de dobândire a dreptului de proprietate sau a altor drepturi reale atunci când este translativă de proprietate prin ea însăși (articolul 557(1) din noul Cod civil).

- În cazul raporturilor care au în conținutul lor un *drept subiectiv civil relativ*, mai precis, un drept de creanță, se pot schimba atât subiectul activ (creditorul), cât și subiectul pasiv (debitorul).

Subiectul activ (creditorul) într-un raport obligațional poate fi schimbat, în principal, prin: cesiunea de creanță, subrogația personală și novația prin schimbare de creditor.

Cesiunea de creanță este o convenție prin care un creditor transmite o creanță a sa unei alte persoane. Creditorul care transmite creanța se numește cedent, persoana către care transmite creanța se numește cesionar, iar debitorul creanței transmise se numește debitor cedat. Ca efect al cesiunii, noul creditor al debitorului cedat va fi cesionarul.

Subrogația personală (adică subrogația în drepturile creditorului prin plata creanței) este un mijloc de transmitere legală sau convențională a dreptului de creanță, către un terț, care a plătit pe creditorul inițial, în locul debitorului. Deci drepturile creditorului vor trece asupra celui care plătește (solvens).

Novația este o convenție prin care părțile unui raport juridic obligațional sting o obligație existentă, înlocuind-o cu o nouă obligație. *Novația prin schimbare de creditor* are loc prin substituirea unui nou creditor celui vechi. Debitorul va fi eliberat față de creditorul inițial și, ca efect al novației, se va obliga față de noul creditor.

Subiectul pasiv (debitorul) într-un raport obligațional poate fi schimbat, în principal, prin: novația prin schimbare de debitor, preluarea datoriei, poprirea.

Novația prin schimbarea de debitor are loc atunci când un terț se angajează față de creditor să plătească datoria, fără ca pentru aceasta, să se ceară concursul debitorului inițial. Conform articolului 1609(2) din noul Cod civil, novația se produce atunci când un debitor nou îl înlocuiește pe cel inițial, care este liberat de creditor, stingându-se astfel obligația inițială. În acest caz, novația poate opera fără consimțământul debitorului inițial.

Preluarea datoriei este o instituție din noul Cod civil, care înseamnă cesiune de datorie (nereglementată în legislația anterioară). Potrivit articolului 1599 din noul Cod civil, obligația de a plăti o sumă de bani ori de a executa o altă prestație poate fi transmisă de debitor unei alte persoane, fie printr-un contract încheiat între debitorul inițial și noul debitor, fie printr-un contract încheiat între creditor și noul debitor, prin care acesta din urmă își asumă obligația. Articolul 1600 prevede că prin încheierea contractului de preluare a datoriei, noul debitor îl înlocuiește pe cel vechi, care, dacă nu s-a stipulat altfel este liberat. Preluarea datoriei se face întotdeauna cu consimțământul creditorului (articolul 1605 din noul Cod civil).

Poprirea este o formă de executare silită indirectă, prin care creditorul urmărește sumele pe care debitorul său le are de primit de la o terță persoană. Creditorul care urmărește sumele se numește creditor popritor, debitorul urmărit se numește debitor poprit, iar terțul, care este debitorul debitorului poprit, se numește terț poprit.

5. Capacitatea subiectelor raportului juridic civil

5.1. *Noțiune.* Pentru a participa la raportul juridic civil subiectele de drept civil, adică persoana fizică și persoana juridică, trebuie să aibă capacitate civilă sau, altfel spus, personalitate juridică.

Persoana fizică reprezintă ființa umană, care se manifestă în drept, ca *individ*, este titular de drepturi și obligații în raporturile juridice și subiect al raporturilor juridice, înzestrată cu drepturi și obligații. Conform, noului Cod civil, persoana fizică este omul, privit individual, ca titular de drepturi și de obligații civile (articolul 25(2)). *Persoana juridică* reprezintă orice formă de organizare care, întrunind condițiile cerute de lege, este titulară de drepturi și de obligații civile (articolul 25(3) din noul Cod civil).

5.2. Persoana fizică.

Capacitatea juridică reprezintă aptitudinea persoanei fizice de a fi subiect de drept. Numai omul poate fi subiect de drept.

Capacitatea juridică reprezintă aptitudinea de a fi subiect de drept, deci aptitudinea de a fi titular de drepturi și obligații. Noțiunea de capacitate juridică este identică cu aceea de personalitate juridică.

1) *Capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu.* În dreptul civil se face distincție între capacitatea de folosință a persoanei fizice și capacitatea ei de exercițiu. Capacitatea de folosință constă în aptitudinea persoanei de a avea drepturi și obligații civile (articolul 34 din noul Cod civil), iar capacitatea de exercițiu constă în aptitudinea persoanei de a încheia singură acte juridice civile (articolul 37 din noul Cod civil).

Dobândirea capacității de exercițiu este legată de dezvoltarea fizică și psihică a persoanei fizice. Astfel, la naștere (concepție) persoana fizică dobândește capacitate de folosință, pe care o poate valorifica, încheind personal unele acte juridice de la vârsta de 14 ani (capacitate de exercițiu restrânsă) și orice acte juridice permise de lege de la vârsta majoratului (capacitate de exercițiu deplină). Dobândirea capacității de exercițiu ține de *vârstă și de discernământul* persoanei fizice.

2) *Capacitatea delictuală* constă în aptitudinea persoanei fizice de a răspunde pentru faptele sale ilicite, care cauzează prejudicii terților. Capacitatea delictuală este o condiție a răspunderii civile delictuale (articolul 1349(1-2) din noul Cod civil) și se întemeiază pe articolul 1366 din noul Cod civil, conform căruia minorul nu răspunde delictual decât dacă a acționat cu discernământ. Se prezumă că minorul până la 14 ani nu are discernământ. Capacitatea de folosință apare ca o latură statică a capacității juridice, iar capacitatea de exercițiu și capacitatea delictuală, ca laturi dinamice ale acesteia.

Firul de legătură dintre capacitatea de folosință, capacitatea de exercițiu și capacitatea delictuală este *discernământul*.

Capacitatea nu trebuie confundată cu discernământul. În timp ce capacitatea este o stare de drept, recunoscută de lege oricărei persoane, discernământul este o stare de fapt, a cărei existență se apreciază de la caz la caz, în funcție de împrejurări. Se prezumă că persoanele capabile au discernământ.

3) *Începutul capacității juridice*

Regula.

Conform articolului 35 din noul Cod civil, capacitatea juridică începe la nașterea persoanei fizice și încetează odată cu moartea acesteia, iar potrivit articolului 36, drepturile copilului sunt recunoscute de la concepțiune, însă numai dacă el se naște viu. Deci începutul capacității coincide cu momentul nașterii. Copilul trebuie să se nască viu, pentru a dobândi capacitate. Copilul născut mort nu poate fi considerat că există și deci nu poate avea personalitate juridică. Textul nu precizează ca să fie și viabil. Este suficient să existe, să trăiască chiar și câteva momente după naștere. Dacă nu se poate stabili cu certitudine că s-a născut viu, se face o expertiză medico-legală. De regulă, este suficientă proba docimaziei (prin care se dovedește prezența aerului în plămâni, ceea ce înseamnă că a respirat). Dacă această probă nu este concludentă, se fac și alte investigații medico-legale.

Excepția. Conform articolului 36 din noul Cod civil, drepturile copilului sunt recunoscute de la concepțiune, însă numai dacă el se naște viu. Se recunoaște, astfel, o capacitate juridică copilului conceput, cu două condiții:

- să fie vorba de drepturile copilului, și nu de obligațiile acestuia;
- copilul să se nască viu; textul nu precizează să fie și viabil, fiind suficient să fi trăit numai și câteva momente după naștere.

În ceea ce privește stabilirea momentului concepției copilului – pentru că el dobândește drepturi numai dacă este conceput -, se utilizează prevederile articolului 412 din noul Cod civil.

Copilul conceput poate dobândi drepturi de la concepție, dacă se naște viu; prin urmare, dobândirea capacității juridice în acest caz, este supusă unei condiții legale; dacă se îndeplinește – copilul se naște viu – el dobândește drepturile, cu efect retroactiv, din momentul concepției; dacă nu se îndeplinește – copilul se naște mort – se consideră că el nu a avut niciodată capacitate juridică. În același timp, capacitatea juridică astfel dobândită este imperfectă, deoarece cuprinde numai drepturi.

4) *Încetarea capacității juridice.*

a) *Constatarea fizică a morții.* Decesul persoanei fizice reprezintă singura cauză a încetării capacității sale juridice. Conform articolului 35 din noul Cod civil, capacitatea juridică a persoanei fizice încetează odată cu moartea acesteia. Nu se fac precizări referitoare la condițiile în care o persoană poate fi considerată decedată.

Pentru determinarea *datei morții* pot fi folosite prevederile articolului 147 din Legea 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății, care în partea consacrată problemei prelevării și transplantului de țesuturi și organe umane dă o definiție persoanei decedate. Potrivit acesteia, *data decesului* coincide, fie cu momentul în care persoana fizică *nu mai are activitate cardiacă*, constatându-se medical oprirea cardiorespiratorie iresuscitabilă și ireversibilă, fie cu momentul *morții cerebrale*, când *există activitate cardiacă*, dar s-a constatat medical încetarea ireversibilă a tuturor funcțiilor creierului persoanei fizice.

b) *Declararea judecătorească a morții*. Nu în toate cazurile, însă, se poate constata fizic decesul. Există situații în care nu este posibilă examinarea cadavrului, deoarece acesta nu poate fi găsit, persoana fizică dispărând în condiții excepționale sau datorită faptului că aceasta a dispărut un timp îndelungat de la locuința sa. Astfel, există două moduri în care încetează capacitatea juridică: prin constatarea fizică a decesului și prin declararea judecătorească a acestuia. Declararea judecătorească a morții intervine, fie atunci când persoana fizică *a dispărut o perioadă îndelungată*, fără ca nimeni să știe unde se află și există indicii că a încetat din viață, fie atunci când persoana fizică *a dispărut în împrejurări excepționale*, care îndreptățesc să se presupună decesul ori este sigur că a decedat, deși cadavrul nu poate fi găsit sau identificat.

Noul Cod civil înlătură procedura greoaie și de durată a declarării judecătorești a dispariției din reglementarea anterioară și micșorează termenele. Reglementează un caz general și două cazuri speciale.

Cazul general. Este prevăzut în articolul 49 din noul Cod civil și se referă la *persoana dispărută, când există indicii că a încetat din viață*. În această situație, instanța o declară moartă prin hotărâre judecătorească, dacă au trecut cel puțin 2 ani de la data ultimelor informații sau indicii din care rezultă că era în viață.

Cazuri speciale. Cele două cazuri speciale sunt reglementate în articolul 50, alineatele 1 și 3:

- cel *dispărut în împrejurări deosebite*, cum sunt inundațiile, cutremurul, catastrofa de cale ferată ori aeriană, naufragiul, în cursul unor fapte de război sau într-o altă împrejurare asemănătoare, ce îndreptățește a se *presupune decesul*, poate fi declarat mort, dacă au trecut cel puțin 6 luni de la data *împrejurării în care a avut loc dispariția*;

- atunci când este sigur că decesul s-a produs, deși cadavrul nu poate fi găsit sau identificat, moartea poate fi declarată prin hotărâre judecătorească, fără a se aștepta împlinirea vreunui termen de la dispariție.

Procedura de declarare judecătorească a morții. Procedura urmează dispozițiile Codului de procedură civilă (articolul 51 din noul Cod civil). În noul Cod de procedură civilă, procedura de declarare a morții este reglementată în articolele 931 și următoarele și este asemănătoare cu aceea din vechea reglementare (care continuă să se aplice până la intrarea în vigoare a noului Cod de procedură civilă). Potrivit Decretului nr. 32/1954 (articolele 36-38 și 40), cererea de declarare a morții se introduce la instanța în raza căreia persoana a cărei moarte urmează a fi declarată a avut ultimul domiciliu. Cererea poate fi intentată de orice persoană interesată. După primirea cererii, președintele instanței dispune ca, prin organele primăriei și ale poliției, să se culeagă cât mai multe informații despre persoana a cărei moarte se solicită a fi declarată și, totodată, să se afișeze cererea la ultimul domiciliu al acesteia și la primărie, astfel încât orice persoană ce ar putea da informații să le comunice

instanței. Se poate sesiza și instanța de tutelă pentru numirea unui *curator*, dacă este cazul (pentru administrarea bunurilor celui a cărui moarte urmează a fi declarată). După 30 de zile de la afișarea cererii, președintele instanței fixează un termen de judecată, cu citarea părților, cel ce urmează a fi declarat mort fiind citat la ultimul domiciliu. Participarea procurorului este obligatorie.

Cel *dispărut* se prezumă că este în viață (ca și în vechea reglementare), dacă nu a intervenit o hotărâre declarativă de moarte rămasă definitivă (articolul 53 din noul Cod civil).

Data morții. Dispozițiile referitoare la *data morții* nu diferă față de vechea reglementare. Astfel, hotărârea declarativă de moarte trebuie să conțină obligatoriu *data morții*, pentru că aceea este data la care încetează capacitatea juridică a persoanei fizice. Dacă din probele administrate reiese că moartea a avut loc într-o anumite zi, atunci data morții va fi acea zi. Dacă hotărârea nu arată și ora morții, se socotește că cel declarat mort a încetat din viață în ultima oră a zilei stabilite ca fiind aceea a morții. Dacă nu se poate stabili ziua, instanța va considera ca dată a morții, ultima zi a termenului de 2 ani (în cazul general al declarării morții conform articolului 49(1) din noul Cod civil) sau de 6 luni (în cazul special al declarării morții conform articolului 50(1) din noul Cod civil).

Dacă data primirii ultimelor informații sau indicii despre cel dispărut nu se poate stabili cu exactitate ori ziua în care a avut loc împrejurarea deosebită nu poate fi stabilită, termenul de 2 ani, respectiv de 6 luni, se socotește de la sfârșitul lunii în care s-au primit ultimele informații sau indicii, iar în cazul în care nu se poate stabili nici luna, de la sfârșitul anului calendaristic. De precizat că data morții nu este niciodată aceea a pronunțării hotărârii declarative de moarte și nici aceea a rămânerii definitive a acestei hotărâri, ci este întotdeauna o dată anterioară, stabilită prin hotărârea judecătorească de declarare a morții. Hotărârea declarativă de moarte produce efect retroactiv, în sensul că persoana este considerată moartă începând cu data și ora morții stabilită prin hotărârea judecătorească.

În ceea ce privește data morții în cazul special, când cadavrul nu poate fi găsit sau identificat, dar moartea este sigură, noul Cod civil nu conține vreo precizare.

Rectificarea datei morții. *Data morții* stabilită de instanță, poate fi *rectificată* (tot de instanță), la cererea oricărei persoane interesate, dacă se dovedește că nu era posibil ca persoana declarată moartă să fi decedat la acea dată (articolul 52(3) din noul Cod civil) și că o altă dată este aceea a morții.

Anularea hotărârii declarative de moarte. În cazul în care persoana declarată moartă este în viață sau în cazul în care se descoperă certificatul de deces, pe baza morții constatate fizic, se poate cere oricând *anularea hotărârii declarative de moarte*. Tot astfel se va proceda când se înfățișează certificatul de stare civilă prin care se constată decesul celui declarat mort. Judecarea cererii se face cu citarea persoanelor care au fost părți în procesul de declarare a morții și cu participarea procurorului. Dispozitivul hotărârii definitive, se comunică serviciului de stare civilă pentru anularea înregistrării.

Dacă persoana declarată moartă este în viață, anularea hotărârii declarative de moarte produce următoarele *efecte*:

- din punct de vedere *nepatrimonial*, se înlătură, cu efect retroactiv, încetarea capacității juridice a persoanei în cauză; potrivit articolelor 259(5) și 293(2) din noul Cod civil se „reactualizează” căsătoria, a cărei existență încetase; dacă între timp soțul supraviețuitor s-a recăsătorit și a fost de bună credință, atunci căsătoria lui cu soțul

declarat mort se consideră că a încetat la data încheierii noii căsătorii; dacă soțul supraviețuitor a fost de rea credință – adică a știut că cel declarat mort este în viață – el se consideră bigam;

- din punct de vedere *patrimonial*, cel declarat mort poate cere, după anularea hotărârii, înapoierea bunurilor sale, însă, dobânditorul cu titlu oneros nu este obligat să le înapoieze, decât dacă se dovedește că a fost de rea-credință, adică la data dobândirii știa ori trebuia să știe că persoana declarată moartă este în viață (articolul 54 din noul Cod civil); rezultă două categorii de raporturi: între cel care a fost declarat mort și moștenitorii lui (aparenți), pe de o parte, și între cel care a fost declarat mort și subdobânditorii anumitor bunuri din succesiunea acestuia, pe de altă parte.

Între cel care a fost declarat mort și moștenitorii lui aparenti: potrivit articolului 54(2) din noul Cod civil, moștenitorii aparenti sunt obligați la restituirea bunurilor succesoriale, la cererea autorului lor; nu se face distincție între moștenitorii de bună credință și moștenitorii de rea credință; toți sunt obligați la restituire.

Între cel declarat mort și subdobânditorii anumitor bunuri din masa succesorală: conform principiului desființării actului subsecvent ca urmare a desființării actului inițial, formulat și în articolul 1254(2) și (3) din noul Cod civil, actele juridice de înstrăinare a bunurilor succesoriale, încheiate de moștenitorii aparenti, cu terțe persoane se desființează, părțile fiind repuse în situația anterioară, adică fiind obligate la restituirea bunurilor; acestei reguli îi sunt supuși subdobânditorii cu titlu gratuit (de bună sau de rea credință) și subdobânditorii cu titlu oneros de rea credință; subdobânditorii cu titlu oneros de bună credință nu sunt obligați la restituire, actul juridic încheiat de aceștia cu moștenitorii aparenti, nedesființându-se (articolul 54(2) teza a II-a), sub rezerva dispozițiilor în materie de carte funciară. În acest ultim caz, moștenitorii aparenti vor fi obligați la restituire prin echivalent.

c) *Comorienții*.

Potrivit articolului 957 alineatul 2 din noul Cod civil, dacă, în cazul morții mai multor persoane, nu se poate stabili că una a supraviețuit alteia, acestea nu au capacitatea de a se moșteni una pe alta; ele au calitatea de comorienți; prin formularea folosită în noul Cod civil, legiuitorul acoperă toate situațiile, nefiind necesară interpretarea extensivă ori prin analogie a textului, ca în vechea reglementare.

5) *Noțiunea de incapacitate și de incapabil*. Orice persoană fizică are personalitate juridică (capacitate juridică), adică poate fi subiect de drept, titular de drepturi și de obligații. Scopul recunoașterii capacității juridice este acela de a permite persoanei fizice să participe la viața juridică. Iar participarea ei activă constă în încheierea de acte juridice. Prin încheierea de acte juridice survin modificări în raporturile personale și patrimoniale ale persoanei, de o mai mare sau mai mică importanță. De aceea, legea nu permite tuturor persoanelor fizice să încheie acte juridice. Adică, nu toate persoanele au capacitatea de a încheia acte juridice, ci numai acelea care au maturitatea fizică și psihică necesară pentru a înțelege semnificația actelor juridice pe care le încheie.

Incapacitatea constă în imposibilitatea persoanei de a-și exercita drepturile și de a-și asuma obligații, prin încheierea, personal, de acte juridice de drept privat (care, de cele mai multe ori sunt contracte). *Incapabili* sunt aceia care nu au capacitatea de a

încheia, personal, acte de drept privat, adică minorii (sub 14 ani), cei puși sub interdicție judecătorească și toți aceia cărora o dispoziție legală le interzice încheierea anumitor acte juridice.

6) Felurile incapacității.

În literatura juridică, incapacitatea este clasificată după mai multe criterii. Criteriul principal are în vedere cele două laturi ale capacității: de folosință și de exercițiu. Astfel, incapacitatea poate fi de folosință și de exercițiu. Această clasificare, însă, are în vedere incapacitatea în sensul ei restrâns, de incapacitate parțială, neprivind incapacitatea în întregul ei. În funcție de *întinderea* ei, incapacitatea poate fi incapacitate *generală* – care îl împiedică pe incapabil de la încheierea tuturor actelor juridice de drept privat – și *specială* – care privește doar anumite acte juridice, pe care incapabilul nu le poate încheia cu anumite persoane; în raport de *reglementarea ei legală*, incapacitatea este *naturală*, rezultând din lipsa discernământului necesar pentru încheierea de acte juridice – care se referă la minori și la persoanele alienate sau debile mintal, ce nu au fost puse sub interdicție judecătorească – și incapacitate *legală*, declarată prin lege – care se referă la minori și la alienații și debili mintali puși sub interdicție judecătorească; în funcție de *scopul urmărit*, de finalitatea ei, incapacitatea este cu *caracter de sancțiune*, cum ar fi incapacitatea care rezultă dintr-o pedeapsă civilă (de exemplu, decăderea din exercițiul drepturilor părintești), și incapacitate cu *caracter de protecție*, destinată să protejeze persoanele fizice de propria lor imaturitate și nepricepere la încheierea de acte juridice (de exemplu, minorii și interzișii) sau să protejeze persoanele cu care incapabilii încheie acte juridice; în funcție de *modul în care operează*, incapacitatea poate fi *de drept* și incapacitate care operează ca *efect al unei hotărâri judecătorești* (de exemplu, decăderea din drepturile părintești); în raport de *opozabilitate*, incapacitatea poate fi *absolută*, caz în care incapabilul nu poate încheia acte juridice cu nici o altă persoană, și *relativă*, când incapabilul nu poate încheia anumite acte juridice, cu o anumită sau cu anumite persoane. În continuare va fi analizată ultima clasificare.

a. *Incapacitatea absolută*. Incapacitatea absolută constă în imposibilitatea persoanei fizice de a încheia, personal, orice acte juridice de drept privat.

Minorii. Minorul, adică persoana fizică de la naștere și până la vârsta majoratului – aceea de 18 ani – este considerat incapabil de a încheia singur acte juridice de drept privat, deoarece nu este dezvoltat suficient, fizic și psihic, și deci nu are discernământul necesar pentru a putea participa singur la viața juridică, încheind actele juridice referitoare la persoana și la patrimoniul său.

Minorii sub 14 ani.

Persoanele fizice lipsite de capacitate de exercițiu pot încheia, personal, în mod valabil, *anumite acte juridice* patrimoniale și nepatrimoniale. Astfel:

* *acte juridice patrimoniale*; se disting două categorii:

- acte juridice de conservare, care au un caracter necesar și urgent și care urmăresc păstrarea unui drept sau preîntâmpinarea pierderii lui (de exemplu, întreruperea unei prescripții);
- acte juridice mărunte, curente, care se încheie pentru nevoile obișnuite ale incapabilului;

* *acte juridice nepatrimoniale*; ascultarea minorului care a împlinit 10 ani în vederea încuviințării adopției lui, în vederea încredințării sau reîncredințării lui, în cazul în care părinții sunt separați/divorțați sau este lipsit de ocrotirea părinților, etc.;

* *acte juridice privind îndeletnicirile minorului*; potrivit articolului 42 din noul Cod civil, „(1) Minorul poate să încheie acte juridice privind munca, îndeletnicirile artistice sau sportive ori referitoare la profesia sa, cu încuviințarea părinților sau a tutorelui, precum și cu respectarea dispozițiilor legii speciale, dacă este cazul. (2) În acest caz, minorul exercită singur drepturile și execută tot astfel obligațiile izvorâte din aceste acte și poate dispune singur de veniturile dobândite.”; textul trebuie coroborat cu dispozițiile din Codul muncii, care în articolul 13 prevede că: „(1) Persoana fizică dobândește capacitate de muncă la împlinirea vârstei de 16 ani. (2) Persoana fizică poate încheia un contract de muncă în calitate de salariat și la împlinirea vârstei de 15 ani, cu acordul părinților sau al reprezentanților legali, pentru activități potrivite cu dezvoltarea fizică, aptitudinile și cunoștințele sale, dacă astfel nu îi sunt periclitate sănătatea, dezvoltarea și pregătirea profesională. (3) Încadrarea în muncă a persoanelor sub vârsta de 15 ani este interzisă. (...)”; deoarece textul articolului 42 din noul Cod civil nu distinge, înseamnă că orice minor, de orice vârstă, poate să încheie acte juridice, privind îndeletnicirile lui; scopul avut în vedere de legiuitor a fost acela de a reglementa situațiile care au apărut în practică și anume, munca copiilor în modeling, reclame, sport de performanță, ș.a.

Sanctiunea civilă care se aplică, în cazul nerespectării regulilor referitoare la încheierea de acte juridice de către minorul sub 14 ani, este *nulitatea relativă*, anulabilitatea actului juridic astfel încheiat. Conform articolului 44(1) din noul Cod civil, actele juridice încheiate de minorii care nu au împlinit 14 ani sunt anulabile pentru incapacitate, chiar fără dovedirea unui prejudiciu. Regula este că nulitatea relativă poate fi invocată numai de către cel al cărui interes este ocrotit (articolul 1248(2) din noul Cod civil), adică de persoana fizică lipsită de capacitate, de succesorii săi universali sau cu titlu universal, de creditorii săi chirografari, de reprezentantul său legal. Potrivit articolului 44(2) din noul Cod civil, cel lipsit de capacitate de exercițiu poate invoca și singur, în apărare, anulabilitatea actului pentru incapacitatea sa rezultată din minoritate. Articolul 46(2) din noul Cod civil prevede că acțiunea în anulare poate fi exercitată de reprezentantul legal, de minorul care a împlinit 14 ani (deci nu și de minorul sub 14 ani, el doar se poate apăra invocând anulabilitatea) și de ocrotitorul legal.

Efectul principal al anulării actului juridic constă în desființarea retroactivă a acestuia, urmând ca părțile să restituie ceea ce au primit, așa cum reiese din articolul 1254(3) din noul Cod civil. Minorul va restitui, însă, conform articolului 47 din noul Cod civil, numai în limita folosului realizat. Majorul cu care aceasta a contractat nu poate solicita și obține anularea actului juridic, deoarece conform articolului 46(1) din noul Cod civil, persoanele capabile de a contracta, nu pot opune minorului și interzisului incapacitatea lor. Anulabilitatea poate fi înlăturată, însă, prin aplicarea principiului răspunderii civile delictuale, atunci când minorul, cu ocazia încheierii actului juridic cu un major săvârșește un delict civil, adică, prin manopere dolosive, îl induce în eroare, creând aparența că este major. Prin urmare, actul juridic încheiat prin folosirea de mijloace dolozive rămâne valabil.

Interzișii judecătorești. Conform articolului 43(1) din noul Cod civil, incapabili sunt minorii sub 14 ani și *persoanele puse sub interdicție judecătorească*. Sunt puse

sub interdicție judecătorească, în vederea protecției lor, persoanele alienate și debile mintal.

În opinia noastră, așa cum reiese din Legea sănătății mintale, prin alienație mintală se poate înțelege boala psihică, iar prin debilitate mintală, insuficienta dezvoltare psihică.

Pentru ca aceste afecțiuni (alienația sau debilitatea mintală) să conducă la punerea sub interdicție trebuie îndeplinite condițiile prevăzute de articolul 164(1) din noul Cod civil: persoana în cauză să nu aibă discernământ, iar lipsa discernământului să o împiedice să se îngrijească de interesele sale.

Minorul alienat sau debil mintal poate fi pus și el sub interdicție judecătorească, dacă are capacitate restrânsă de exercițiu, deci după 14 ani (articolul 164(2) din noul Cod civil).

Nu pot fi puse sub interdicție judecătorească persoanele vârstnice, care datorită bătrâneții și bolii, își pot pierde temporar discernământul sau acelea care suferă de o lipsă pasageră a discernământului, datorită toxicomaniei, alcoolismului sau altor cauze.

Persoanele puse sub interdicție judecătorească pot încheia, personal, aceleași acte juridice patrimoniale, pe care le poate încheia minorul sub 14 ani, atât minorul sub 14 ani cât și interzisul judecătoresc, fiind incapabili în mod absolut. Prin urmare, și sancțiunea care se aplică în cazul nerespectării regulilor referitoare la incapacitate este aceeași.

Categorie intermediară. Pe măsura înaintării în vârstă, minorul dobândește cunoștințe și un oarecare discernământ, astfel încât poate încheia singur o parte dintre actele juridice, pe care le-ar putea încheia dacă ar fi major. Conform articolului 41(1) din noul Cod civil minorul cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani are capacitate de exercițiu restrânsă; el încheie acte juridice singur, dar cu încuviințarea prealabilă a părinților sau a tutorelui, iar în cazurile prevăzute de lege, și cu autorizarea instanței de tutelă, așa cum rezultă din articolul 41(2) din noul Cod civil.

Capacitatea de exercițiu restrânsă poate fi privită ca o incapacitate limitată a minorului între 14 și 18 ani, care poate încheia acte juridice, în quasitotalitatea lor, dar care, pentru a fi valabile, necesită și încuviințări prealabile. Încuviințările reprezintă o cerință de validitate a actului juridic și sunt destinate să-l protejeze pe minor de influențele și abuzurile terților, dar și să-i ocrotească pe terții de bună credință cu care minorul încheie acte juridice.

Actele juridice pe care le poate încheia minorul între 14 și 18 ani. Minorul între 14 și 18 ani este singurul care se bucură de o capacitate de exercițiu restrânsă. În noul Cod civil există dispoziții detaliate (în materia tutelei), cu privire la actele juridice pe care le poate încheia minorul între 14 și 18 ani (articolele 144- 147). De asemenea, în articolul 502(1) se arată că „Drepturile și îndatoririle părintești cu privire la bunurile copilului sunt aceleași cu cele ale tutorelui, dispozițiile care reglementează tutela fiind aplicabile în mod corespunzător.”. Astfel, el poate încheia:

- acte juridice, pentru încheierea cărora *nu are nevoie de vreo încuviințare*; din această categorie fac parte actele juridice pe care le putea încheia și până la 14 ani (adică actele de conservare, precum și actele de dispoziție de mică valoare, cu caracter curent și care se execută la momentul încheierii lor, așa cum rezultă din articolul 41(3) din noul Cod civil), la care se adaugă unele acte juridice patrimoniale și anume: acte de administrare, dacă nu îl prejudiciază (articolul 41(3) prima parte din noul Cod civil); contracte de depozit bancar, în condițiile prevăzute de legislația specială; nu are

nevoie de încuviințare nici pentru încheierea de *acte nepatrimoniale* sau care aparțin altor ramuri de drept, cum ar fi de exemplu, actul prin care mama minoră poate introduce singură acțiunea în stabilirea paternității în numele copilului (din afara căsătoriei);

- acte juridice, pentru încheierea cărora minorul *are nevoie de încuviințarea prealabilă* a părinților, tutorelui sau curatorului, care este numit temporar, ori de câte ori între minor și ocrotitorul său legal există interese contrare; intră în această categorie *actele juridice de administrare*; ocrotitorul legal trebuie să încuviințeze fiecare act juridic în parte (nu poate da o încuviințare generală, pentru că asta ar însemna transformarea capacității de exercițiu restrânsă în capacitate de exercițiu deplină);

- acte juridice pentru încheierea cărora minorul *are nevoie de o dublă ori chiar de o triplă încuviințare*, din partea ocrotitorului legal și din partea instanței de tutelă, precum și, în anumite cazuri, de avizul consiliului de familie; conform articolului 146 din noul Cod civil, coroborat cu dispozițiile articolului 502(1), minorul care a împlinit vârsta de 14 ani încheie actele juridice cu încuviințarea scrisă a părinților, tutorelui sau, după caz, a curatorului; dacă actul pe care minorul, care a împlinit vârsta de 14 ani, urmează să-l încheie, face parte dintre acelea pe care părinții ori tutorele nu le pot face decât cu autorizarea instanței de tutelă și cu avizul consiliului de familie, va fi necesară atât autorizarea acesteia, cât și avizul consiliului de familie; în articolul 144(2) din noul Cod civil se precizează ce acte nu poate face tutorele (și deci nici părinții) fără avizul consiliului de familie și autorizarea instanței de tutelă: acte de înstrăinare (cu excepția bunurilor supuse pieirii ori stricăciunii și a celor devenite nefolositoare pentru minor, a căror înstrăinare este considerată act de administrare; acte de împărțală, ipotecare ori de grevare cu alte sarcini reale a bunurilor minorului; nu poate să renunțe la drepturile patrimoniale ale acestuia, și nici să încheie în mod valabil orice alte acte ce depășesc dreptul de administrare.

Există și *acte juridice* care, deși permise majorului, sunt *interzise minorului*. Astfel, minorul, inclusiv cel cu capacitate de exercițiu restrânsă, nu poate să facă donații, altele decât darurile obișnuite potrivit stării lui materiale, și nici să garanteze obligațiile altuia (articolele 144(1) și 146(3) din noul Cod civil), și nu poate să încheie acte juridice cu tutorele lui, soțul tutorelui sau o rudă în linie dreaptă ori frații sau surorile tutorelui (articolul 147(1) din noul Cod civil). Cu toate acestea, în al doilea caz, persoanele enumerate (tutorele, soțul tutorelui sau o rudă în linie dreaptă ori frații sau surorile tutorelui) pot cumpăra la licitație publică un bun al minorului, dacă au o garanție reală asupra bunului respectiv ori îl dețin în coproprietate cu minorul (articolul 147(2) din noul Cod civil).

Sanctiunea care se aplică în cazul în care minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă încheie acte juridice, nerespectând dispozițiile legale referitoare la capacitate, este *nulitatea relativă*, ca și în cazul minorului sub 14 ani (se aplică aceleași reguli). Aceasta reiese din articolele 144(3) și 146(4) din noul Cod civil. Prin excepție, actul juridic poate fi lovit de nulitate absolută, dacă prin norma încălcată se apără un interes general.

b. *Incapacitatea relativă*. Incapacitatea relativă constă în imposibilitatea persoanei fizice de a încheia anumite acte juridice de drept privat, cu o anumită sau cu anumite persoane, expres prevăzute de lege.

În legislație sunt instituite interdicții pentru încheierea anumitor acte juridice, având ca motivație protecția contractanților, ocrotirea unor interese generale sau particulare ori *sancționarea* aceloră căroră li se aplică aceste interdicții.

Incapacitățile cu *caracter de sancțiune* pot fi de două feluri:

- îngrădiri cu caracter de pedeapsă penală – interesează aici interzicerea drepturilor părintești și interzicerea dreptului de a fi tutore sau curator (așa cum rezultă din articolul 64 Cod penal, literele d și e);
- îngrădiri cu caracter de pedeapsă civilă – pot fi incluse aici decăderea din exercițiul drepturilor părintești (articolele 508-512 din noul Cod civil), precum și pedepsele civile stabilite de Codul civil în materie succesorală (nedemnitatea succesorală – articolele 958-961 din noul Cod civil, acceptarea forțată a moștenirii – articolul 1119 din noul Cod civil).

Incapacitățile cu *caracter de protecție* sau de ocrotire sunt:

- minorul *nu poate dispune de bunurile sale prin liberalități* (articolul 988(1) din noul Cod civil);
- persoana fizică, nici chiar după dobândirea capacității depline de exercițiu, *nu poate dispune prin liberalități* în folosul celui care a avut calitatea de reprezentant ori ocrotitor legal al său, înainte ca acesta să fi primit de la instanța de tutelă descărcare pentru gestiunea sa; se exceptează situația în care reprezentantul ori, după caz, ocrotitorul legal este ascendentul dispunătorului (articolul 988(2) din noul Cod civil);
- medicii, farmaciștii sau alte persoane, care au acordat îngrijiri de specialitate unei persoane, direct sau indirect, în boala de care a decedat, nu pot primi *liberalități* de la aceasta, pe care le-a făcut în timpul bolii (articolul 990(1) din noul Cod civil); sunt exceptate liberalitățile făcute soțului, rudelor în linie dreaptă sau colateralilor privilegiați; de asemenea, liberalitățile făcute altor rude până la al patrulea grad inclusiv, dacă, la data liberalității, dispunătorul nu are soț și nici rude în linie dreaptă sau colaterali privilegiați (articolul 990(2) din noul Cod civil); la fel, preoții sau alte persoane care au asistat pe cel în cauză din punct de vedere religios în cursul ultimei boli (articolul 990(3) din noul Cod civil);
- nu pot primi *legate* (conform articolului 991 din noul Cod civil): notarul public care a autentificat testamentul; interpretul, care a participat la procedura de autentificare a testamentului; martorii, în cazurile prevăzute la articolul 1043(2) din noul Cod civil (adică martorii care îl asistă pe testator la încheierea unui testament autentic) și la articolul 1047(3) din noul Cod civil (adică în cazul testamentelor privilegiate, care se semnează și de doi martori); agenții instrumentatori, în cazurile prevăzute la articolul 1047 (adică în cazul testamentelor privilegiate); persoanele care au acordat, în mod legal, asistență juridică la redactarea testamentului;
- se află în incapacitate specială de a *cumpăra drepturi litigioase*, conform articolului 1653 din noul Cod civil: judecătorii, procurorii, grefierii, executorii, avocații, notarii publici, consilierii juridici și practicienii în insolvență care nu pot cumpăra, direct sau prin persoane interpușe, drepturi litigioase ce sunt de competența instanței judecătorești în a cărei circumscripție își desfășoară activitatea; sunt exceptate de la această interdicție: cumpărarea drepturilor succesoriale ori a cotelor-părți din dreptul de proprietate de la comoștenitori sau coproprietari, după caz; cumpărarea unui drept litigios în vederea îndeplinirii unei creanțe care s-a născut înainte ca dreptul să fi devenit litigios; cumpărarea care s-a făcut pentru apărarea drepturilor celui ce stăpânește bunul în legătură cu care există dreptul litigios;

- sunt *incapabili de a cumpăra* (potrivit articolului 1654 din noul Cod civil), direct sau prin persoane interpușe, chiar și prin licitație publică: mandatarii, pentru bunurile pe care sunt însărcinați să le vândă, cu excepția cazului prevăzut la articolul 1304 din noul Cod civil, adică în cazul contractului cu sine însuși ori în cazul dublei reprezentări; părinții, tutorele, curatorul, administratorul provizoriu, pentru bunurile persoanelor pe care le reprezintă; funcționarii publici, judecătorii sindici, practicienii în insolvență, executorii, precum și alte asemenea persoane, care ar putea influența condițiile vânzării făcute prin intermediul lor sau care are ca obiect bunurile pe care le administrează ori a căror administrare o supraveghează.

Sanctiunea care se aplică, atunci când sunt încălcate dispozițiile de drept civil referitoare la incapacitățile relative analizate mai sus, este nulitatea absolută sau relativă a actului juridic astfel încheiat, după cum dispoziția încălcată apără un interes general sau unul particular, privat.

7) *Capacitatea deplină de exercițiu*. Capacitatea de exercițiu deplină, ca regulă, se dobândește la majorat, adică la vârsta de 18 ani (articolul 38 din noul Cod civil). Un caz special de dobândire a capacității depline de exercițiu, înainte de majorat, este acela al minorului, care se căsătorește (articolul 39(1) din noul Cod civil).

Noul Cod civil introduce și o noțiune nouă, aceea de *capacitate de exercițiu anticipată*, care apare ca un al doilea caz de dobândire a capacității depline de exercițiu, înainte de majorat. Astfel, „Pentru motive temeinice, instanța de tutelă poate recunoaște minorului care a împlinit vârsta de 16 ani capacitatea deplină de exercițiu. În acest scop, vor fi ascultați și părinții sau tutorele minorului, luându-se, când este cazul, și avizul consiliului de familie.” (articolul 40 din noul Cod civil). Motivele temeinice urmează a fi apreciate de instanța de tutelă, de la caz la caz.

5.3. **Persoana juridică**. Capacitatea civilă a persoanei juridice constă în aptitudinea de a avea drepturi și obligații, precum și de a-și exercita drepturile și de a-și asuma obligațiile încheind acte juridice civile, prin organele sale de administrare.

Capacitatea civilă a persoanei juridice, asemănător persoanei fizice, are două componente: capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu.

1) *Capacitatea de folosință*, adică aptitudinea de a avea drepturi și obligații civile, începe în mod diferit pentru persoanele juridice, în funcție de modul lor de înființare și de categoria de persoane juridice din care fac parte. În articolele 205-208 din noul Cod civil este tratată capacitatea de folosință a persoanei juridice. Astfel, data dobândirii capacității de folosință diferă în funcție de modul de înființare. Persoanele juridice care sunt supuse *înregistrării* dobândesc capacitate de folosință de la data înregistrării lor (articolul 205(1) din noul Cod civil). Celelalte persoane juridice au capacitatea de a avea drepturi și obligații de la data *actului de înființare*, de la *data autorizării constituirii lor* sau de la *data îndeplinirii oricărei alte cerințe prevăzute de lege* (articolul 205(2) din noul Cod civil).

Și persoana juridică (ca și persoana fizică) are o *capacitate de folosință anticipată*. *Capacitatea de folosință anticipată* este reglementată în articolul 205(3) din noul Cod civil, potrivit căruia, *persoanele juridice care sunt supuse înregistrării*, (nu și celelalte), pot, chiar *de la data actului de înființare*, să dobândească drepturi și

să-și asume obligații, însă numai în măsura necesară pentru ca persoana juridică să ia ființă în mod valabil. Spre deosebire de vechea reglementare, unde orice persoană juridică putea avea o capacitate de folosință anticipată, în noul Cod civil numai persoanele juridice supuse înregistrării pot avea.

În reglementarea noului Cod civil, în *conținutul capacității de folosință* intră orice drepturi și obligații civile, cu excepția acelor, care *prin natura lor sau potrivit legii*, nu pot aparține decât *persoanei fizice* (articolul 206(1) din noul Cod civil). Prin urmare, spre deosebire de vechea reglementare, persoanele juridice nu trebuie să respecte principiul specialității capacității de folosință, ceea ce vine în contradicție cu prevederile articolului 187 din noul Cod civil, potrivit căruia orice persoană juridică trebuie să aibă un *anumit scop*, licit și moral, în acord cu interesul general. Acest principiu, al specialității capacității de folosință, trebuie respectat numai de către persoanele juridice fără scop patrimonial.

Actele juridice încheiate cu încălcarea prevederilor referitoare la conținutul capacității de folosință sunt lovite de *nulitate absolută*. Sunt, de asemenea, lovite de nulitate absolută actele și operațiunile juridice săvârșite *fără autorizațiile prevăzute de lege*, în cazul activităților care trebuie autorizate, iar persoanele care le-au făcut răspund nelimitat și solidar pentru toate prejudiciile cauzate (articolul 207 din noul Cod civil). Conform articolului 208 din noul Cod civil, prin excepție de la articolul 205(3), persoana juridică are *capacitatea de a primi liberalități* în condițiile dreptului comun, de la data actului de înființare, sau, în cazul fundațiilor testamentare, din momentul deschiderii moștenirii testatorului, chiar și în cazul în care liberalitățile nu sunt necesare pentru ca persoana juridică să ia ființă în mod legal.

Încetarea capacității de folosință a persoanei juridice are loc atunci când încetează persoanalitatea juridică. Potrivit articolului 251 din noul Cod civil „(1) Persoanele juridice supuse înregistrării încetează la data radierii din registrele în care au fost înscrise. (2) Celelalte persoane juridice încetează la data actului prin care s-a dispus încetarea sau, după caz, la data îndeplinirii oricărei alte cerințe prevăzute de lege.”. Întrucât încetarea persoanei juridice poate avea o anumită durată, pe parcursul acestui proces, persoana juridică păstrează o anumită capacitate de folosință, limitată la încheierea actelor juridice necesare pentru încetarea existenței persoanei juridice și lichidarea patrimoniului ei.

2) *Capacitatea de exercițiu* a persoanei juridice constă în aptitudinea ei de a exercita drepturile și de a-și asuma obligațiile, încheind acte juridice civile, prin *organele sale de administrare*. Capacitatea de exercițiu a persoanei juridice se dobândește la data constituirii organelor sale de administrare (articolul 209(1) din noul Cod civil).

Persoana juridică participă în nume propriu la circuitul civil și răspunde pentru obligațiile asumate cu bunurile proprii, afară de situația în care s-ar dispune altfel prin lege (articolul 193(1) din noul Cod civil).

Au calitatea de *organe de administrare* persoanele fizice sau persoanele juridice care, prin lege, actul de constituire sau statut, sunt desemnate să acționeze, în raporturile cu terții, individual sau colectiv, în numele și pe seama persoanei juridice (articolul 209(2) din noul Cod civil). Raporturile dintre persoana juridică și organele sale de administrare sunt supuse, prin analogie, regulilor *mandatului*, dacă nu se prevede altfel (articolul 209(3) din noul Cod civil).

Potrivit articolului 210 din noul Cod civil, până la data constituirii organelor de

administrare, exercitarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor, care privesc persoana juridică se fac de către fondatori ori de către persoanele fizice sau persoanele juridice desemnate în acest scop. Actele juridice încheiate de către fondatori sau de către persoanele desemnate *cu depășirea puterilor* conferite potrivit legii, actului de constituire ori statutului, pentru înființarea persoanei juridice, precum și actele încheiate de alte *persoane nedesemnate* obligă persoana juridică în condițiile *gestiunii de afaceri*. Cel care contractează pentru persoana juridică rămâne personal obligat față de terți, dacă aceasta nu se înființează ori dacă nu își asumă obligația contractată, în afara cazului când prin contract a fost exonerat de această obligație.

Conform articolului 211 din noul Cod civil „(1) Nu pot face parte din organele de administrare și de control ale persoanei juridice incapabilii, cei cu capacitate de exercițiu restrânsă, cei decăzuți din dreptul de a exercita o funcție în cadrul acestor organe, precum și cei declarați prin lege sau prin actul de constituire incompatibili să ocupe o astfel de funcție. (2) Actele încheiate cu încălcarea dispozițiilor alineatului 1 sunt anulabile. Acestea nu pot fi anulate pentru simplul fapt că persoanele care fac parte din aceste organe sunt incapabile ori incompatibile, după caz, sau pentru că acestea au fost numite cu încălcarea dispozițiilor legale ori statutare, dacă nu s-a produs o vătămare.”.

Potrivit noului Cod civil, hotărârile și deciziile luate de organele de conducere și administrare în condițiile legii, actului de constituire sau statutului sunt obligatorii chiar pentru cei care nu au luat parte la deliberare sau au votat împotriva. Față de terți hotărârile și deciziile luate, în condițiile legii, actului de constituire sau statutului produc efecte numai de la data publicării lor, în condițiile prevăzute de lege, în afară de cazul în care se face dovada că aceștia le-au cunoscut pe altă cale (articolul 212 din noul Cod civil). Membrii *organelor de administrare* ai unei persoane juridice trebuie să acționeze în interesul acesteia cu *prudența și diligența cerute unui bun proprietar* (articolul 213 din noul Cod civil). Membrii organelor de administrare au obligația să asigure și să mențină separația dintre patrimoniul persoanei juridice și propriul lor patrimoniu. Ei nu pot folosi în profitul ori în interesul lor sau al unor terți, după caz, bunurile persoanei juridice ori *informațiile* pe care le obțin în virtutea funcției lor, afară de cazul în care ar fi autorizați în acest scop de către cei care i-au numit (articolul 214 din noul Cod civil).

Este lovit de *nulitate relativă* actul juridic încheiat în fraudă intereselor persoanei juridice de un *membru al organelor de administrare* dacă acesta din urmă, *soțul, ascendenții sau descendenții lui, rudele în linie colaterală sau afinii săi, până la gradul al patrulea inclusiv*, aveau vreun *interes* să se încheie acel act și dacă partea cealaltă a cunoscut sau trebuia să cunoască acest lucru. Atunci când cel care face parte din organele de administrare ale persoanei juridice ori una dintre persoanele arătate are interes într-o problemă supusă hotărârii acestor organe, trebuie să înștiințeze persoana juridică și să nu ia parte la nici o deliberare privitoare la aceasta. În caz contrar, el răspunde pentru daunele cauzate persoanei juridice, dacă fără votul lui nu s-ar fi putut obține majoritatea cerută (articolul 215 din noul Cod civil.)

În ceea ce privește nulitatea actelor emise de organele persoanei juridice, noul Cod civil arată în articolul 216 că hotărârile și deciziile contrare legii, actului de constituire sau statutului pot fi atacate în justiție de oricare dintre membrii organelor de conducere și administrare care nu au participat la deliberare sau care au votat împotriva și au cerut să se insereze aceasta în procesul-verbal de ședință, în termen de 15 zile de la data când li s-a comunicat copia de pe hotărârea sau decizia respectivă ori

de la data când a avut loc ședința, după caz. Administratorii nu pot însă ataca hotărârea privitoare la revocarea lor din funcție. Ei au numai dreptul de a fi despăgubiți, dacă revocarea a fost nejustificată sau intempestivă și au suferit astfel un prejudiciu. Cererea de anulare se soluționează în camera de consiliu de către instanța competentă în circumscripția căreia persoana juridică își are sediul, în contradictoriu cu persoana juridică în cauză, reprezentată prin administratori. Hotărârea instanței este supusă numai apelului. Dacă hotărârea este atacată de toți administratorii, persoana juridică este reprezentată în justiție de persoana desemnată de președintele instanței dintre membrii persoanei juridice, care va îndeplini mandatul cu care a fost însărcinată până când organul de conducere competent, convocat în acest scop, va alege o altă persoană. Hotărârea definitivă de anulare va fi menționată în registrul public în care este înregistrată persoana juridică, fiind opozabilă de la această dată față de orice persoană, inclusiv față de membrii acelei persoane juridice. Dacă se invocă motive de nulitate absolută, dreptul la acțiunea în constatarea nulității este imprescriptibil, iar cererea poate fi formulată de orice persoană interesată. Odată cu intentarea acțiunii în anulare, reclamantul poate cere instanței, pe cale de ordonanță președințială, suspendarea executării actelor atacate. Pentru a încuviința suspendarea, instanța poate obliga pe reclamant să depună o cauțiune, în condițiile legii (articolul 217 din noul Cod civil).

Conform articolului 218 din noul Cod civil, *actele juridice făcute de organele de administrare ale persoanei juridice, în limitele puterilor ce le-au fost conferite, sunt actele persoanei juridice înseși*. În raporturile cu terții, persoana juridică este angajată prin actele organelor sale, chiar dacă aceste acte depășesc puterea de reprezentare conferită prin actul de constituire sau statut, în afară de cazul în care ea dovedește că terții o cunoșteau la data încheierii actului. Simpla publicare a actului de constituire sau a statutului persoanei juridice nu constituie dovada cunoașterii acestui fapt. Clauzele sau dispozițiile actului de constituire ori ale statutului, precum și hotărârile organelor statutare ale persoanei juridice care limitează sau largesc puterile conferite exclusiv de lege acestor organe sunt considerate nescrise, chiar dacă au fost publicate.

Articolul 219 din noul Cod civil reglementează *răspunderea pentru fapte juridice*. Astfel, faptele licite sau ilicite săvârșite de organele persoanei juridice obligă însăși persoana juridică, însă numai dacă ele au legătură cu atribuțiile sau cu scopul funcțiilor încredințate. Faptele ilicite atrag și răspunderea personală și solidară a celor care le-au săvârșit, atât față de persoana juridică, cât și față de terți.

Potrivit articolului 220 din noul Cod civil acțiunea în răspundere împotriva administratorilor, cenzorilor, directorilor și a altor persoane care au acționat în calitate de membri ai organelor persoanei juridice, pentru prejudiciile cauzate persoanei juridice de către aceștia prin încălcarea îndatoririlor stabilite în sarcina lor, aparține, în numele persoanei juridice, organului de conducere competent care va decide cu majoritatea cerută de lege, iar în lipsă, cu majoritatea cerută de prevederile statutare. Hotărârea poate fi luată chiar dacă problema răspunderii persoanelor arătate nu figurează pe ordinea de zi. Organul de conducere competent desemnează cu aceeași majoritate persoana însărcinată să exercite acțiunea în justiție. Dacă s-a hotărât introducerea acțiunii în răspundere împotriva administratorilor, mandatul acestora încetează de drept și organul de conducere competent va proceda la înlocuirea lor. În cazul în care acțiunea se introduce împotriva directorilor angajați în baza unui alt

contract decât a unui contract individual de muncă, aceștia sunt suspendați de drept din funcție până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești.

Referitor la *răspunderea persoanelor juridice de drept public*, articolul 221 din noul Cod civil, prevede că dacă prin lege nu se dispune altfel, persoanele juridice de drept public sunt obligate pentru faptele licite sau ilicite ale organelor lor, în aceleași condiții ca persoanele juridice de drept privat. Potrivit articolului 222 din noul Cod civil persoana juridică având în subordine o altă persoană juridică nu răspunde pentru neexecutarea obligațiilor acesteia din urmă și nici persoana juridică subordonată nu răspunde pentru persoana juridică față de care este subordonată, dacă prin lege nu se dispune altfel.

În ceea ce privește statul și unitățile administrativ-teritoriale, articolul 223 din noul Cod civil arată că în raporturile civile în care se prezintă nemijlocit, în nume propriu, ca titular de drepturi și obligații, statul participă prin Ministerul Finanțelor Publice, afară de cazul în care legea stabilește un alt organ în acest sens. Aceleași dispoziții sunt aplicabile în mod corespunzător și unităților administrativ-teritoriale care participă la raporturile civile în nume propriu, prin organele prevăzute de lege. Răspunderea civilă a statului și a unităților administrativ-teritoriale este reglementată de articolul 224 din noul Cod civil. Astfel, dacă prin lege nu se dispune altfel, statul nu răspunde decât în mod subsidiar pentru obligațiile organelor, autorităților și instituțiilor publice, care sunt persoane juridice și nici una dintre aceste persoane juridice nu răspunde pentru obligațiile statului. Aceleași dispoziții sunt aplicabile în mod corespunzător și unităților administrativ-teritoriale care nu răspund decât în mod subsidiar pentru obligațiile organelor, instituțiilor și serviciilor publice din subordinea acestora atunci când acestea au personalitate juridică.

Capacitatea de exercițiu încetează odată cu încetarea capacității de folosință a persoanei juridice, adică atunci când încetează persoana juridică însăși.

2. Conținutul raportului juridic civil

Conținutul raportului juridic civil este format din *drepturile și obligațiile* subiectelor participante la raport.

1. Noțiune

Într-un *raport juridic civil simplu*, adică atunci când raportul juridic are în conținutul său drepturi reale sau drepturi nepatrimoniale, subiectul activ are, în principiu, numai drepturi, iar subiectul pasiv – care nu este determinat – are numai o obligație negativă și generală, de a nu face.

În *raporturile juridice complexe*, adică în cazul raporturilor obligaționale, fiecare subiect are atât drepturi cât și obligații.

Indiferent dacă raportul juridic este simplu sau complex, *fiecare drept al unui subiect* adică fiecare drept subiectiv, are o *obligație corelativă*.

Dreptul subiectiv civil poate fi definit ca fiind prerogativa recunoscută subiectului activ, de către dreptul obiectiv, de a avea el însuși o conduită, precum și de a pretinde de la subiectul pasiv o conduită, putând apela, la nevoie, la forța de constrângere a statului.

Obligația civilă corelativă dreptului subiectiv civil poate fi definită ca fiind îndatorirea subiectului pasiv de a avea o anumită conduită față de subiectul activ, adică de a da, de a face sau de a nu face ceva, această conduită putând fi impusă, la nevoie, prin forța de constrângere a statului. Potrivit articolului 1164 din noul Cod civil, „Obligația este o legătură de drept în virtutea căreia debitorul este ținut să procure o prestație creditorului, iar acesta are dreptul să obțină prestația datorată.”.

2. Clasificarea drepturilor subiective civile

Drepturile subiective civile pot fi clasificate astfel:

- 1) După gradul de opozabilitate, în *drepturi absolute* și *drepturi relative*.
- 2) După natura conținutului drepturilor, în *drepturi patrimoniale* și *drepturi personale nepatrimoniale*.
- 3) După corelația dintre drepturi, în *drepturi principale* și *drepturi accesorii*.
- 4) După gradul de certitudine conferit titularilor drepturilor, în *drepturi simple* și *drepturi afectate de modalități*.

2.1. Drepturile absolute și drepturile relative

Dreptul absolut poate fi definit ca fiind acel drept subiectiv civil în temeiul căruia titularul său poate avea el însuși o anumită conduită; el produce efecte față de toate persoanele fizice și juridice (*erga omnes*); presupune un raport juridic între subiectul activ determinat și subiectul pasiv, nedeterminat, reprezentat de toți ceilalți, care au obligația de a se abține de la încălcarea dreptului absolut.

Sunt drepturi absolute toate drepturile personale nepatrimoniale și drepturile patrimoniale reale.

Dreptul relativ poate fi definit ca fiind acel drept subiectiv civil în temeiul căruia titularul său – subiectul activ – poate pretinde o anumită conduită subiectului pasiv, adică să dea, să facă sau să nu facă ceva; el produce efecte numai între titularul său, ca subiect activ, și una sau mai multe persoane individualizate, ca subiect pasiv (*inter partes*).

Sunt drepturi relative toate drepturile patrimoniale de creanță.

2.2. Drepturile patrimoniale și drepturile personale nepatrimoniale

Drepturile patrimoniale sunt drepturile subiective civile care au conținut economic, evaluabil în bani. Totalitatea drepturilor patrimoniale, precum și a obligațiilor cu un conținut economic, evaluabil în bani, care aparțin unei persoane alcătuiesc *patrimoniul* persoanei respective (articolul 31(1) din noul Cod civil). Ele pot fi clasificate în *drepturi reale* și *drepturi de creanță*.

Dreptul real este acel drept subiectiv civil patrimonial în temeiul căruia titularul său își poate exercita prerogativele asupra unui bun determinat, în mod direct, fără a fi necesară intervenția unei alte persoane.

În cazul dreptului real, subiectul activ este determinat, iar subiectul pasiv, nedeterminat. Subiectul pasiv (reprezentat de toți ceilalți) are obligația generală și negativă de a se abține, să aducă atingere drepturilor subiectului activ. Subiectul activ are un drept de urmărire și un drept de preferință. *Dreptul de urmărire* constă în prerogativa recunoscută titularului (subiectului activ) de a pretinde restituirea bunului de la orice persoană l-ar deține. *Dreptul de preferință* constă în prerogativa recunoscută titularului dreptului real de a-și realiza dreptul, cu precădere față de titularii altor drepturi.

Drepturile reale sunt limitate ca număr. Astfel, sunt drepturi reale, dreptul de proprietate și dezmembrămintele dreptului de proprietate, precum și drepturile reale

accesorii.

Dreptul de creanță este acel drept subiectiv civil patrimonial în temeiul căruia titularul său, subiectul activ (creditorul), poate pretinde subiectului pasiv (debitorul) să dea, să facă sau să nu facă ceva. Potrivit articolului 1164 din noul Cod civil, debitorul este ținut să procure o prestație creditorului, iar acesta are dreptul să obțină prestația datorată.

În cazul dreptului de creanță, atât subiectul activ (creditorul), cât și subiectul pasiv (debitorul) sunt determinate. Subiectul pasiv are obligația de a da, a face sau a nu face ceva. Drepturile de creanță sunt nelimitate ca număr și au ca izvor actele și faptele juridice.

Drepturile personale nepatrimoniale sunt drepturi subiective civile care nu pot fi evaluate în bani; ele sunt strâns legate de personalitatea umană.

Din categoria drepturilor personale nepatrimoniale fac parte:

- drepturile care privesc existența și integritatea fizică și morală a persoanei;
- drepturile care privesc atributele de identificare ale persoanei;
- drepturile care privesc creația intelectuală, etc.

2.3. *Drepturi principale și drepturi accesorii*

Dreptul principal este dreptul subiectiv civil care are o existență independentă, nedepinzând de un alt drept.

Dreptul accesoriu este dreptul subiectiv civil care nu are o existență independentă, el depinzând de un drept principal. Accesoriul urmează întotdeauna soarta principalului, conform principiului *accessorium sequitur principale*.

Toate drepturile personale nepatrimoniale sunt drepturi principale. Drepturile patrimoniale pot fi principale sau accesorii. *Drepturile patrimoniale principale* se împart în: *drepturi reale principale* și *drepturi de creanță principale*.

Drepturile reale principale sunt dreptul de proprietate și dezmembrămintele dreptului de proprietate (articolul 551 din noul Cod civil); astfel:

- dreptul de proprietate publică (a statului și a unităților administrativ-teritoriale) și dreptul de proprietate privată (a persoanei fizice, persoanei juridice și a statului și unităților administrativ teritoriale, ca persoană juridică) (articolul 858 din noul Cod civil, pentru proprietatea publică și articolul 555 din noul Cod civil, pentru proprietatea privată); dreptul de proprietate este dreptul care permite titularului său, persoană fizică sau juridică, să posede, să folosească și să dispună liber de un lucru, care se află supus în mod exclusiv, absolut și perpetuu în puterea proprie a titularului său;
- dreptul de suprafață; în noul Cod civil, suprafața este detaliat reglementată în articolele 693-702; este definită ca fiind dreptul de a avea sau de a edifica o construcție pe terenul altuia, deasupra ori în subsolul acelui teren, asupra căruia suprafațiarul dobândește un drept de folosință;
- dreptul de uzufruct; dreptul de uzufruct constă în prerogativa recunoscută uzufructuarului de a poseda și folosi bunul proprietatea unei alte persoane, întocmai ca și proprietarul, cu obligația de a-i conserva substanța; (articolul 703 din noul Cod civil);
- dreptul de uz; dreptul de uz constă în prerogativa recunoscută uzuarului de a poseda și de a folosi un lucru, proprietatea altuia și de a-i culege fructele naturale și industriale numai pentru nevoile lui și ale familiei sale; (articolul 749 din noul Cod civil);

- dreptul de abitație; dreptul de abitație constă în prerogativa recunoscută titularului de a poseda și folosi o locuință, proprietatea altei persoane, în scopul satisfacerii nevoilor sale de locuit și ale familiei sale (articolul 750 din noul Cod civil);
- dreptul de servitute; dreptul de servitute constă în prerogativa recunoscută titularului dreptului de proprietate asupra unui imobil de a pretinde instituirea unei sarcini asupra unui alt imobil, având alt proprietar, pentru uzul și utilitatea propriului său imobil; (articolul 755 și următoarele din noul Cod civil);
- dreptul de administrare este un drept real corespunzător proprietății publice, și aparține regiilor autonome sau, după caz, autorităților administrației publice centrale sau locale și altor instituții publice de interes național, județean ori local; titularul dreptului de administrare poate folosi și dispune de bunul dat în administrare în condițiile stabilite de lege și, dacă este cazul, de actul de constituire (articolul 868 din noul Cod civil);
- dreptul de concesiune; dreptul de concesiune constă în recunoașterea dreptului și, în același timp, a obligației concesionarului de a exploata un bun, *proprietate publică sau privată a statului sau unităților administrativ teritoriale*, pe o perioadă determinată, în schimbul unei redevențe (articolul 871(1) din noul Cod civil);
- dreptul de folosință asupra bunurilor proprietate publică; dreptul de folosință constituie acea prerogativă în temeiul căreia titularul poate întrebuința bunul în interesul său, percepându-i fructele; în reglementarea noului Cod civil, fructele civile pot fi culese numai dacă există o astfel de prevedere în actul de constituire; alături de dreptul de administrare și de dreptul de concesiune, dreptul de folosință este un drept real corespunzător proprietății publice.

Drepturile de creanță principale sunt majoritatea drepturilor de creanță.

Drepturile patrimoniale accesorii se împart în *drepturi reale accesorii* și *drepturi de creanță accesorii*.

Drepturile reale accesorii sunt:

- dreptul de ipotecă; dreptul de ipotecă constă în prerogativa recunoscută creditorului ipotecar de a obține satisfacerea creanței sale din valoarea bunului ipotecat, cu preferință și indiferent în proprietatea cui s-ar găsi bunul în momentul executării; (articolul 2343 și următoarele din noul Cod civil); dreptul de ipotecă este dreptul real accesoriu, care depinde de soarta unui drept de creanță principal;
- dreptul de gaj; dreptul de gaj constă în prerogativa recunoscută creditorului gajist de a-și satisface creanța din valoarea unui bun mobil gajat, al debitorului său, cu preferință față de alți creditori; (articolul 2480 și următoarele din noul Cod civil); și dreptul de gaj ca și dreptul de ipotecă depinde de un drept de creanță principal; potrivit articolului 2480 din noul Cod civil, gajul poate avea ca obiect bunuri mobile corporale sau titluri negociabile emise în formă materializată;
- privilegiile; privilegiul este preferința acordată de lege unui creditor, în considerarea creanței sale; (articolul 2333 și următoarele din noul Cod civil); nu toate privilegiile sunt drepturi reale accesorii, ci numai acelea care stau pe lângă un drept de creanță principal;
- dreptul de retenție; în vechea reglementare, dreptului de retenție nu îi era consacrat un text special; el era desprins din anumite dispoziții, de exemplu, din materia contractului de depozit, ori de închiriere și era definit într-un mod similar articolului 2495(1) din noul Cod civil: „Cel care este dator să rețină sau să restituie un bun poate să-l rețină cât timp creditorul nu își execută obligația sa izvorâtă din același

izvor de drept sau, după caz, atât timp cât creditorul nu îl despăgubește pentru cheltuielile necesare și utile pe care le-a făcut pentru acel bun, ori pentru prejudiciile pe care bunul i le-a cauzat.”; dreptul de retenție depinde de un drept de creanță principal, la fel ca și celelalte drepturi reale accesorii.

Drepturile de creanță accesorii sunt acele drepturi care depind de drepturile de creanță principale. Sunt drepturi de creanță accesorii:

- dreptul la dobândă al creditorului, care decurge dintr-un contract de împrumut cu dobândă (articolele 2167-2170 din noul Cod civil);
- dreptul subiectiv care are ca izvor fideiusiunea (articolele 2280-2320 din noul Cod civil), adică acel contract prin care o persoană numită fideiusor se obligă față de creditorul altei persoane să execute obligația celui pentru care garantează, dacă acesta nu o va executa;
- dreptul de a pretinde arvuna; (articolele 1544-1546 din noul Cod civil);
- dreptul subiectiv care are ca izvor clauza penală (articolele 1538-1543 din noul Cod civil).

2.4. *Drepturi simple și drepturi afectate de modalități*

Dreptul simplu este dreptul subiectiv civil care conferă titularului său deplină certitudine și siguranță, el putând fi exercitat de la nașterea sa, în mod necondiționat. Majoritatea drepturilor subiective civile sunt simple.

Dreptul afectat de modalități nu conferă titularului său aceeași certitudine și siguranță ca un drept simplu, existența sau exercitarea lui, depinzând de un eveniment viitor, sigur sau nesigur, ca realizare, adică de o modalitate (de un termen, de o condiție sau de o sarcină). *Dreptul subiectiv afectat de un termen*, care este un eveniment viitor și sigur ca realizare – poate fi exercitat de la împlinirea termenului sau se stinge la împlinirea termenului, după caz. *Dreptul subiectiv afectat de o condiție* – care este un eveniment viitor și nesigur ca realizare – este incert în ceea ce privește însăși existența sa. *Dreptul subiectiv afectat de o sarcină* – care este o obligație impusă gratificatului în actele cu titlu gratuit – este nesigur în ceea ce privește eficacitatea lui.

3. **Recunoașterea, exercitarea și apărarea drepturilor subiective civile**

Recunoașterea drepturilor subiective civile înseamnă reglementarea lor în normele juridice civile. Astfel, potrivit articolului 26 din noul Cod civil, drepturile și libertățile civile ale persoanelor fizice și ale persoanelor juridice sunt *recunoscute*, ocrotite și garantate de lege.

Exercitarea drepturilor subiective civile înseamnă a le valorifica, a le pune în mișcare, în acțiune, a le manifesta. Nu există obligația ca drepturile subiective civile să fie exercitate; titularii lor au posibilitatea de a alege între a le exercita sau nu. Dacă aleg să le exercite, atunci trebuie să respecte următoarele *reguli*:

* să exercite drepturile subiective civile respectând legile și a regulile de conviețuire socială;

* exercitarea drepturilor să se facă în *limitele externe* ale acestora, atât *materiale* cât și *juridice*, depășirea limitelor externe ale dreptului subiectiv însemnând săvârșirea unui anumit act fără drept, în afara dreptului subiectiv;

* exercitarea drepturilor să se facă în *limitele interne* ale acestora, adică numai potrivit scopului economic și social în care au fost recunoscute de lege (articolul 15 din noul Cod civil);

* drepturile subiective civile trebuie exercitate cu bună credință; *buna credință* nu este definită în legislație; în literatura juridică, buna credință este privită ca un grup de elemente și anume, intenția dreaptă, diligența, liceitatea și abținerea de la cauzarea de prejudicii altora, elemente care reprezintă o consecință a transferării unui grup de fapte psihologice ce alcătuiesc onestitatea (loialitatea, prudența, ordinea și temperanța) în sfera dreptului. Deci, *elementele bune credințe reprezintă valorile juridice corespunzătoare valorilor morale ale onestității*.

Încălcarea primelor două reguli înseamnă săvârșirea unor fapte în afara dreptului subiectiv, fără drept.

Încălcarea celorlalte două reguli și anume, exercitarea dreptului subiectiv contrar scopului pentru care a fost recunoscut de lege și contrar bune credințe (adică cu rea credință) înseamnă *exercitarea abuzivă a dreptului subiectiv civil*. În noul Cod civil, în articolul 15 se arată că „Nici un drept nu poate fi exercitat în scopul de a vătăma sau păgubi pe altul ori într-un mod excesiv și nerezonabil, contrar bune credințe”.

Abuzul de drept constă în exercitarea unui drept subiectiv civil contrar scopului economico-social în care a fost recunoscut de lege și de regulile de conviețuire socială și contrar bune credințe. În stabilirea scopului, a destinației drepturilor subiective, legiuitorul ia în considerare, mai întâi, interesele proprii titularilor lor, care alcătuiesc scopul oricărui drept subiectiv, iar apoi, are în vedere concordanța acestora cu cele generale, astfel încât prin exercitarea unui drept subiectiv să nu se aducă atingere dreptului celorlalte subiecte de drept; exercitarea dreptului se face în alt scop atunci când urmărește a prejudicia pe altul sau a obține foloase ilicite. Pentru existența abuzului de drept trebuie îndeplinite următoarele condiții:

- *să existe un drept subiectiv civil*; abuzul de drept nu există în afara unui drept subiectiv civil; dacă este încălcată legea sau regulile de conviețuire socială, prin săvârșirea unei fapte ilicite care nu are legătură cu un drept subiectiv, are loc un delict civil și nu un abuz de drept;

- *dreptul subiectiv civil să fie exercitat cu rea credință și contrar scopului economico-social* în care a fost recunoscut de lege; titularul dreptului trebuie să aibă o atitudine subiectivă negativă, de ignorare a normelor juridice, atitudine care se exprimă prin ceea ce se numește vinovăție; reaua credință este o formă a vinovăției, este expresia dolului, fraudei și culpei grave; exercitarea dreptului contrar scopului economico-social, înseamnă exercitarea lui în alt scop decât cel recunoscut de lege, în scopul de a păgubi pe altul; deturnarea dreptului subiectiv civil de la scopul pentru care a fost recunoscut de lege nu poate fi concepută în afara vinovăției; *faptele abuzive, comise sau omise, se săvârșesc cu intenție*;

- exercitarea *abuzivă a dreptului subiectiv civil să conducă la producerea unui prejudiciu*; prejudiciul poate fi patrimonial sau moral.

Sancțiunea abuzului de drept constă în tragerea la răspunderea civilă a titularului care și-a exercitat dreptul subiectiv în mod abuziv, prin obligarea acestuia la daune interese, pentru prejudiciile patrimoniale sau morale cauzate altor persoane. Regulile care se aplică sunt acelea stabilite pentru răspunderea civilă delictuală (articolul 1349 și următoarele din noul Cod civil). În anumite situații, instanța sesizată cu sancționarea abuzului de drept poate dispune încetarea exercitării abuzive a

dreptului.

Apărarea drepturilor subiective civile înseamnă ocrotirea, protecția acestora împotriva celor care le încalcă sau le contestă, le nesocotesc. Mijlocul juridic de apărare a drepturilor este acțiunea civilă. Astfel, în cazul în care titularul dreptului subiectiv civil încălcat nu obține restabilirea dreptului pe cale amiabilă, el apelează la forța de constrângere a statului prin introducerea unei acțiuni în justiție.

Acțiunea civilă reprezintă ansamblul mijloacelor procedurale, prin care, în cadrul procesului civil, se asigură protecția dreptului subiectiv civil – prin recunoașterea sau realizarea lui – în cazul în care a fost încălcat sau contestat. Deci, dreptul subiectiv civil încălcat nu poate fi protejat în cadrul dreptului material; pentru protecția lui se recurge la normele dreptului procesual civil, prin acțiunea civilă. Aceasta reiese chiar din definiția dreptului subiectiv civil, conform căreia dreptul subiectiv civil cuprinde: dreptul subiectului activ de a avea o anumită conduită, în limitele determinate de lege, dreptul subiectului activ de a pretinde subiectului pasiv să aibă o conduită corespunzătoare și *dreptul subiectului activ de a recurge, la nevoie, la forța de constrângere a statului*; ori *constrângerea*, este reglementată prin legea procesuală civilă, sub forma acțiunii. Deci unul din elementele dreptului subiectiv civil este *dreptul la acțiune*, adică dreptul de a recurge la acțiune. *Dreptul la acțiune* înseamnă dreptul de a sesiza instanța, prin cererea de chemare în judecată, dreptul de a obține sancționarea pârâtului, dreptul de a exercita căile de atac, dreptul de a obține executarea silită. Titularul dreptului la acțiune le exercită parțial sau în totalitate, după caz. Acțiunea civilă este, însă, facultativă. Dacă nu există voința de a acționa, titularul dreptului subiectiv civil încălcat nu poate fi constrâns să o facă.

4. Clasificarea obligațiilor civile

Obligațiile civile pot fi clasificate după mai multe criterii și anume:

- După izvoare, în obligații care se nasc din:

- a) *acte juridice*, adică din acte juridice unilaterale și din contracte;
- b) *fapte juridice*, adică din fapte ilicite cauzatoare de prejudicii (delicte) și fapte licite, adică gestiunea de afaceri, plata nedatorată și îmbogățirea fără justă cauză.

- După obiectul lor, în trei categorii de obligații civile:

- a) obligații de a da, de a face și de a nu face;
- b) obligații pozitive (de a da și de a face) și obligații negative (de a nu face);
- c) obligații de rezultat (sau determinate) și obligații de mijloace (sau de prudență și diligență).

- După sancțiunea care asigură respectarea lor, în:

- a) obligații perfecte;
- b) obligații imperfecte.

- După gradul lor de opozabilitate în:

- a) obligații obișnuite;
- b) obligații reale (propter rem);
- c) obligații opozabile terților (scriptae in rem).

- După complexitatea lor, obligațiile sunt simple sau complexe. După elementul care dă complexitate raportului obligațional, obligațiile complexe pot fi clasificate în:

- a) obligații afectate de modalități (de termen sau de condiție);
- b) obligații plurale; cele plurale pot fi: cu pluralitate de subiecte (obligații conjuncte, obligații solidare și obligații indivizibile) și cu pluralitate de obiecte (obligații alternative și obligații facultative). Obligațiile care nu sunt complexe, sunt simple.

4.1. *Obligații care se nasc din acte juridice sau din fapte juridice.* Izvoarele raportului juridic civil – așa cum am mai arătat – sunt și izvoare ale drepturilor și obligațiilor civile, care constituie conținutul raportului juridic civil.

a) *Actul juridic* reprezintă *manifestarea de voință, unilaterală, bilaterală sau multilaterală*, săvârșită cu intenția de a produce efecte juridice. Din categoria actelor juridice fac parte: *actul juridic unilateral* și *contractul*. *Actul juridic unilateral* constă în manifestarea de voință a unei singure persoane, care dă naștere unei obligații a acesteia, fără a fi nevoie de acceptarea din partea titularului dreptului corelativ (articolul 1324 din noul Cod civil). *Contractul* – așa cum rezultă din articolul 1166 din noul Cod civil, este un acord de voințe dintre două sau mai multe persoane, prin care se constituie, se modifică ori se stinge un raport juridic obligațional.

b) *Faptul juridic*, reprezintă evenimentul sau *acțiunea unei persoane*, săvârșită fără intenția de a produce efecte juridice, dar care se produc, totuși, în temeiul legii. Din această categorie fac parte:

- *faptele ilicite cauzatoare de prejudicii* (delicte); *delictul* este acel fapt ilicit cauzator de prejudicii, săvârșit printr-o acțiune sau inacțiune, cu rezultatul de a aduce atingere drepturilor sau intereselor legitime ale altor persoane (articolul 1349 din noul Cod civil); delictul dă naștere la *obligația de a repara prejudiciul cauzat*, în cadrul *răspunderii civile delictuale*;

- *faptele licite*; faptele juridice licite reprezintă fapte voluntare săvârșite fără intenția de a produce efecte juridice, dar care se produc totuși în temeiul legii, independent de voința autorului sau chiar, împotriva acestei voințe, deoarece afectează interesele altuia. Fapte juridice licite sunt: *gestiunea de afaceri*, *plata nedatorată*, *îmbogățirea fără justă cauză*.

* *Gestiunea de afaceri*; gestiunea de afaceri este operațiunea prin care o persoană, numită gerant, fără să fie obligată, gestionează în mod voluntar și oportun afacerile altei persoane, numită gerat, care nu cunoaște existența gestiunii sau, cunoscând gestiunea, nu este în măsură să desemneze un mandatar ori să se îngrijească în alt fel de afacerile sale (articolul 1330(1) din noul Cod civil).

* *Plata nedatorată*; plata nedatorată reprezintă executarea de către o persoană a unei obligații, din eroare, și pe care a făcut-o fără intenția de a plăti datoria altuia (articolele 1341-1344 din noul Cod civil).

* *Îmbogățirea fără justă cauză*; îmbogățirea fără justă cauză este faptul juridic prin care patrimoniul unei persoane este mărit pe seama patrimoniului unei alte persoane, fără ca pentru aceasta să existe un temei juridic; (articolul 1345 din noul Cod civil).

4.2. *Obligații civile în funcție de obiectul lor*

a) Obligația de a da, de a face și de a nu face

Obligația de a da constă în îndatorirea debitorului dintr-un raport juridic obligațional, de a *transmite* sau de *constitui* în folosul creditorului un drept real asupra unui lucru. Deci „a da” nu are sensul din vorbirea curentă și anume „a preda”.

Obligația de a face constă în îndatorirea debitorului dintr-un raport juridic obligațional, de a presta un serviciu, de a executa o lucrare ori de a preda un bun creditorului.

Obligația de a nu face constă în îndatorirea debitorului dintr-un raport juridic obligațional de a se abține de la anumite acțiuni sau inacțiuni, pe care ar fi putut să le facă în lipsa obligației asumate față de creditor.

b) Obligații pozitive și obligații negative. *Obligațiile pozitive* sunt acelea care

implică o acțiune, iar *cele negative* sunt obligațiile care implică o *inacțiune*. Obligațiile pozitive sunt obligațiile de a da și de a face, iar cele negative sunt obligațiile de a nu face.

c) Obligații de rezultat și obligații de mijloace.

Obligația de rezultat (sau determinată) constă în îndatorirea debitorului față de creditorul unui raport obligațional, de a desfășura o anumită activitate în scopul de a ajunge la un rezultat bine stabilit. Neîndeplinirea rezultatului prevăzut conduce la tragerea la răspundere a debitorului, existând prezumția de culpă a acestuia.

Obligația de mijloace (sau de prudență și diligență) constă în îndatorirea debitorului față de creditor, într-un raport obligațional, de a depune tot efortul și stăruința în vederea atingerii unui anumit rezultat; obligația debitorului nu constă în atingerea efectivă a rezultatului propus. Potrivit articolului 1481(2) din noul Cod civil, „În cazul obligațiilor de mijloace, debitorul este ținut să folosească toate mijloacele necesare pentru atingerea rezultatului promis.”.

4.3. *Obligații perfecte și obligații imperfecte*

a) *Obligația perfectă* este aceea a cărei executare poate fi adusă la îndeplinire, în caz de nevoie, prin apelarea la forța de constrângere a statului. Majoritatea obligațiilor civile sunt perfecte.

b) *Obligația imperfectă* (sau naturală) este aceea a cărei executare *nu* poate fi adusă la îndeplinire prin apelarea la forța de constrângere a statului, dar dacă este executată de bunăvoie, debitorul nu poate cere restituirea prestației. În articolul 1471 din noul Cod civil se prevede că restituirea nu este admisă în privința *obligațiilor naturale* care au fost executate de bunăvoie.

4.4. *Obligații obișnuite, reale și opozabile terților*

a) *Obligația obișnuită* este aceea pe care debitorul are îndatorirea să o aducă la îndeplinire față de creditor așa cum rezultă din raportul lor juridic obligațional. Majoritatea obligațiilor civile sunt obișnuite.

b) *Obligația reală* (sau propter rem) este obligația titularului unui drept real asupra unui bun determinat, pe care o dobândește împreună cu bunul – de regulă, în temeiul legii – din considerente precum, importanța bunului pentru societate, exploatarea în condiții optime sau păstrarea calităților unui anume bun etc.

c) *Obligația opozabilă terților* (sau scriptae in rem) este obligația debitorului dintr-un contract, care este atât de strâns legată de obiectul contractului, încât se transmite și unui terț care nu a participat la încheierea contractului.

4.5. *Obligații simple și obligații complexe*. Obligațiile simple sunt acelea care nu au în conținutul lor un element de complexitate. Obligațiile complexe sunt:

a) *Obligații afectate de modalități*, de termen sau de condiție.

Obligația afectată de termen este obligația care trebuie executată la împlinirea termenului sau care se stinge la împlinirea termenului, după caz (articolele 1411-1420 din noul Cod civil).

Obligația afectată de condiție este obligația a cărei existență depinde de un eveniment viitor și nesigur ca realizare (articolele 1399-1410 din noul Cod civil).

b) *Obligații plurale*. Obligațiile plurale pot fi cu pluralitate de subiecte și acestea au fost deja analizate (la pluralitatea subiectelor raportului juridic civil) și cu pluralitate de obiecte. În categoria obligațiilor cu pluralitate de obiecte intră obligațiile alternative și obligațiile facultative.

Obligația alternativă este obligația care are ca obiect două prestații principale, dintre care debitorul, pentru stingerea obligației, trebuie să execute numai una

(articolele 1461-1467 din noul Cod civil).

Obligația facultativă este aceea în care debitorul se obligă la o singură prestație principală, cu facultatea de a se elibera de obligație, executând o altă prestație determinată (articolul 1468 din noul Cod civil).

3. Obiectul raportului juridic civil

1. Definiție.

Obiectul raportului juridic civil constă în conduita subiectelor, adică în acțiunea sau inacțiunea pe care subiectul activ o poate pretinde subiectului pasiv și pe care acesta trebuie să o îndeplinească. Obiectul raportului juridic nu se confundă cu conținutul acestuia. Astfel, pe când conținutul constă în drepturile și obligațiile subiectelor, adică în *posibilitatea* juridică a unei acțiuni, a unei conduite și în îndatorirea juridică corespunzătoare, obiectul constă în însăși conduita subiectelor.

Noțiunea de *lucru* reprezintă tot ceea ce se află în natură și este perceptibil prin simțurile omului, adică are o existență materială. În limbaj juridic, lucrul ia denumirea de *bun*, dacă îndeplinește următoarele condiții: este util omului, are o valoare economică și poate fi înșușit (apropiat) sub forma drepturilor patrimoniale. Prin urmare, conduita subiectelor reprezintă *obiectul juridic* al raportului juridic civil, iar *bunul* reprezintă *obiectul material* al raportului juridic civil, care este un obiect derivat, la care se referă conduita subiectelor. Toate raporturile juridice civile au un obiect juridic dar nu toate au un obiect material.

Noțiunea de bun este utilizată atât în legislație, cât și în literatura juridică într-un dublu sens. În sens larg, prin *bun* se înțeleg, atât lucrurile cât și drepturile privitoare la lucruri. Altfel spus, noțiunea de bun, în sens larg, include atât bunurile corporale (lucrurile), cât și bunurile necorporale (drepturile). În sens restrâns, prin *bun* se înțeleg numai lucrurile asupra cărora pot exista drepturi patrimoniale. Noțiunea de *bun* în sens restrâns este frecvent utilizată; bunul în sens restrâns este *definit* în doctrină ca *fiind valoarea economică, ce este utilă pentru satisfacerea nevoilor materiale și spirituale ale omului și care poate fi înșușită (apropiată) sub forma drepturilor patrimoniale*. Bunurile necorporale sunt drepturile subiective referitoare la lucruri. Ele nu au o existență materială. Sunt bunuri necorporale: *proprietățile incorporale*, cum ar fi fondurile de comerț, drepturile de proprietate intelectuală și industrială, *valorile mobiliare*, precum acțiunile, obligațiunile și efectele de comerț (cambia, biletul la ordin și cecul) și *drepturile de creață*. Unele bunuri necorporale au un obiect material, cum este, de exemplu, dreptul de uzufruct asupra unei construcții. Conform articolului 535 din noul Cod civil, „Sunt bunuri lucrurile, corporale sau necorporale, care constituie obiectul unui drept patrimonial.”

Bunurile pot fi privite izolat, separat sau global, ca o universalitate de bunuri, când formează latura activă a unei universalități juridice, adică a unui patrimoniu. *Patrimoniul* reprezintă averea unei persoane, adică totalitatea drepturilor patrimoniale și a obligațiilor cu un conținut economic, evaluabil în bani, care aparțin unei persoane. Potrivit articolului 31(1) din noul Cod civil, „Orice persoană fizică sau persoană juridică este titulară a unui patrimoniu, care include toate drepturile și datoriile ce pot fi evaluate în bani și aparțin acesteia.”. Drepturile patrimoniale se referă la bunuri. Deci, între patrimoniu și bun există o relație de tipul întreg – parte.

2. Clasificarea bunurilor.

Varietatea bunurilor și necesitatea stabilirii regimului lor juridic impun o clasificare a lor. Bunurile pot fi clasificate după mai multe *criterii*; cele reprezentative sunt:

2.1. *După calitatea titularului din al cărui patrimoniu fac parte*, sunt:

a) *bunuri* care formează obiectul dreptului de proprietate publică al statului sau al unităților administrativ teritoriale;

b) *bunuri* care formează obiectul dreptului de proprietate privată al statului și al unităților administrativ-teritoriale sau al cetățenilor.

Importanța clasificării constă în stabilirea regimului juridic diferit al acestora, în sensul că numai bunurile din domeniul public (al statului sau unităților administrativ-teritoriale) sunt inalienabile, insesizabile și imprescriptibile (articolul 861(1) din noul Cod civil). Inalienabile, adică nu pot fi înstrăinate; dar pot fi date în administrare, în folosință gratuită ori pot fi concesionate sau închiriate (articolele 861(3), 866 și următoarele din noul Cod civil); insesizabile, adică nu pot fi supuse executării silite și asupra lor nu se pot constitui garanții reale; imprescriptibile, adică proprietatea asupra acestor bunuri nu se stinge prin neuz, nu pot fi dobândite de către alte persoane prin uzucapiune sau prin efectul posesiei de bună credință a bunurilor mobile.

Bunurile care formează obiectul dreptului de proprietate privată, indiferent de titular, sunt supuse regimului juridic de drept comun, dacă legea nu prevede altfel. Bunurile obiect al proprietății private, indiferent de titular, sunt și rămân în circuitul civil, dacă prin lege nu se dispune altfel. Ele pot fi înstrăinate, pot face obiectul unei urmăririi silite și pot fi dobândite prin orice mod prevăzut de lege (articolul 553(4) din noul Cod civil). Dacă prin lege nu se prevede altfel, dispozițiile aplicabile dreptului de proprietate privată se aplică și dreptului de proprietate publică, însă numai în măsura în care sunt compatibile cu acesta din urmă (articolul 554(2) din noul Cod civil).

2.2. *După posibilitatea de a face obiectul unor acte juridice civile* sunt:

a) *bunuri care se află în circuitul civil*; din această categorie fac parte bunurile care pot constitui obiectul oricărui act juridic civil, deci care pot fi dobândite și înstrăinate prin acte juridice civile; regula este că bunurile sunt în circuitul civil, cu excepțiile prevăzute expres de lege; bunurile obiect al proprietății private, indiferent de titular, sunt și rămân în circuitul civil, dacă prin lege nu se dispune altfel (articolul 553(4) din noul Cod civil);

b) *bunuri care sunt supuse unui regim special de circulație*; intră în această categorie bunurile care pot fi dobândite, deținute sau înstrăinate cu respectarea unor condiții expres prevăzute de lege;

c) *bunuri care sunt scoase din circuitul civil*; din această categorie fac parte bunurile care *nu* pot face obiectul unor acte juridice translativ sau constitutive de drepturi reale. Astfel, sunt scoase din circuitul civil:

- bunurile care, prin *natura* lor, nu sunt susceptibile de a forma obiectul dreptului de proprietate sau a altor drepturi reale, adică bunurile numite comune;
- bunurile care fac *obiectul dreptului de proprietate publică*, deci care fac parte din domeniul public al statului și al unităților administrativ-teritoriale.

Importanța clasificării constă în stabilirea îndeplinirii condițiilor de validitate ale actului juridic civil.

Astfel, dacă un bun scos din circuitul civil sau cu un regim special de circulație

face obiectul unui act juridic, în alte condiții decât cele prevăzute de lege, acel act este lovit de nulitate absolută; subiectele raportului juridic pot fi trase și la o răspundere administrativă sau penală, în afară de răspunderea civilă.

2.3. După *natura bunurilor și calificarea dată lor de lege* sunt bunuri imobile și mobile (articolul 536 din noul Cod civil):

a) *bunuri imobile*; bunurile imobile sunt acelea care au o așezare fixă, stabilă, *permanentă*; noul Cod civil nu le clasifică, ci mai degrabă la enumeră; astfel, bunurile imobile sunt de trei feluri:

- imobile prin natura lor,
- imobile prin destinația lor,
- imobile prin obiectul la care ele se aplică.

Bunurile *imobile prin natura lor* sunt: terenurile, izvoarele și cursurile de apă, plantațiile prinse de rădăcini, construcțiile și orice alte lucrări fixate în pământ cu caracter permanent, platformele și alte instalații de exploatare a resurselor submarine situate pe platoul continental, *precum și tot ceea ce, în mod natural sau artificial, este încorporat în acestea cu caracter permanent* (articolul 537 din noul Cod civil).

Bunurile *imobile prin destinația lor*, sunt bunurile mobile care în mod fictiv se consideră imobile datorită faptului că ele sunt destinate exploatării unui imobil. Potrivit articolului 538 din noul Cod civil, intitulat „Bunurile care rămân sau devin imobile”: „(1) Rămân bunuri imobile materialele separate în mod provizoriu de un imobil, pentru a fi din nou întrebuințate, atât timp cât sunt păstrate în aceeași formă, precum și părțile integrante ale unui imobil care sunt temporar detașate de acesta, dacă sunt destinate spre a fi reintegrate. (2) Materialele aduse pentru a fi întrebuințate în locul celor vechi devin bunuri imobile din momentul în care au dobândit această destinație.”. Spre deosebire de vechea reglementare (articolul 468 din Codul civil din 1864), bunurile vizate de textul articolului 538 din noul Cod civil sunt limitate la materialele detașate temporar de un imobil; de asemenea, nu se precizează dacă acestea aparțin aceluiași proprietar sau nu.

Bunurile *imobile prin obiectul la care se aplică* sunt considerate în mod fictiv drepturile care se referă la bunuri imobile. Articolul 542(1) din noul Cod civil, arată că „Dacă nu se prevede altfel, sunt supuse regulilor referitoare la bunurile imobile și *drepturile reale* (s.n.) asupra acestora.”.

b) *bunuri mobile*; bunurile mobile sunt acelea care se pot deplasa dintr-un loc în altul, fie prin forță proprie, fie cu ajutorul unei forțe străine; noul Cod civil se mărginește la o enumerare a lor; bunurile mobile sunt de trei feluri:

- mobile prin natura lor
- mobile prin determinarea legii
- mobile prin anticipație.

Bunurile *mobile prin natura lor* ; conform articolului 539 din noul Cod civil: „(1) Bunurile pe care legea nu le consideră imobile sunt bunuri mobile. (2) Sunt bunuri mobile și undele electromagnetice sau asimilate acestora, precum și energia de orice fel produse, captate și transmise, în condițiile legii, de orice persoană și puse în serviciul său, indiferent de natura mobilă sau imobilă a sursei acestora.”.

Bunurile *mobile prin determinarea legii* sunt considerate în mod fictiv, drepturile; în articolul 542(2) din noul Cod civil, se arată că *drepturile patrimoniale*, cu excepția drepturilor reale asupra imobilelor, sunt supuse regulilor referitoare la bunurile mobile.

Bunurile *mobile prin anticipație* sunt bunurile imobile prin natura lor, dar pe

care părțile prin voința lor, datorită caracterului pe care urmează a-l avea în viitor, le consideră mobile; articolul 540 din noul Cod civil, dispune că „(1) Bogățiile de orice natură ale solului și subsolului, fructele neculese încă, plantațiile și construcțiile încorporate în sol devin mobile prin anticipație, atunci când, prin voința părților, sunt privite în natura lor individuală în vederea detașării lor. (2) Pentru opozabilitate față de terți, este necesară notarea în cartea funciară.”.

Importanța clasificării constă în stabilirea regimului juridic al bunurilor imobile și al celor mobile, care este diferit:

- în ceea ce privește *înstrăinarea* lor, formele de publicitate se aplică, în principal, actelor juridice având ca obiect bunuri imobile; noul Cod civil conține dispoziții speciale referitoare la publicitate (articolele 18-24), precum și la cartea funciară (articolele 876 și următoarele); la înstrăinarea unor bunuri imobile se cere respectarea formei solemne;
- în ceea ce privește *efectul posesiei*, bunurile mobile se prezumă că se află în proprietatea posesorului de bună credință (articolul 935 și următoarele din noul Cod civil); bunurile imobile pot fi dobândite prin posesia îndelungată, adică prin uzucapiune (articolele 930-934 din noul Cod civil);
- în ceea ce privește *garanțiile reale*, bunurile mobile pot forma obiectul unui gaj, dacă sunt corporale sau titluri negociabile în formă materializată (articolul 2480 din noul Cod civil), iar bunurile imobile pot forma obiectul unei ipotecii; potrivit noului Cod civil și anumite bunuri mobile pot fi ipotecate; există dispoziții exprese (articolele 2387-2393) referitoare la ipoteca mobilă;
- în ceea ce privește *prescripția extinctivă*, acțiunea în revendicare se prescrie diferit după cum privește un bun mobil sau imobil;
- în ceea ce privește *forma donației*, bunurile mobile pot face obiectul unui dar manual, pentru care nu trebuie respectată forma autentică a donației.

2.4. După modul în care sunt determinate sunt:

a) *bunuri determinate individual sau certe*; bunurile certe sunt acelea care se deosebesc de alte bunuri asemănătoare, prin însușirile lor specifice, proprii, prin caracteristicile lor individuale;

b) *bunuri determinate generic sau de gen*; bunurile de gen sunt acelea care se caracterizează prin însușiri comune unei anumite categorii de bunuri din care fac parte; aceste bunuri se individualizează prin numărare, măsurare, cântărire.

Importanța clasificării constă în regimul juridic diferit al acestor bunuri. Astfel:

- în ceea ce privește *momentul transmiterii dreptului de proprietate* (sau a altui drept real) asupra unui bun cert printr-un contract translativ de proprietate (sau de alte drepturi reale) acesta coincide cu realizarea acordului de voințe între părți, chiar dacă bunul nu s-a predat încă (articolele 1273, 1674 din noul Cod civil); în cazul bunurilor de gen, dreptul de proprietate (sau alte drepturi reale) se transmite odată cu individualizarea bunurilor prin măsurare, numărare sau cântărire sau odată cu predarea acestora, dacă părțile nu au convenit altfel (articolul 1678 din noul Cod civil);
- în ceea ce privește *riscul contractului*, (adică stabilirea părții contractante, care suportă consecințele pieririi fortuite a bunului, ce face obiectul contractului), în cazul *bunurilor certe*, riscul este suportat de *debitorul obligației imposibil de executat*; în cazul *bunurilor de gen*, riscul contractului este suportat tot de *debitorul obligației imposibil de executat*, deoarece bunurile de gen nu pier;
- în ceea ce privește *locul unde trebuie executată obligația de predare*, în cazul bunurilor certe, regula este că locul predării este acolo unde se află bunul în momentul

încheierii contractului (articolul 1494(1), litera b din noul Cod civil); în cazul bunurilor de gen, locul predării este la domiciliul sau la sediul debitorului obligației de predare, de la data încheierii contractului, conform principiului că plata este cherabilă și nu portabilă (articolul 1494(1), litera c din noul Cod civil); în cazul în care bunurile de gen care trebuie predate constau într-o sumă de bani, atunci, „obligațiile bănești trebuie executate la domiciliul sau, după caz, sediul creditorului de la data plății” (articolul 1494(1), litera a din noul Cod civil).

2.5. După *cum se pot sau nu se pot schimba unele cu altele*, bunurile sunt fungibile sau nefungibile (articolul 543 din noul Cod civil):

a) *bunuri fungibile*; bunurile fungibile sunt acelea determinabile după număr, măsură sau greutate, astfel încât pot fi schimbate, înlocuite unele cu altele, în executarea unei obligații civile; în principiu, numai bunurile determinate generic (de gen) sunt fungibile (articolul 543(2) din noul Cod civil);

b) *bunuri nefungibile*; bunurile nefungibile sunt acelea care *nu* pot fi schimbate unele cu altele în executarea unei obligații civile, care au o anumită individualitate; sunt nefungibile, în principiu, bunurile determinate individual (certe).

Subiectele raportului juridic civil pot conveni ca un bun fungibil să fie considerat nefungibil și invers (articolul 543(3) din noul Cod civil).

Importanța clasificării se evidențiază în materia executării obligațiilor civile. Astfel, dacă debitorul datorează un bun fungibil el se poate elibera de obligație dacă predă creditorului un bun de același gen și aceeași calitate; dacă debitorul datorează un bun nefungibil, el face o plată valabilă numai dacă predă bunul nefungibil, care face obiectul raportului juridic dintre el și creditor.

2.6. După *cum întrebuințarea bunurilor conduce sau nu la consumarea substanței* lor sunt (articolul 544 din noul Cod civil):

a) *bunuri consumptibile*; bunurile consumptibile sunt bunurile mobile care la prima lor întrebuințare obișnuită își consumă substanța sau sunt înstrăinate; (articolul 544(2) din noul Cod civil);

b) *bunuri neconsumptibile*; bunurile neconsumptibile sunt acelea care printr-o întrebuințare normală nu-și consumă substanța, ele putând fi utilizate în mod repetat sau continuu.

Subiectele raportului juridic civil pot conveni ca bunurile consumptibile prin natura lor să devină neconsumptibile, dacă, prin act juridic, li se schimbă întrebuințarea (articolul 544(3) din noul Cod civil).

Majoritatea bunurilor consumptibile sunt și fungibile, iar cele neconsumptibile sunt și nefungibile. Există situații, însă, când un bun neconsumptibil este și fungibil.

Importanța clasificării se regăsește în materia contractului de împrumut și al uzufructului. Astfel, obiectul contractului de împrumut de folosință (comodatul) îl poate forma numai un bun neconsumptibil, pe când obiectul contractului de împrumut de consumație poate fi numai un bun consumptibil (articolele 2146 și 2158 din noul Cod civil). În cazul uzufructului, când obiectul este un bun neconsumptibil, uzufructuarul trebuie să-i conserve substanța și să-l restituie proprietarului la încetarea uzufructului (articolele 703 și 713 din noul Cod civil); dacă uzufructul are ca obiect bunuri consumptibile, se transformă într-un cvasiuzufruct, iar uzufructuarul are obligația de a restitui proprietarului bunuri de aceeași calitate, cantitate și valoare cu cele primite (articolul 712 din noul Cod civil).

2.7. După *posibilitatea împărțirii bunurilor, fără a li se schimba destinația* sunt (articolul 545 din noul Cod civil):

a) *bunuri divizibile*; bunurile divizibile sunt acelea care se pot împărți fără a li se schimba destinația;

b) *bunuri indivizibile*; bunurile indivizibile sunt acelea care nu pot fi împărțite, deoarece împărțirea ar face improprie folosința lor conform destinației.

Prin act juridic, un bun divizibil prin natura lui poate fi considerat indivizibil (articolul 545(3) din noul Cod civil).

Importanța clasificării rezultă din materia *partajului* și a *obligațiilor cu pluralitate de subiecte*. În ceea ce privește partajul, se pot împărți doar bunurile divizibile între coproprietari sau coindivizari; bunurile indivizibile, care intră în masa de împărțit, se atribuie unuia dintre aceștia, ceilalți primind alte bunuri, sau bunurile indivizibile se scot la licitație și se împarte suma de bani obținută. Potrivit articolului 676(2) din noul Cod civil, „Dacă bunul este indivizibil ori nu este comod partajabil în natură, partajul se va face într-unul din următoarele moduri:

a) atribuirea întregului bun, în schimbul unei sume, în favoarea unuia ori a mai multor coproprietari, la cererea acestora; b) vânzarea bunului în modul stabilit de coproprietari ori, în caz de neînțelegere, la licitație publică, în condițiile legii, și distribuirea prețului către coproprietari proporțional cu cota-parte a fiecăruia dintre ei.”.

În cazul obligațiilor cu pluralitate de subiecte, când obiectul obligației este un bun divizibil, fiecare debitor este eliberat de obligație dacă plătește partea care îi revine; dacă obiectul obligației este un bun indivizibil, acea obligație este indivizibilă prin natura ei și fiecare debitor va fi ținut să execute întreaga datorie.

2.8. *După corelația dintre bunuri* sunt bunuri principale și bunuri accesorii (articolul 546 din noul Cod civil):

a) *bunuri principale*; bunurile principale au o existență de sine stătătoare și pot fi folosite independent de alte bunuri;

b) *bunuri accesorii*; bunurile accesorii nu pot fi folosite decât în legătură cu un bun principal; conform articolului 546(1) din noul Cod civil, „Bunul care a fost destinat, în mod stabil și exclusiv, întrebuințării economice a altui bun este accesoriu atât timp cât satisface această utilizare.”; destinația comună a bunurilor poate fi stabilită numai de *proprietarul* ambelor bunuri (articolul 546(2) din noul Cod civil).

Importanța clasificării constă în aceea că bunurile accesorii urmează soarta bunurilor principale. Aceasta reiese din dispozițiile articolului 546(3). Este posibil, însă, ca prin voința subiectelor, să se deroge de la această regulă. Conform articolului 546(4-6) din noul Cod civil, încetarea calității de bun accesoriu nu poate fi opusă unui terț care a dobândit anterior drepturi privitoare la bunul principal. Separarea temporară a unui bun accesoriu de bunul principal nu îi înlătură această calitate. Drepturile unui terț privitoare la un bun nu pot fi încălcate prin transformarea acestuia în bun accesoriu.

2.9. *După cum bunurile sunt producătoare de fructe sau nu*, sunt:

a) *bunuri frugifere*; bunurile frugifere sunt acele bunuri care produc alte bunuri, numite fructe, în mod periodic, fără a li se consuma substanța;

b) *bunuri nefrugifere*; bunurile nefrugifere sunt bunurile care nu pot produce alte bunuri, fără a li se consuma substanța.

Potrivit articolului 548 din noul Cod civil, fructele reprezintă acele produse care derivă din folosirea unui bun, fără a diminua substanța acestuia. Există trei categorii de fructe: naturale, industriale și civile. Fructele civile se numesc și venituri.

-*fructele naturale* sunt produsele directe și periodice ale unui bun, obținute fără intervenția omului, cum ar fi acelea pe care pământul le produce de la sine, producția și sporul animalelor;

-*fructele industriale* sunt produsele directe și periodice ale unui bun, obținute ca rezultat al intervenției omului, cum ar fi recoltele de orice fel;

-*fructele civile* sunt veniturile rezultate din folosirea bunului de către o altă persoană în virtutea unui act juridic, precum chiriile, arenzile, dobânzile, venitul rentelor și dividendele.

Există și o altă categorie de bunuri, numite *producte*, pentru a căror producere bunul din care provin își consumă sau își diminuează substanța; (articolul 549 din noul Cod civil).

Importanța clasificării reiese din determinarea *modului de dobândire* a diferitelor categorii de fructe și produse; (articolul 550 din noul Cod civil). *Importanța clasificării* reiese și din *stabilirea titularului unui drept* asupra acestor bunuri; conform articolului 928 din noul Cod civil, *posesorul* poate dobândi proprietatea asupra bunului posedat sau, după caz, asupra *fructelor* produse de acesta; uzufructuarul are dreptul la fructe (*nu* și la produse); potrivit articolelor 710 și 711 din noul Cod civil, *fructele naturale și industriale* percepute după constituirea uzufructului aparțin *uzufructuarului*, iar cele percepute după stingerea uzufructului revin *nudului proprietar*, fără a putea pretinde unul altuia despăgubiri pentru cheltuielile ocazionate de producerea lor. Fructele civile se cuvin uzufructuarului proporțional cu durata uzufructului, dreptul de a le pretinde dobândindu-se zi cu zi.

Întrebări:

- **Ce este dreptul subiectiv civil absolut? Dați un exemplu.**
- **Ce este indivizibilitatea pasivă? Explicați folosind un exemplu.**
- **Cum se schimbă subiectele raportului juridic civil prin cesiunea de creanță?**
- **Delimitați capacitatea civilă de capacitatea delictuală.**
- **Care sunt cazurile speciale de declarare judecătorească a morții?**
- **Care sunt efectele anulării hotărârii declarative de moarte?**
- **Ce se înțelege prin incapabil și care sunt actele juridice pe care le poate încheia personal? Dar prin reprezentare?**
- **În ce constă capacitatea de exercițiu a persoanei juridice?**
- **Enumerați drepturile reale principale și analizați-le pe scurt.**
- **Care sunt drepturile de creanță accesorii?**
- **Abuzul de drept: ce este și care sunt condițiile ce trebuie îndeplinite pentru existența lui?**
- **Arătați cu exemple ce sunt obligațiile obișnuite, reale și cele opozabile terților.**
- **Clasificați bunurile după natura lor.**
- **Ce sunt fructele și de câte feluri sunt ele? Exemplificați.**

CAPITOLUL III – ACTUL JURIDIC CIVIL

Obiective:

- însușirea noțiunilor de bază privind actul juridic civil, ca o introducere detaliată și absolut necesară în studiul obligațiilor subiective civile și a contractelor civile, precum și a contractelor profesionale în general;
- înțelegerea condițiilor actului juridic civil (capacitate, consimțământ, obiect, cauză, condiții de eficacitate) asigurând conexiunea permanentă cu practica judiciară prin exemple (spețe);
- explicarea și înțelegerea efectelor actului juridic civil, a instituției nulității și a reprezentării în actele juridice civile, prin aplicarea noțiunilor teoretice la cazuri practice, asigurând astfel vizualizarea și utilitatea practică.

Secțiunea I. Noțiune.

Actul juridic civil reprezintă manifestarea de voință săvârșită cu intenția de a stabili, modifica sau stinge un raport juridic civil concret.

Noțiunea de act juridic civil are două accepțiuni și anume:

- actul juridic, în sens de *operațiune juridică* (negotium); de exemplu, manifestarea de voință exprimată pentru încheierea unui contract de vânzare-cumpărare;
- actul juridic, în sens de *instrument de probă* (instrumentum), adică de înscris constatator al manifestării de voință; de exemplu, înscrisul autentic care constată încheierea contractului de vânzare-cumpărare.

Legiuitorul folosește noțiunea de act juridic în ambele accepțiuni, uneori chiar împreună, în aceeași normă juridică.

Actul juridic, ca manifestare de voință, se regăsește în toate ramurile de drept. Pentru dreptul privat (în care intră dreptul civil, dreptul familiei, dreptul comercial, dreptul muncii, dreptul internațional privat) actul juridic civil reprezintă dreptul comun. Asta înseamnă că regimul juridic al actului juridic civil se aplică și celorlalte acte juridice de drept privat.

Secțiunea a-II-a. Clasificarea actelor juridice civile

Actele juridice civile pot fi clasificate după mai multe criterii, din care vor fi reținute cele reprezentative:

1. După numărul părților, actele juridice civile sunt: unilaterale, bilaterale și multilaterale.
2. După scopul urmărit la încheierea lor, actele juridice sunt: cu titlu gratuit și cu titlu oneros.
3. După momentul în care își produc efectele, actele juridice sunt: acte juridice între vii și acte juridice pentru cauză de moarte.
4. După modul lor de formare, actele juridice civile sunt consensuale, solemne și reale.
5. După efectele pe care le produc, actele juridice civile sunt constitutive, translativ și declarative.

6. După importanța actului juridic în raport cu un bun sau cu un patrimoniu, actele juridice civile sunt de conservare, de administrare și de dispoziție.

7. După rolul recunoscut de lege voinței părților în determinarea conținutului actelor juridice, acestea sunt acte juridice subiective și acte juridice condiție.

8. După corelația dintre ele, actele juridice sunt principale și accesorii.

9. După posibilitatea încadrării lor juridice în unul din tipurile de acte juridice reglementate expres de lege, actele juridice sunt tipice sau numite și atipice sau nenumite.

10. După modul de încheiere a actelor juridice civile, acestea sunt: acte juridice strict personale și acte juridice prin reprezentare.

11. După modul lor de executare actele juridice sunt: acte cu executare imediată (dintr-o dată) și acte cu executare succesivă.

Actele juridice clasificate vor fi analizate pe rând, astfel:

1. După *numărul părților*, actele juridice civile sunt: unilaterale, bilaterale și multilaterale. Prin *parte* a unui act juridic civil se înțelege *persoana* sau *persoanele* care are (au) o poziție unitară și identică față de interesul promovat în act.

a) *Actul juridic unilateral* reprezintă manifestarea de voință a unei singure părți.

b) *Actul juridic bilateral* reprezintă manifestarea de voință concordantă, acordul de voințe, a două părți, cu interese diferite; actul juridic bilateral tipic este *contractul sau convenția*.

c) *Actul juridic multilateral* reprezintă manifestarea de voință a trei sau mai multe părți cu interese contrare; de exemplu, contractul de tranzacție cu cel puțin trei părți.

Clasificarea actelor juridice în unilaterale și bilaterale, după criteriul numărului părților, nu trebuie confundată cu clasificarea contractelor în unilaterale și bilaterale, care se face în funcție de criteriul conținutului lor. Potrivit articolului 1171 din noul Cod civil „Contractul este *sinalagmatic* (s.n.) atunci când obligațiile născute din acesta sunt reciproce și interdependente. În caz contrar, contractul este *unilateral* (s.n.) chiar dacă executarea lui presupune obligații în sarcina ambelor părți.”. Astfel, *contractul unilateral* (care este un act juridic bilateral) reprezintă contractul care dă naștere la *obligații* numai pentru o parte; de exemplu, contractul de donație; *contractul bilateral* (sau *sinalagmatic*), care este tot un act juridic bilateral, dă naștere la obligații reciproce între părți, fiecare parte având atât calitatea de debitor, cât și calitatea de creditor; de exemplu, contractul de arendare.

Importanța clasificării constă în următoarele:

- cercetarea validității actelor juridice se face diferit; în cazul actelor juridice unilaterale se cercetează existența manifestării de voință a unei singure părți, iar în cazul actelor juridice bi sau multilaterale se cercetează existența acordului de voințe al părților;

- în ceea ce privește condițiile ce trebuie îndeplinite pentru existența viciilor de consimțământ, acestea sunt diferite; în cazul actelor bilaterale, eroarea viciază consimțământul dacă cealaltă parte, cocontractantul, știa sau, după caz, trebuia să știe că faptul asupra căruia a purtat eroarea era esențial pentru încheierea contractului (articolul 1207(1) din noul Cod civil); la actele unilaterale această problemă nu se poate pune, pentru că nu există un cocontractant; în actele bilaterale, dolul (adică inducerea în eroare) viciază consimțământul dacă emană de la cocontractant (reprezentantul, prepusul, gerantul afacerilor cocontractantului), nu și de la un terț, cu

excepția situației în care cocontractantul a cunoscut sau, după caz, ar fi trebuit să cunoască dolul comis de terț la încheierea contractului (articolele 1214 și 1215 din noul Cod civil); în actele unilaterale dolul poate proveni numai de la un terț, pentru că nu există cocontractant;

- referitor la revocarea actelor, actele bilaterale pot fi revocate prin acordul de voințe al părților, adică în același mod în care au fost încheiate (principiul simetriei de formă); actele unilaterale sunt, în principiu, irevocabile (cu unele excepții expres prevăzute de lege).

2. După *scopul urmărit la încheierea lor*, actele juridice sunt: cu titlu gratuit și cu titlu oneros (articolul 1172 din noul Cod civil).

a) *Actul juridic cu titlu gratuit* este acela prin care una dintre părți urmărește să procure celeilalte părți un beneficiu, fără a obține în schimb vreun avantaj (articolul 1172(2) din noul Cod civil). Actele juridice cu titlu gratuit pot fi clasificate, la rândul lor în: acte juridice dezinteresate și liberalități. *Actul juridic dezinteresat* este acela prin care dispunătorul procură un avantaj patrimonial unei persoane, fără ca prin aceasta să-și micșoreze patrimoniul. *Liberalitatea* este actul prin care dispunătorul mărește patrimoniul unei persoane prin micșorarea propriului patrimoniu; conform articolului 984 din noul Cod civil, liberalitatea este actul juridic prin care o persoană dispune cu titlu gratuit de bunurile sale, în tot sau în parte, în favoarea unei alte persoane.

b) *Actul juridic cu titlu oneros* este acela prin care fiecare parte urmărește să își procure un avantaj în schimbul obligațiilor asumate (articolul 1172(1) din noul Cod civil); deci, fiecare parte urmărește un folos patrimonial. Actele juridice cu titlu oneros se clasifică, la rândul lor, în acte juridice comutative și acte juridice aleatorii. *Actul juridic comutativ* este acela în care, la momentul încheierii sale, existența drepturilor și obligațiilor părților este certă, iar întinderea acestora este determinată sau determinabilă (articolul 1173(1) din noul Cod civil). *Actul juridic aleatoriu* este acela care, prin natura lui sau prin voința părților, oferă cel puțin uneia dintre părți șansa unui câștig și o expune totodată la riscul unei pierderi, ce depind de un eveniment viitor și incert (articolul 1173(2) din noul Cod civil).

Importanța clasificării constă în regimul juridic diferit al celor două categorii de acte. Astfel:

- în ceea ce privește condițiile de validitate, legiuitorul impune condiții speciale pentru *capacitatea* de a încheia un act juridic cu titlu gratuit;

- în cazul actelor cu titlu oneros, obligațiile părților și răspunderea contractuală sunt reglementate de lege cu mai multă severitate decât în cazul actelor cu titlu gratuit, deoarece, în cazul primelor, părțile își procură foloase patrimoniale reciproce, iar în cazul actelor cu titlu gratuit dispunătorul procură un avantaj, fără a primi ceva în schimb;

- condițiile de formă cerute la încheierea actelor cu titlu gratuit sunt mai severe.

3. După *momentul în care își produc efectele*, actele juridice sunt: acte juridice între vii și acte juridice pentru cauză de moarte.

a) *Actul juridic între vii* este acela care se încheie fără a avea în vedere moartea părților și ale cărui efecte se produc în timpul vieții acestora.

b) *Actul juridic pentru cauză de moarte* este acela care se încheie în considerarea morții autorului lui și ale cărui efecte se produc după încetarea din viață a acestuia.

Importanța clasificării reiese din aceea că actele juridice pentru cauză de

moarte au un regim juridic distinct. Astfel, acestea sunt reglementate detaliat de lege, adică sunt acte juridice tipice sau numite, pe când actele juridice între vii pot fi și atipice sau nenumite, nu numai tipice. Actele juridice pentru cauză de moarte sunt supuse unor condiții mai restrictive în ceea ce privește capacitatea părților, comparativ cu cele între vii; de asemenea, ele se încheie, ca regulă, în formă solemnă, pe când actele juridice între vii sunt, ca regulă, consensuale.

4. După *modul lor de formare*, actele juridice civile sunt consensuale, solemne și reale.

a) *Actul juridic consensual* este acela care se încheie valabil prin simpla manifestare de voință a părților, fără să fie necesară îndeplinirea vreunei formalități (articolul 1174(2) din noul Cod civil). Acesta este principiul consensualismului. Majoritatea actelor juridice civile sunt consensuale. Actul juridic consensual reprezintă *regula*.

b) *Actul juridic solemn* este acela care se încheie valabil numai atunci când manifestarea de voință a părților îmbracă o anumită formă, expres prevăzută de lege (articolul 1174(3) din noul Cod civil). Numai anumite acte juridice sunt solemne. Deci actul juridic solemn reprezintă *excepția*. Nerespectarea formei stabilite de lege pentru actele solemne, care este o condiție de validitate a acestora, este sancționată cu nulitatea absolută.

c) *Actul juridic real* este acela care nu se încheie valabil decât dacă manifestarea de voință a părților este însoțită de remiterea materială a lucrului, care face obiectul actului juridic (articolul 1174(4) din noul Cod civil).

Importanța clasificării rezultă din următoarele:

- nerespectarea condițiilor de formă cerute pentru încheierea unui act solemn se sancționează cu nulitatea absolută; actele nesolemne sunt valabile indiferent de forma adoptată de părți;
- dacă un act juridic solemn se încheie prin mandatar (reprezentant convențional), împuternicirea dată acestuia trebuie să îmbrace tot forma solemnă, conform principiului simetriei de formă a actelor juridice (articolul 1301 din noul Cod civil); de asemenea, conform aceluiași principiu, modificarea unui act solemn se poate face tot printr-un act solemn;
- regulile de probă diferă în funcție de categoria din care face parte actul juridic.

5. După *efectele pe care le produc*, actele juridice civile sunt constitutive, translativ și declarative.

a) *Actul juridic constitutiv* este acela care dă naștere unor drepturi subiective civile care nu au existat anterior; ele se nasc, în principiu, la data încheierii actului, care produce astfel efecte numai pentru viitor.

b) *Actul juridic translativ* este acela prin care se transmit drepturi subiective civile din patrimoniul unei persoane în patrimoniul altei persoane.

c) *Actul juridic declarativ* este acela care constată drepturi subiective civile preexistente, clarificându-le, consolidându-le sau definitivându-le.

Importanța clasificării constă în următoarele:

- în timp ce actele constitutive și translativ își produc efectele numai pentru viitor, actele declarative au efect retroactiv;
- în cazul actelor constitutive și a celor declarative, întinderea drepturilor subiective civile care se dobândesc, se stabilește de către părți; în cazul actelor translativ, prin care se transmit drepturi existente, întinderea drepturilor este prestabilită;
- numai actele translativ și cele constitutive, dacă sunt contracte sinalmatice, sunt

supuse rezoluțiunii pentru neexecutarea obligațiilor asumate de părți (articolul 1549 din noul Cod civil).

6. După *importanța actului juridic în raport cu un bun sau cu un patrimoniu*, actele juridice civile sunt de conservare, de administrare și de dispoziție.

a) *Actul juridic de conservare* este acela a cărui încheiere are ca scop păstrarea unui drept subiectiv civil sau preîntâmpinarea pierderii unui drept subiectiv civil. Un asemenea act juridic implică cheltuieli minime față de valoarea dreptului păstrat ori salvat și de aceea este întotdeauna util patrimoniului.

b) *Actul juridic de administrare* este acela care are ca scop punerea în valoare a unui bun sau a unui patrimoniu, fără a depăși limitele unei exploatare normale a acestora. Punerea în valoare a unui *bun*, înseamnă, de exemplu, culegerea fructelor (industriale sau civile), repararea imobilelor ș.a. Punerea în valoare a unui *patrimoniu* înseamnă gestionarea patrimoniului, ceea ce include atât acte de exploatare normală a acestuia, care nu implică înstrăinarea de bunuri, cât și acte de dispoziție cu privire la anumite bunuri din patrimoniu, care, raportate la patrimoniu, reprezintă acte de administrare.

c) *Actul juridic de dispoziție* este acela care are ca scop ieșirea unor bunuri din patrimoniu sau grevarea cu sarcini reale a acestora.

Importanța clasificării rezultă din următoarele:

- în ceea ce privește capacitatea de a încheia acte juridice, *actele juridice de conservare* pot fi încheiate de persoanele fizice capabile, de către cele cu capacitate de exercițiu restrânsă, dar și de persoanele fizice lipsite de capacitate de exercițiu; actele de administrare pot fi încheiate de persoanele capabile și de persoanele cu capacitate de exercițiu restrânsă, fără încuviințarea ocrotitorului legal, cu condiția ca acestea să nu îl prejudicieze pe minor; pentru incapabili ele se încheie de reprezentantul legal al acestora, fără să aibă nevoie de încuviințarea instanței de tutelă; *actele de dispoziție* pot fi încheiate de persoanele cu capacitate de exercițiu deplină, de minorii cu capacitate de exercițiu restrânsă, dar cu încuviințarea ocrotitorului legal și a instanței de tutelă, precum și, când este cazul, cu avizul consiliului de familie; pentru incapabili actele de dispoziție se încheie de reprezentantul lor legal cu încuviințarea instanței de tutelă, precum și, când este cazul, cu avizul consiliului de familie;
- referitor la reprezentarea convențională, actele juridice de dispoziție care se încheie prin reprezentant (mandatar) presupun existența unui mandat special; celelalte acte juridice pot fi încheiate de mandatarul care are mandat general (articolul 2016 din noul Cod civil).

7. După *rolul recunoscut de lege voinței părților în determinarea conținutului actelor juridice*, acestea sunt acte juridice subiective și acte juridice condiție.

a) *Actul juridic subiectiv* este acela prin care părțile determină, prin voința lor, conținutul lui, putând deroga de la normele juridice dispozitive, care îl reglementează. Majoritatea actelor juridice civile fac parte din această categorie.

b) *Actul juridic condiție* este acela în care manifestarea de voință a părților are doar rolul de a încheia un act juridic, al cărui conținut este predeterminat de norme juridice imperative, de la care părțile *nu* pot deroga. Deci încheierea actului juridic este doar condiția necesară pentru ca un anumit statut legal să devină aplicabil părților.

Importanța clasificării constă în aprecierea condițiilor de validitate a manifestării de voință a părților. Astfel, în cazul actelor juridice condiție, prin voința părților, nu se poate deroga de la reglementarea lor legală; de exemplu, actul juridic de căsătorie nu poate fi un act afectat de modalități, sub sancțiunea nulității absolute. În

cazul actelor juridice subiective, părțile pot deroga de la normele juridice dispozitive. Actele juridice condiție sunt întotdeauna tipice (numite), pe când cele subiective pot fi și atipice (nenumite).

8. După *corelația dintre ele*, actele juridice sunt principale și accesorii.

a) *Actul juridic principal* este acela care are o existență de sine stătătoare, independentă. Majoritatea actelor juridice sunt principale.

b) *Actul juridic accesoriu* este acela care depinde de un act juridic principal.

Importanța clasificării constă în aceea că validitatea actelor juridice accesorii se apreciază, nu numai în raport de propriile elemente, ca în cazul actelor juridice principale, ci și în funcție de validitatea actului juridic principal, conform principiului accesoriul urmează soarta principalului.

9. După *posibilitatea încadrării lor juridice în unul din tipurile de acte juridice reglementate expres de lege*, actele juridice sunt tipice sau numite și atipice sau nenumite.

a) *Actul juridic tipic sau numit* este acela care corespunde unui anumit tip abstract de act prevăzut de actele normative civile și care poartă o anumită denumire.

b) *Actul juridic atipic sau nenumit* este acela care nu se încadrează în vreun tip abstract de act prevăzut de lege, fiind încheiat de părți potrivit voinței și intereselor lor, conform principiului consensualismului și al libertății actelor juridice (articolul 1169 din noul Cod civil).

Importanța clasificării constă în determinarea regulilor aplicabile acestor categorii de acte juridice. Astfel, pentru actele juridice tipice, dispozițiile supletive care reglementează actul juridic abstract din care fac parte, sunt aplicabile în mod automat, dacă părțile nu au derogat de la ele, fără a fi necesară reproducerea lor în conținutul actelor. Pentru actele juridice atipice se aplică regulile stabilite de părți, iar dacă au lăsat aspecte nereglementate, se aplică regulile speciale privitoare la contractul cu care se aseamănă cel mai mult (articolul 1168 din noul Cod civil).

În măsura în care sunt reglementate de lege, actele juridice atipice pot deveni tipice.

10. După *modul de încheiere a actelor juridice civile*, acestea sunt: acte juridice strict personale și acte juridice prin reprezentare.

a) *Actul juridic strict personal* este acela care, prin natura lui sau potrivit legii, nu poate fi încheiat prin reprezentare.

b) *Actul juridic prin reprezentare* este acela care poate fi încheiat nu numai personal, ci și prin intermediul unui reprezentant.

Regula este că actele juridice se pot încheia prin reprezentare. Actele juridice strict personale (intuitu personae) reprezintă excepția.

Importanța clasificării reiese din aprecierea validității încheierii acestor categorii de acte. Astfel, actele strict personale nu pot fi încheiate decât de persoanele fizice, *expres* prevăzute de lege, sub sancțiunea nulității. Validitatea actelor juridice încheiate prin reprezentant se va determina și în funcție de persoana reprezentantului. Actele strict personale, de regulă, se sting prin moartea uneia dintre părți, nefiind susceptibilă continuarea lor pe cale succesorală.

11. După *modul lor de executare*, actele juridice sunt: acte cu executare imediată (dintr-o dată) și acte cu executare succesivă.

a) *Actul juridic cu executare imediată* este acela care are ca obiect una sau mai multe prestații care se execută instantaneu, dintr-o dată.

b) *Actul juridic cu executare succesivă* este acela în care obligațiile părților, sau

cel puțin ale uneia dintre ele, se execută în timp, fie printr-o prestație continuă, pe toată durata contractului, fie printr-o serie de prestații repetate la anumite intervale de timp.

Importanța clasificării rezultă din stabilirea *sanctiunii* în cazul neexecutării culpabile a obligațiilor contractuale sau a executării lor necorespunzătoare și din determinarea efectelor nulității. Astfel, în cazul contractelor cu executare imediată, sancțiunea este rezoluțiunea, iar în cazul contractelor cu executare succesivă, sancțiunea este rezilierea. Contractul desființat prin *rezoluțiune* se consideră că nu a fost niciodată încheiat. Dacă prin lege nu se prevede altfel, fiecare parte este ținută, în acest caz, să *restituie* celeilalte părți prestațiile primite. Rezoluțiunea nu produce efecte asupra clauzelor referitoare la soluționarea diferendelor ori asupra celor care sunt destinate să producă efecte chiar în caz de rezoluțiune. Contractul *reziliat* încetează doar *pentru viitor* (articolul 1554 din noul Cod civil). Efectele nulității se produc atât pentru trecut, cât și pentru viitor, în cazul contractelor cu executare imediată; în cazul contractelor cu executare succesivă, în vechea reglementare, efectele nulității se produceau numai pentru viitor, ca în cazul rezilierii. În reglementarea noului Cod civil, însă, efectele nulității operează atât pentru trecut, cât și pentru viitor în toate cazurile. Astfel, potrivit articolului 1254, „(1) Contractul lovit de nulitate absolută sau anulat este considerat a nu fi fost niciodată încheiat. (2) Desființarea contractului atrage, în condițiile legii, și desființarea actelor subsecvente încheiate în baza lui. (3) În cazul în care contractul este desființat, fiecare parte trebuie să restituie celeilalte, în natură sau prin echivalent, prestațiile primite, potrivit prevederilor articolelor 1639-1647, *chiar dacă acestea au fost executate succesiv sau au avut un caracter continuu* (s.n.)”.

Secțiunea a- III-a. Condițiile actului juridic civil

1. Definiție și clasificare.

Condițiile actului juridic civil reprezintă elementele componente ale acestuia. Unele elemente sunt esențiale, în absența cărora actul juridic nu poate exista, iar altele sunt neesențiale. Există trei categorii de condiții, care se întrepătrund și se condiționează între ele și anume: *condiții de formare* a actului juridic civil, *condiții de validitate* și *condiții de eficacitate*.

Condițiile de formare ale actului juridic civil constau în:

- manifestarea de voință a părților, adică exprimarea consimțământului lor în vederea încheierii actului juridic;
- existența obiectului asupra căruia părțile și-au manifestat consimțământul.

Îndeplinirea celor două condiții conduce la *formarea* actului juridic civil. Dar un asemenea act juridic, deși *format*, poate să nu fie și *valabil*.

Condițiile de validitate a actului juridic sunt cele prevăzute de lege sau stabilite de părți pentru formarea sa valabilă, astfel încât să poată produce toate efectele ce îi sunt specifice. Condițiile de validitate includ condițiile de formare a actului juridic. Condițiile de validitate *esențiale* ale actului juridic civil sunt (articolul 1179 din noul Cod civil):

- capacitatea părților de a încheia actul juridic;
- consimțământul părților;

- obiectul actului juridic;
- cauza actului juridic;
- forma actului juridic, în actele juridice solemne.

Un act juridic care îndeplinește toate condițiile de formare și de validitate poate să nu producă imediat toate efectele, adică este posibil să nu fie *eficace*.

Condițiile de eficacitate ale actului juridic civil sunt acelea de care depinde producerea efectelor unui act format și valabil încheiat. De regulă, dacă un act juridic este valabil încheiat, el este și eficace, adică își produce efectele specifice. Deci în condițiile de eficacitate – sunt incluse și condițiile de validitate. Dar, în anumite situații, legea sau părțile leagă eficacitatea actului juridic de îndeplinirea unor condiții suplimentare și anume:

- condițiile *legale* de eficacitate, care se referă, de exemplu, la vânzarea de lucruri viitoare (articolul 1658 din noul Cod civil), când actul juridic nu-și produce efectele dacă lucrul nu există efectiv în viitor, ori vânzarea lucrurilor de gen, când de individualizarea lucrului se leagă efectele actului juridic;
- condițiile *voluntare* de eficacitate, stabilite prin voința părților, care se referă la termen și condiție – ca modalități ale actului juridic civil.

În continuare vor fi analizate condițiile de formare și de validitate ale actului juridic civil, precum și modalitățile actului juridic civil, care reprezintă condiții de eficacitate ale acestuia.

2. Condițiile de formare și de validitate ale actului juridic

1. Capacitatea

Capacitatea civilă este aptitudinea generală de a fi titular de drepturi și obligații. Capacitatea civilă are în componența sa capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu. Capacitatea de folosință este aptitudinea persoanei fizice și a persoanei juridice de a avea drepturi și obligații. Capacitatea de exercițiu este aptitudinea persoanei fizice și a persoanei juridice de a-și exercita drepturile și de a-și asuma obligațiile, încheind acte juridice civile.

Capacitatea de a încheia acte juridice civile constă deci în aptitudinea subiectelor de drept – a persoanei fizice și a persoanei juridice – de a deveni titulare de drepturi și obligații civile. Prin urmare, capacitatea de a încheia acte juridice civile o au persoanele fizice și persoane juridice cu *capacitate de exercițiu*. Conform articolului 1180 din noul Cod civil poate contracta, (în general, poate încheia acte juridice) orice persoană care nu este declarată incapabilă prin lege și nici oprită să încheie anumite acte. Sunt incapabili, potrivit articolului 43, coroborat cu articolul 1180 din noul Cod civil, minorii sub 14 ani, interzișii judecătorești și, în general, toți aceia cărora legea le-a oprit încheierea anumitor acte juridice. Persoanele fizice lipsite de capacitate de exercițiu, adică minorii sub 14 ani și interzișii judecătorești nu pot încheia acte juridice decât prin reprezentare; persoanele fizice cu capacitate de exercițiu restrânsă, adică minorii între 14 – 18 ani, pot încheia acte juridice numai cu aprobarea ocrotitorilor legali, și în anumite cazuri, și a instanței de tutelă, precum și, când este cazul, cu avizul consiliului de familie.

Capacitatea civilă a persoanei juridice constă în aptitudinea de a avea drepturi și obligații, precum și de a-și exercita drepturile și de a-și asuma obligațiile *încheind acte juridice civile*, prin organele sale de administrare.

2. Consimțământul.

2.1. *Definiție.* Consimțământul are două accepțiuni. Într-o primă accepțiune, prin consimțământ se înțelege *manifestarea de voință*, prin care o parte își exprimă hotărârea de a încheia un act juridic. În a doua accepțiune, consimțământul desemnează *acordul de voințe* al părților actului juridic civil.

2.2. *Legătura dintre consimțământ și voința juridică.*

Încheierea unui act juridic este determinată de *nevoile* materiale și culturale ale subiectului de drept. Pentru a produce efecte juridice, voința trebuie să fie exteriorizată, să se manifeste în exterior, astfel încât să poată fi cunoscută de alte persoane; ea se numește *voință declarată*. Voința juridică are două elemente: *voința internă sau reală* și *voința declarată*. Consimțământul există din momentul în care voința internă a fost exteriorizată, a devenit o voință declarată.

2.3. *Corelația dintre voința internă și voința declarată.*

De regulă, voința declarată corespunde voinței interne, reale a subiectului de drept. În anumite situații, însă, voința declarată nu exprimă voința internă, reală. Se pune problema care dintre cele două elemente ale voinței va avea prioritate. Pentru soluționarea problemei s-au formulat două concepții.

Conform *concepției subiective*, prioritate trebuie dată voinței interne, pentru că voința internă reprezintă voința reală a părților; efectele actului juridic depind de ceea ce părțile au urmărit în mod real și *nu* de modul în care și-au exteriorizat voința.

Conform *concepției obiective*, prioritate trebuie acordată voinței declarate, pentru că numai voința declarată poate fi cunoscută cu certitudine și numai în acest mod se poate asigura securitatea circuitului civil.

Ambele concepții prezintă inconveniente. În principiu, așa cum se desprinde din mai multe texte ale noului Cod civil, la fel ca în reglementarea anterioară, se dă prioritate voinței interne, reale a părților. Există însă și situații când se dă prioritate voinței declarate și nu voinței reale a părților și anume atunci când se pune problema securității și stabilității raporturilor juridice civile.

2.4. *Condițiile de valabilitate a consimțământului.*

Pentru a fi valabil, potrivit articolului 1204 din noul Cod civil, consimțământul părților trebuie să fie serios, liber și exprimat în cunoștință de cauză. Prin urmare, consimțământul trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

- să fie exprimat în cunoștință de cauză, adică să provină de la o persoană cu discernământ;
- să fie serios, adică să fie dat cu intenția de a produce efecte juridice;
- să fie exteriorizat (așa cum reiese din articolele 1178 și 1240 din noul Cod civil);
- să fie liber exprimat, adică să nu fie viciat.

a) *Consimțământul trebuie să provină de la o persoană cu discernământ.*

Discernământul constă în aptitudinea psihică a persoanei fizice de a înțelege semnificația faptelor sale, de a discerne între ceea ce este licit și ilicit. Capacitatea nu se confundă cu discernământul. În timp ce capacitatea este o *stare de drept*, recunoscută de lege oricărei persoane, discernământul este o *stare de fapt*, a cărui existență se apreciază de la caz la caz, în funcție de împrejurări. Se prezumă că persoanele capabile au discernământ.

Problema discernământului nu se pune în cazul persoanei juridice, deoarece

actele juridice civile ale acestora sunt încheiate de organele sale, care sunt persoane fizice cu capacitate deplină de exercițiu și care se presupune că au discernământ. Lipsa discernământului la încheierea unui act juridic este sancționată cu nulitatea relativă a actului astfel încheiat.

b) *Consimțământul trebuie să fie dat cu intenția de a produce efecte juridice.*

Din chiar definiția actului juridic reiese că manifestarea de voință, adică exprimarea consimțământului, se face cu intenția de a produce efecte juridice (articolul 1166 din noul Cod civil).

Lipsește intenția de a produce efecte juridice în anumite situații:

- când consimțământul a fost dat în glumă, din prietenie, curtoazie sau pură complezență (serviabilitate, amabilitate);
- când consimțământul a fost dat cu o rezervă mintală, cunoscută de destinatarul acestuia; există rezervă mintală atunci când subiectul de drept face o declarație pur aparentă de voință, cu intenția reală de a nu voi ceea ce a exprimat;
- când consimțământul a fost dat sub o condiție pur potestativă din partea celui care se obligă;
- când consimțământul dat este prea vag.

Exprimarea consimțământului, la încheierea unui act juridic, fără intenția de a produce efecte juridice, conduce la *nulitatea absolută* a actului juridic astfel încheiat.

c) *Consimțământul trebuie să fie exteriorizat.*

Voința declarată în sensul încheierii unui act juridic, adică exprimarea consimțământului, în principiu, nu necesită respectarea unor condiții de formă. În această situație, se aplică *principiul consensualismului*, conform căruia părțile au libertatea de a alege formele de exteriorizare a voinței interne în sensul încheierii unui act juridic; simpla manifestare de voință a părților conduce la încheierea valabilă a actului juridic. Contractul se încheie prin simplul acord de voințe al părților, dacă legea nu impune o anumită formalitate pentru încheierea sa valabilă (articolul 1178 din noul Cod civil).

Manifestarea de voință poate fi expresă (directă) sau tacită (indirectă). Potrivit articolului 1240 din noul Cod civil, voința de a contracta poate fi exprimată *verbal* sau *în scris*. Voința poate fi manifestată și *printr-un comportament* care, potrivit legii, convenției părților, practicilor stabilite între acestea sau uzanțelor, nu lasă nici o îndoială asupra intenției de a produce efectele juridice corespunzătoare.

Manifestarea de voință este tacită, când se exteriorizează prin mijloace nesuscetibile de a o transmite direct cocontractanților și terților, dar care permit deducerea ei cu certitudine. Indiferent dacă manifestarea de voință este expresă sau tacită, ea produce aceleași efecte juridice.

S-a pus problema dacă *tăcerea* are valoare juridică; în principiu, tăcerea, prin ea însăși, desprinsă din contextul unor anumite împrejurări, nu este producătoare de efecte juridice. Prin natura ei, tăcerea este echivocă (creează îndoială, este susceptibilă de interpretare). Potrivit articolului 1196(2) din noul Cod civil, *tăcerea* sau inacțiunea destinatarului nu valorează acceptare decât atunci când aceasta rezultă din lege, din acordul părților, din practicile stabilite între acestea, din uzanțe sau din alte împrejurări. Astfel, în funcție de anumite împrejurări, tăcerea poate valora manifestare de voință pozitivă și anume:

- atunci când legea prevede în mod expres acest lucru;
- atunci când din raporturile juridice anterioare dintre părți reiese că tăcerea echivalează cu exprimarea consimțământului;

- atunci când tăcerea produce efecte juridice conform uzanțelor, obiceiului.

d) *Consimțământul trebuie să fie neviciat.*

Pentru a fi valabil, consimțământul trebuie să fie exprimat în mod liber, adică să fie neviciat. Viciile de consimțământ sunt eroarea, dolul și violența, la care se adaugă și leziunea.

2.5. *Viciile de consimțământ.*

2.5.1. *Eroarea.*

Noțiune. Eroarea constă într-o falsă reprezentare a realității, într-o percepție greșită cu privire la anumite împrejurări legate de încheierea unui act juridic.

Eroarea se poate produce în momentul *formării consimțământului*, în momentul *exprimării consimțământului*, precum și în momentul *transmiterii* sau al *interpretării* lui.

Eroarea în *formarea* consimțământului, dacă privește un element esențial pentru încheierea actului juridic, poate conduce la anularea actului juridic.

Clasificare. Eroarea în formarea consimțământului poate fi clasificată astfel:

După *natura realității* eronat reprezentate:

- eroare de fapt
- eroare de drept

După *gravitatea erorii* și a consecințelor ei, aceasta poate fi:

- eroare esențială
- eroare neesențială.
- *Eroarea de fapt* constă într-o reprezentare falsă a realității unor situații de fapt, legate de încheierea unui act juridic.
- *Eroarea de drept* constă în falsă reprezentare a existenței sau conținutului unei norme juridice, legate de încheierea unui act juridic.

În noul Cod civil, potrivit articolului 1207(1), partea care, în momentul încheierii contractului, se afla într-o *eroare esențială* poate cere anularea acestuia, dacă cealaltă parte știa sau, după caz, trebuia să știe că faptul asupra căruia a purtat eroarea era esențial pentru încheierea contractului. *Eroarea de drept* este *esențială* atunci când privește o normă juridică determinantă, potrivit voinței părților, pentru încheierea contractului (articolul 1207(3) din noul Cod civil). Eroarea de drept nu poate fi invocată, însă, în cazul dispozițiilor legale accesibile și previzibile (articolul 1208(2) din noul Cod civil).

Nu orice eroare (de fapt sau de drept) constituie *viciu de consimțământ*, ci numai *eroarea esențială*. Eroarea viciu de consimțământ nu împiedică formarea actului juridic, realizarea acordului de voințe al părților, ci doar falsifică și alterează voința declarată (consimțământul).

• *Eroarea esențială.* Potrivit articolului 1207(2) din noul Cod civil eroarea este esențială:

1. Când poartă asupra *naturii* sau *obiectului contractului*. În reglementarea anterioară, aceste două cazuri de eroare esențială, viciu de consimțământ, și anume, eroarea asupra naturii contractului (*error in negotio*) și eroarea asupra obiectului contractului (*error in corpore*), erau considerate erori obstacol.

2. Când poartă asupra *identității obiectului prestației* sau asupra unei *calități* a acestuia ori asupra unei alte împrejurări considerate esențiale de către părți în absența căreia contractul nu s-ar fi încheiat. Se face distincție între *obiectul actului juridic*,

care potrivit articolului 1225 din noul Cod civil, reprezintă *operațiunea juridică*, precum vânzarea sau altele asemenea, și *obiectul obligației*, care reprezintă *prestația* la care se angajează debitorul (articolul 1226 din noul Cod civil). Eroarea asupra identității sau calităților obiectului prestației, (*error in substantiam*), se referă la conduita părților, adică la acțiunile sau inacțiunile la care sunt obligate părțile și care privesc, de regulă, un bun. Prin urmare, eroarea poate privi atât natura și calitățile esențiale determinante ale *conduitei părților* la încheierea actului juridic, cât și natura și calitățile determinante ale *bunului*, privit în materialitatea sa, în absența cărora actul juridic n-ar fi fost încheiat.

Eroarea asupra identității sau calităților obiectului prestației se referă, de regulă, la obiectul *contraprestației*.

3. Când poartă asupra *identității persoanei* sau asupra unei *calități* a acesteia în absența căreia contractul nu s-ar fi încheiat. O asemenea situație se poate întâlni, mai ales, tot în cazul actelor juridice intuitu personae. De regulă, sunt *intuitu personae* actele juridice cu titlu gratuit, la încheierea cărora se ține seama de identitatea sau calitățile persoanei gratificate. Nu toate actele cu titlu gratuit sunt intuitu personae. De exemplu, donația sub forma darului manual făcută în scop de binefacere nu este un act juridic intuitu personae. Deși în actele juridice cu titlu oneros, de regulă, identitatea sau calitățile persoanei cocontractante sunt indiferente, există situații când acestea se încheie intuitu personae, ținându-se cont de pregătirea profesională, de aptitudinile personale etc. Astfel, eroarea asupra persoanei se poate referi la identitatea fizică, civilă sau la calitățile esențiale stabilite după criterii obiective ale persoanei în cauză.

• *Eroarea neesențială* sau indiferentă. Eroarea care privește simplele motive ale contractului nu este esențială, cu excepția cazului în care, prin voința părților, asemenea motive au fost considerate hotărâtoare (articolul 1207(4) din noul Cod civil). Eroarea neesențială constă în reprezentarea greșită a realității unor situații indiferente pentru încheierea actului juridic; eroarea neesențială nu afectează validitatea actului; ea se referă la anumite calități accidentale, neesențiale ale substanței obiectului.

Simpla *eroare de calcul* nu atrage anularea contractului, este o eroare neesențială; poate conduce numai la rectificare; eroarea de calcul trebuie corectată la cererea oricăreia dintre părți. Când, însă, eroarea a fost asupra cantității și a fost esențială pentru încheierea contractului, atunci este considerată viciu de consimțământ (articolul 1210 din noul Cod civil).

Condiții. Pentru ca eroarea să fie viciu de consimțământ trebuie să fie îndeplinite cumulativ următoarele *condiții*:

- eroarea trebuie să privească anumite împrejurări *determinante (esențiale)* pentru încheierea actului juridic; caracterul determinant se apreciază de către instanța de judecată (atunci când soluția este acțiunea în anulare) atât după criterii subiective, cât și obiective; criteriile subiective privesc pregătirea profesională, experiența de viață, profesia etc. a persoanei în eroare; dar acestea se analizează în contextul unor criterii obiective, adică în funcție de orice altă persoană care s-ar fi aflat în aceleași condiții cu aceea care pretinde că a fost în eroare, adică în funcție de omul prudent și diligent; este admisă numai eroarea scuzabilă;

- eroarea trebuie să privească un element inclus (explicit sau implicit) de către părți în conținutul actului juridic; aceasta înseamnă că eroarea trebuie să se refere la un element pe care, în mod normal, părțile l-au avut în vedere la încheierea actului;

această condiție are ca scop evitarea situațiilor în care s-ar invoca eroarea asupra unor motive subiective, influențând astfel stabilitatea circuitului civil; nu se cere ca eroarea să fi fost cunoscută de cocontractant; *cocontractantul trebuie să fie numai conștient de împrejurările determinante (esențiale) care au fost avute în vedere la încheierea actului.*

Proba. Fiind o stare de fapt, eroarea - viciu de consimțământ poate fi dovedită prin orice mijloc de probă. Sarcina probei revine persoanei care pretinde că a fost în eroare la încheierea actului juridic și este dificil de realizat.

Sancțiunea. Sancțiunea erorii – viciu de consimțământ este nulitatea relativă. Pentru a interveni sancțiunea nu este necesar ca ambele părți să se afle în eroare; este suficient ca numai una, cea care a fost în eroare, să invoce eroarea – viciu de consimțământ.

Potrivit noului Cod civil, anularea nu intervine întotdeauna. Părțile au posibilitatea să *adapteze* contractul, adică să-l execute așa cum a fost înțeles de către partea aflată în eroare. Astfel, conform articolului 1213, dacă o parte este îndreptățită să invoce anulabilitatea contractului pentru eroare, dar cealaltă parte declară că dorește să execute ori execută contractul așa cum acesta fusese înțeles de partea îndreptățită să invoce anulabilitatea, contractul se consideră că a fost încheiat așa cum l-a înțeles această din urmă parte. În acest caz, după ce a fost informată asupra felului în care partea îndreptățită să invoce anulabilitatea a înțeles contractul și înainte ca aceasta să fi obținut anularea, cealaltă parte trebuie, în termen de cel mult 3 luni de la data când a fost notificată ori de la data când i s-a comunicat cererea de chemare în judecată, să declare că este de acord cu executarea sau să execute fără întârziere contractul, astfel cum a fost înțeles de partea aflată în eroare. Dacă declarația a fost făcută și comunicată părții aflate în eroare în termenul de mai sus ori contractul a fost executat, dreptul de a obține anularea este stins și notificarea este considerată lipsită de efecte.

2.5.2. **Dolul**

Noțiune. Dolul este acel viciu de consimțământ care constă în inducerea în eroare a unei persoane prin utilizarea de manopere frauduloase, în scopul de a o determina să încheie un anumit act juridic. Conform articolului 1214(1) din noul Cod civil, consimțământul este viciat prin dol atunci când partea s-a aflat într-o eroare provocată de manoperele frauduloase ale celeilalte părți ori când aceasta din urmă a omis, în mod fraudulos, să îl informeze pe contractant asupra unor împrejurări pe care se cuvenea să i le dezvăluie.

Dolul, care este o eroare provocată, o inducere în eroare, comparativ cu eroarea – viciu de consimțământ, poate să privească orice *împrejurare determinantă, esențială, sau neesențială*, pentru încheierea actului juridic. Dolul este mai ușor de probat decât eroarea; pe când eroarea reprezintă o stare psihologică a celui ce este în eroare, dolul se caracterizează, de regulă, prin anumite acțiuni sau inacțiuni ale cocontractantului (sau terțului) care induc în eroare.

Elementele dolului. Dolul presupune două elemente:

- un element subiectiv, intențional, care constă în intenția de a induce în eroare o persoană; lipsa intenției în provocarea erorii adică, neglijența, imprudența, nu sunt constitutive de dol;
- un element obiectiv, material, care constă în utilizarea de manopere frauduloase, mijloace viclene (acte de șiretenie, mașinațiuni), prin care persoana este indusă în

eroare.

Elementul obiectiv poate consta în acțiuni (fapte comisive) sau inacțiuni (fapte omisive). De regulă, dolul se materializează prin acțiuni. Astfel, autorul dolului profită de slăbiciunile fizice sau intelectuale ale unei persoane, în scopul de a o determina să încheie un act juridic.

Când dolul se materializează prin inacțiuni se numește *dol prin reticență*. În această situație, una dintre părțile actului juridic păstrează tăcere asupra unor împrejurări pe care, dacă ar fi fost de bună credință, ar fi trebuit să le aducă la cunoștința celeilalte părți.

Condițiile dolului. În noul Cod civil, dolul trebuie să îndeplinească doar o *condiție*, pentru a fi viciu de consimțământ: să *provină de la cealaltă parte, de la reprezentantul, prepusul ori gerantul afacerilor celeilalte părți, sau de la un terț*.

De regulă, dolul *provine de la cealaltă parte*. Potrivit articolului 1214(1) din noul Cod civil eroarea este provocată de manoperele frauduloase *ale celeilalte părți* sau de omisiunile ei frauduloase.

Manoperele frauduloase constituie dol – viciu de consimțământ – și atunci când nu provin *direct* de la una dintre părți sau când nu există decât o parte a actului juridic în următoarele cazuri:

- dolul provine de la *reprezentantul* legal sau convențional al uneia dintre părți, persoană fizică sau de la organul de administrare al persoanei juridice; deși nu participă direct la dol, partea contractantă profită de încheierea contractului, pentru că efectele acestuia se produc asupra ei;
- dolul provine de la *prepusul* uneia dintre părți; de regulă, prepusul lucrează în *interesul* comitentului, efectele actelor juridice încheiate de acesta producându-se asupra comitentului;
- dolul provine de la *gerantul* afacerilor celeilalte părți; gerantul încheie acte juridice pentru o altă persoană, pentru gerat, care îi profită acestuia din urmă;
- dolul provine de la *un terț*, când *cealaltă parte a cunoscut* sau, după caz, *ar fi trebuit să cunoască dolul* la încheierea contractului; se poate ca terțul să fi acționat chiar la instigarea sau cu complicitatea cocontractantului; deci, cealaltă parte participă *indirect* la manoperele viclene; când dolul provine de la un terț, dar cocontractantul știa despre manoperele frauduloase ale acestuia și nu le-a adus la cunoștința celeilalte părți, cocontractantul este și el responsabil de dol prin reticență;
- în cazul *actelor juridice unilaterale*, pentru că nu există „cealaltă parte”, și deci, mijloacele viclene pot să provină numai de la terți; potrivit articolului 1325 din noul Cod civil, „Dacă prin lege nu se prevede altfel, dispozițiile legale privitoare la contracte se aplică în mod corespunzător actelor unilaterale.”; în materie de liberalități, dolul îmbracă forma *sugestiei* și *captației*; *sugestia* se exercită prin mijloace ascunse și tendențioase, în scopul de a sădi în mintea dispunătorului ideea de a face o donație sau un testament, pe care nu l-ar fi făcut din proprie inițiativă; *captația* constă în manopere dolosive folosite în scopul de a câștiga încrederea dispunătorului și a înșela buna credință a acestuia, pentru a-l determina să-i doneze un bun sau să-l gratifice prin testament.

Sanctiunea. Dolul – viciu de consimțământ primește o sancțiune dublă. Victima dolului are la îndemână două acțiuni: o acțiune în anularea actului juridic și o acțiune în despăgubire pentru prejudiciile cauzate; în temeiul articolului 1257 din noul Cod civil, „În caz de violență sau *dol (s.n.)*, cel al cărui consimțământ este viciat are dreptul de a pretinde, în afară de anulare, și *daune-interese* sau, dacă preferă

menținerea contractului, de a solicita numai *reducerea prestației* sale cu valoarea daunelor-interese la care ar fi îndreptățit (s.n.).”. Victima dolului poate uza de ambele acțiuni sau se poate limita doar la acțiunea în despăgubire, dacă intenționează ca actul juridic încheiat să-și producă efectele. De asemenea, victima dolului unui terț îl poate chema în judecată pe autorul dolului, solicitând instanței să-l oblige la despăgubiri, în măsura în care manoperele frauduloase i-au cauzat un prejudiciu, conform articolului 1215(2) din noul Cod civil. Acțiunea în despăgubire este admisibilă și atunci când are loc confirmarea actului juridic anulabil. Astfel, potrivit articolului 1265(3) din noul Cod civil, „Confirmarea unui contract anulabil pentru vicierea consimțământului prin *dol* sau *violență* nu implică prin ea însăși renunțarea la dreptul de a cere *daune-interese* (s.n.).”.

Proba. Din articolul 1214(4) din noul Cod civil (similar cu articolul 960 alineatul 2 din Codul civil de la 1864) reiese că dolul nu se presupune, (nu se prezumă); el trebuie dovedit. Sarcina probei revine persoanei care pretinde că este victimă a dolului; ea poate utiliza orice mijloc de probă, deoarece dolul este un fapt juridic.

2.5.3. **Violența**

Noțiune. Violența este acel viciu de consimțământ care constă în amenințarea unei persoane cu un rău de natură să-i provoace o temere, care o determină să încheie un act juridic, pe care altfel nu l-ar fi încheiat.

Violența, ca viciu de consimțământ, este reglementată în articolele 1216- 1220 din noul Cod civil. Spre deosebire de eroare și dol, când victima nu-și dă seama că manifestarea de voință se bazează pe premise false, în cazul violenței, victima știe că manifestarea sa de voință nu corespunde voinței reale, și, totuși, încheie actul juridic pentru a evita producerea răului cu care a fost amenințată.

Violența poate fi *fizică* sau *morală*. Este *fizică* atunci când amenințarea privește viața, integritatea corporală ori sănătatea persoanei, sau bunurile acesteia.

Elementele violenței. Violența presupune două elemente:

- un element *obiectiv*, care constă în amenințarea cu un rău a unei persoane, în scopul de a o determina să încheie un act juridic, pe care altfel nu l-ar încheia;
- un element *subiectiv*, care constă în temerea provocată persoanei amenințate, care îi alterează consimțământul.

Elementul obiectiv – amenințarea cu un rău – poate privi *persoana amenințată sau bunurile sale* (articolul 1216(2) din noul Cod civil). Conform alineatului 3 al articolului 1216 din noul Cod civil, violența este viciu de consimțământ și atunci când se exercită asupra *unei persoane apropiate*, precum soțul, soția, ascendenții sau descendenții persoanei care încheie actul juridic.

Amenințarea poate să provină de la *cealaltă parte* a actului juridic sau de la un *terț*, deci, în general, de la o persoană (articolul 1216(1) din noul Cod civil). În aceste condiții, de regulă, *starea de necesitate* sau împrejurări exterioare, obiective, care nu provin de la o persoană, nu pot vicia consimțământul.

Starea de necesitate este legată, de regulă, de săvârșirea unor *fapte juridice* și nu de încheierea de *acte juridice*. Dacă o persoană se găsește „sub constrângerea psihică a nevoii de a înlătura un *pericol* grav, iminent, care îi amenință viața, integritatea corporală ori sănătatea sa ori pe aceea a altei persoane, sau un bun important al său sau al altuia” înseamnă că se află în stare de necesitate. Pericolul

poate rezulta dintr-un eveniment (incendiu, cutremur, naufragiu etc.) sau dintr-o faptă omenească.

În noul Cod civil, conform articolului 1218, *starea de necesitate* este violență - viciu de consimțământ, numai atunci când cealaltă parte a *profitat* de această împrejurare la încheierea actului juridic civil. Dacă a *profitat*, în sensul că se crează o disproporție între prestațiile părților contractante, atunci nu mai este violență, ci leziune, viciu de consimțământ. Poate fi violență doar atunci când partea aflată în stare de necesitate, a încheiat un act juridic pe care altfel, în absența stării de necesitate, nu l-ar fi încheiat.

Amenințarea cu un rău, prin ea însăși, nu viciază consimțământul. Este posibil ca persoana amenințată să nu fie o fire impresionabilă sau amenințarea, deși gravă, să nu-i provoace teamă. Deci, ceea ce viciază consimțământul este cel de-al doilea element al violenței, cel subiectiv, adică temerea provocată persoanei amenințate. Temerea se apreciază în concret, de la caz la caz, fiind necesar să existe în momentul încheierii actului juridic. Temerea trebuie să fie actuală. Răul poate fi și viitor.

Condițiile violenței. Pentru ca violența să fie viciu de consimțământ trebuie să îndeplinească, în mod cumulativ, următoarele condiții:

- violența trebuie să aibă un *caracter determinant*; între temerea provocată de amenințarea cu un rău și consimțământul exprimat de victima violenței, în sensul încheierii actului juridic, trebuie să existe o legătură de cauzalitate; adică violența să fie determinantă: fără temerea insuflată victimei, aceasta să nu fi încheiat actul juridic; în toate cazurile, existența violenței se apreciază ținând seama de *vârsta, starea socială, sănătatea și caracterul* celui asupra căruia s-a exercitat violența, precum și de orice altă împrejurare ce a putut influența *starea acestuia* la momentul încheierii contractului (articolul 1216(4) din noul Cod civil); caracterul determinant al violenței se apreciază de la caz la caz, de către instanța de judecată;

- violența trebuie să aibă un *caracter nelegitim*; aceasta înseamnă că amenințarea trebuie să fie ilicită, „fără drept” (articolul 1216(1) din noul Cod civil), adică, fie *mijlocul* cu care se amenință să fie, prin el însuși, ilicit, fie *scopul* pentru atingerea căruia este folosit să fie ilicit, deși mijlocul utilizat în amenințare este licit; potrivit articolului 1217 din noul Cod civil, constituie violență și temerea insuflată prin amenințarea cu exercițiul unui drept făcută cu scopul de a obține avantaje injuste; caracterul nelegitim pe care trebuie să-l aibă violența reiese implicit și din articolul 1219 din noul Cod civil, conform căruia simpla temere izvorâtă din respect, fără să fi fost violență, nu atrage anularea contractului;

- în cazul în care violența este săvârșită de un terț, cealaltă parte, al cărei consimțământ nu a fost viciat, trebuie să cunoască ori, după caz, să fi trebuit să cunoască violența săvârșită de către terț (articolul 1220(1) din noul Cod civil); în caz contrar, actul juridic nu este anulabil pentru violență.

Sanctiunea. Violența – viciu de consimțământ – întocmai ca și dolul, este și delict civil, de aceea, victima violenței are posibilitatea de a introduce două acțiuni: o acțiune în anularea actului juridic încheiat și o acțiune în despăgubire. În temeiul articolului 1257 din noul Cod civil, „În caz de *violență* sau dol (s.n.), cel al cărui consimțământ este viciat are dreptul de a pretinde, *în afară de anulare*, și *daune-interese* sau, dacă preferă menținerea contractului, de a solicita numai *reducerea prestației* sale cu valoarea daunelor-interese la care ar fi îndreptățit (s.n.)”. Victima violenței poate uza de ambele acțiuni sau se poate limita doar la acțiunea în

despăgubire, atunci când urmărește ca actul juridic încheiat să-și producă efectele. De asemenea, victima violenței unui terț îl poate chema în judecată pe autorul violenței, solicitând instanței să-l oblige la despăgubiri, în măsura în care i-a cauzat un prejudiciu, conform articolului 1220(2) din noul Cod civil. Acțiunea în despăgubire este admisibilă și atunci când are loc confirmarea actului juridic anulabil. Astfel, potrivit articolului 1265(3) din noul Cod civil, „Confirmarea unui contract anulabil pentru vicierea consimțământului prin dol sau *violență* nu implică prin ea însăși renunțarea la dreptul de a cere *daune-interese* (s.n.).”.

Proba. Fiind un fapt juridic, violența se poate dovedi cu orice mijloc de probă; sarcina probei revine persoanei care pretinde că este victimă a violenței.

2.5.4. Leziunea. Noțiune. *Leziunea* reprezintă paguba materială pe care o suferă una dintre părțile unui act juridic cu titlu oneros și comutativ, din cauza văditei disproporții ce există între prestații.

În noul Cod civil, leziunea este un *viciu de consimțământ general*, reglementat în articolele 1221-1224. Poate fi invocată atât de către majori, cât și de către minori.

În cazul majorilor, legiuitorul a optat pentru *teoria subiectivă* despre leziune, în sensul că, disproporția dintre prestații trebuie să fie consecința unei situații speciale în care se afla cel care și-a exprimat consimțământul. Astfel, conform articolului 1221(1), există leziune atunci când una dintre părți, *profitând de starea de nevoie*, de *lipsa de experiență* ori de *lipsa de cunoștințe* a celeilalte părți, stipulează în favoarea sa ori a unei alte persoane o *prestație de o valoare considerabil mai mare*, la data încheierii contractului, decât valoarea propriei prestații.

În cazul minorilor, legiuitorul aplică *teoria obiectivă* despre leziune, în sensul că, pentru a exista leziune este suficient să se dovedească disproporția dintre prestații. Conform articolului 1221(3), există leziune atunci când *minorul* își asumă o *obligatie excesivă* prin raportare la starea sa patrimonială, la avantajele pe care le obține din contract ori la ansamblul circumstanțelor. Spre deosebire de reglementarea anterioară, legiuitorul nu precizează despre care minor este vorba (fără capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă) și nici despre care acte juridice încheiate de către acesta. Din interpretarea articolelor 41, 43, 44, 144(3) și 146(4) din noul Cod civil, reiese că leziunea, ca și în reglementarea anterioară, poate fi invocată numai de către *minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă* și numai în ce privește *actele juridice de administrare, încheiate fără încuviințare*.

Condițiile leziunii.

Pentru existența leziunii, în cazul majorilor, trebuie îndeplinite următoarele condiții:

- actul încheiat să facă parte din actele juridice *bilaterale*, cu *titlu oneros și comutative*
- disproporția dintre prestații să se datoreze *stării de nevoie*, *lipsei de experiență* ori *lipsei de cunoștințe* a uneia dintre părți, de care a profitat cealaltă parte.

Pentru existența leziunii, în cazul minorilor, trebuie îndeplinite următoarele condiții:

- minorul să aibă capacitate de exercițiu restrânsă (minorul sub 14 ani are dreptul la anularea contractului, chiar dacă nu este lezionar, pentru incapacitate);
- actul juridic încheiat de minorul între 14 – 18 ani să fie un act de administrare, adică să facă parte din categoria acelor pentru care are nevoie de încuviințarea părinților sau tutorelui, dar nu are nevoie și de încuviințarea instanței de tutelă sau/și de avizul

consiliului de familie (dacă încheie un act de dispoziție fără încuviințarea părinților, tutorelui sau/și a instanței de tutelă sau/și fără avizul consiliului de familie, actul e lovit de nulitate relativă, fără să fie nevoie de existența leziunii; dacă încheie un act de conservare, acesta este valabil, indiferent dacă a primit sau nu încuviințarea, pentru că este întotdeauna util);

- minorul între 14 – 18 ani să încheie actul juridic de administrare fără încuviințarea părinților sau tutorelui; dacă are încuviințare, nu poate fi invocată leziunea; în acest caz, însă, poate invoca leziunea ocrotitorului legal, dacă îndeplinește condițiile cerute de lege pentru leziunea în cazul majorilor;

- actul încheiat să facă parte din actele juridice bilaterale, cu titlu oneros și comutative;

- leziunea să existe în momentul încheierii actului juridic și să fie o consecință a faptului că minorul și-a asumat o obligație excesivă, prin raportare la starea sa patrimonială, la avantajele pe care le obține sau la ansamblul circumstanțelor.

Sancțiunea. Potrivit articolului 1222 din noul Cod civil, partea al cărei consimțământ a fost viciat prin leziune poate cere, *la alegerea sa, anularea contractului sau reducerea obligațiilor* sale cu valoarea daunelor-interese la care ar fi îndreptățită. Această alegere o poate face atât majorul, cât și minorul. În toate cazurile, instanța sesizată poate să *mențină contractul* dacă cealaltă parte oferă, în mod echitabil, o reducere a propriei creanțe sau, după caz, o majorare a propriei obligații, actul juridic putând fi *adaptat*, în condițiile articolului 1213 din noul Cod civil.

Dacă *majorul* optează pentru *anularea* actului juridic, atunci acțiunea în anulare este admisibilă *numai dacă* leziunea depășește jumătate din valoarea pe care o avea, la momentul încheierii contractului, prestația promisă sau executată de partea lezată (articolul 1222(2) din noul Cod civil). Dintr-o interpretare *per a contrario*, se poate trage concluzia că dacă majorul optează pentru reducerea prestațiilor ori pentru menținerea contractului, adaptându-l, această condiție limitativă a valorii leziunii nu se mai pune.

Prin articolul 1223 din noul Cod civil se stabilește un termen special de prescripție extinctivă; astfel, dreptul la acțiunea în anulare sau în reducerea obligațiilor pentru leziune se prescrie în termen de 1 an de la data încheierii contractului. Anulabilitatea contractului nu poate fi opusă pe cale de excepție, când dreptul la acțiune este prescris.

3. Obiectul actului juridic civil

3.1. Noțiune.

În noul Cod civil, deși noțiunea obiectului actului juridic civil are o abordare diferită față de reglementarea anterioară, ea este similară cu aceasta. Astfel, se face distincție între *obiectul actului juridic*, pe de o parte, care potrivit articolului 1225 din noul Cod civil, reprezintă *operațiunea juridică*, precum vânzarea, locațiunea, împrumutul și altele asemenea, convenită de părți, astfel cum aceasta reiese din *ansamblul drepturilor și obligațiilor contractuale* (adică din conduita părților) și, pe de altă parte, *obiectul obligației*, care reprezintă *prestația* (adică a da, a face sau a nu face ceva) la care se angajează debitorul (articolul 1226 din noul Cod civil), și care se referă, de regulă la un bun (*obiectul material, derivat* al actului juridic civil care este reprezentat de *bunul* la care se referă conduita părților).

3.2. Condiții de validitate generale

Pentru validitatea obiectului actului juridic civil trebuie îndeplinite următoarele *condiții generale*:

3.2.1. *Obiectul trebuie să existe*. Dacă în momentul încheierii actului juridic obiectul nu există, actul este lovit de nulitate. În materia contractului de vânzare-cumpărare se prevede că dacă în momentul vânzării unui bun individual determinat acesta pierise în întregime contractul nu produce nici un efect. Dacă bunul pierise numai în parte, cumpărătorul care nu cunoștea acest fapt în momentul vânzării poate cere fie anularea vânzării, fie reducerea corespunzătoare a prețului (articolul 1659 din noul Cod civil).

Dacă obiectul nu există în momentul încheierii actului juridic, dar va exista în viitor, adică obiectul actului juridic civil îl reprezintă un bun viitor, actul juridic este valabil (articolul 1228 din noul Cod civil).

Dacă la data încheierii actului juridic obiectul nu există, în sensul că aparține unei alte persoane, străine de contract, unui terț, potrivit articolului 1230 din noul Cod civil, actul juridic este valabil încheiat, debitorul fiind obligat să le procure și să le transmită creditorului sau, după caz, să obțină acordul terțului. În cazul neexecutării obligației, debitorul răspunde pentru prejudiciile cauzate.

3.2.2. *Obiectul trebuie să fie determinat sau determinabil* (articolele 1179(3), 1225(2) și 1226(2) din noul Cod civil). Dacă nu este *determinat* obiectul *operațiunii juridice* sau cel puțin *determinabil* obiectul *obligației*, nu este cunoscut la ce anume se obligă debitorul și o asemenea obligație nu este susceptibilă de executare; actul juridic este lovit de *nulitate absolută*. Obiectul este determinat dacă sunt precizate toate elementele care permit individualizarea sa.

Dacă obiectul se referă la un bun cert (individual determinat), atunci în actul juridic trebuie să existe elemente suficiente pentru individualizarea lui. Dacă obiectul se referă la un bun de gen, atunci trebuie să fie determinat cel puțin în specia și cantitatea lui.

Dacă obiectul actului juridic (prețul sau orice alt element al contractului) urmează să fie *determinat* de către *un terț*, acesta trebuie să acționeze în mod corect, diligent și echidistant. Dacă terțul nu poate sau nu dorește să acționeze ori aprecierea sa este în mod manifest nerezonabilă, *instanța*, la cererea părții interesate, va stabili, după caz, prețul sau elementul nedeterminat de către părți (articolul 1232 din noul Cod civil). Potrivit articolului 1233 din noul Cod civil, dacă un contract încheiat *între profesioniști* nu stabilește prețul și nici nu indică o modalitate pentru a-l determina, se presupune că părțile au avut în vedere prețul practicat în mod obișnuit în domeniul respectiv pentru aceleași prestații realizate în condiții comparabile sau, în lipsa unui asemenea preț, un preț rezonabil. Atunci când, potrivit contractului, prețul se determină prin raportare la un factor de referință, iar acest factor nu există, a încetat să mai existe ori nu mai este accesibil, el se înlocuiește, în absența unei convenții contrare, cu factorul de referință cel mai apropiat (articolul 1234 din noul Cod civil).

3.2.3. *Obiectul trebuie să fie posibil*. Această condiție decurge din principiul că nimeni nu poate fi obligat la imposibil. Imposibilitatea obiectului atrage nulitatea actului juridic pentru lipsă de obiect. Pentru aceasta este necesar ca imposibilitatea să aibă *character absolut*, adică obiectul să fie imposibil nu numai pentru cel care se obligă (pentru debitor), ci și pentru orice altă persoană. Astfel, în cazul obligației de a da un bun cert, imposibilitatea obiectului nu poate rezulta decât din pieirea bunului

respectiv; când obligația constă în a da un bun de gen, obiectul este imposibil numai în ipoteza în care nu este cu putință să se producă sau să se procure asemenea bunuri.

Inexistența momentană a obiectului nu constituie o imposibilitate absolută de executare. În noul Cod civil se precizează că imposibilitatea *inițială* a obiectului contractului nu afectează validitatea lui (articolul 1227). Dacă imposibilitatea are un *caracter relativ*, adică obiectul este imposibil numai pentru debitor, validitatea actului juridic nu este afectată; în acest caz, debitorul, care nu-și poate executa obligațiile, va fi ținut să-l despăgubească pe creditor.

Imposibilitatea referitoare la obiect poate fi *materială* sau *juridică*.

Imposibilitatea obiectului poate să rezulte și din materia anumitor acte juridice, care impun un anumit obiect, cu excluderea altora. Astfel, contractul de împrumut de consumație poate avea ca obiect numai bunuri fungibile sau consumptibile; contractul de împrumut de folosință (comodatul) poate avea ca obiect numai bunuri nefungibile sau neconsumptibile etc.

Imposibilitatea absolută a obiectului (nu numai inițială, care în viitor se poate transforma în posibilitate) trebuie să existe în momentul încheierii actului juridic. Dacă în momentul încheierii actului, obiectul era posibil, dar a devenit ulterior imposibil de executat, din cauza forței majore sau a unui caz fortuit se pune problema riscului contractului; dacă imposibilitatea se datorează culpei debitorului, intervine răspunderea lui civilă.

3.2.4. *Obiectul trebuie să fie în circuitul civil.* Această condiție se referă la obiectul material derivat al actului juridic civil, adică la bunuri. Conform articolului 1229 din noul Cod civil, numai bunurile care sunt în circuitul civil pot face obiectul unei prestații contractuale. Regula este că bunurile sunt în circuitul civil, în afară de excepțiile expres prevăzute de lege. Dacă actul juridic are ca obiect un bun scos din circuitul civil, sau un bun cu un regim special de circulație, în alte condiții decât cele prevăzute de lege, actul este lovit de nulitate absolută.

3.2.5. *Obiectul trebuie să fie licit și moral.* Această condiție rezultă din articolele 1225(2) și (3) și 1226(2) din noul Cod civil. Deci obiectul actului juridic trebuie să fie conform cu legea, adică licit. Este licit, dacă nu este prohibit de lege și nu contravine ordinii publice sau bunelor moravuri. Actul juridic cu obiect ilicit sau imoral este lovit de nulitate absolută.

3.3. *Condiții de validitate speciale*

Pentru anumite acte juridice, obiectul trebuie să îndeplinească în plus, față de condițiile de validitate generale, și altele, speciale. Astfel:

3.3.1. *Obiectul să constituie un fapt personal al celui care se obligă.*

În cazul actelor juridice al căror obiect implică o acțiune de a da sau de a face, se cere ca *obiectul să constituie un fapt personal al celui care se obligă*. O persoană nu poate fi obligată decât prin voința proprie. Dacă nu există reprezentare, nimeni nu poate fi obligat prin voința altuia.

Este valabilă, însă, *promisiunea faptei altuia*, cunoscută și sub denumirea de *convenție de port-fort*. Promisiunea faptei altuia este un contract prin care o persoană – debitorul sau promitentul – se obligă față de creditor să determine pe o terță persoană să-și asume un anumit angajament juridic în folosul creditorului din contract. Obiectul convenției de port-fort nu este fapta terțului, ci propria faptă a promitentului, care se obligă față de creditor să depună toate diligențele pentru a-l convinge pe terț să-și asume o obligație față de creditor. Obligația debitorului, a promitentului este o

obligăție de rezultat. Dacă nu o execută, răspunde contractual față de creditor.

Promisiunea faptei altuia este reglementată în articolul 1283 din noul Cod civil.

3.3.2. *Cel care se obligă trebuie să fie titularul dreptului.*

Regula este că în cazul *actelor juridice constitutive sau translativ de drepturi reale*, cel care se obligă trebuie să fie titularul dreptului real asupra lucrului care formează obiectul material al actului juridic. Nimeni nu se poate obliga valabil la ceva ce nu are sau nu se poate obliga să transmită drepturi pe care nu le are.

Prin excepție, este valabil actul juridic care are ca obiect *bunul altuia*. Potrivit articolului 1230 din noul Cod civil, intitulat „Bunurile care aparțin altuia”, „Dacă prin lege nu se prevede altfel, *bunurile unui terț* (s.n.) pot face *obiectul unei prestații* (s.n.), debitorul fiind obligat să le procure și să le transmită creditorului sau, după caz, să obțină acordul terțului. În cazul neexecutării obligației, debitorul răspunde pentru prejudiciile cauzate.”.

Dacă obiectul actului juridic constă în *bunuri de gen*, aplicarea articolului 1230 nu este necesară; actul juridic este valabil, chiar dacă în momentul încheierii actului, bunurile nu se aflau în proprietatea aceluia care le transmite, deoarece proprietatea asupra bunurilor de gen nu se transferă în momentul încheierii actului, ci în momentul individualizării bunurilor, astfel încât ele pot fi procurate până atunci (articolul 1678 din noul Cod civil).

Articolul 1683 din noul Cod civil reglementează *vânzarea bunului altuia*, în cazul în care obiectul contractului este un *bun individual determinat*.

4. Cauza actului juridic civil

4.1. *Noțiune.*

Cauza reprezintă *motivul* care determină fiecare parte să încheie actul juridic (articolul 1235 din noul Cod civil). În momentul manifestării de voință partea sau părțile au în vedere un anumit *scop*, pentru realizarea căruia consimt la încheierea actului juridic. Consimțământul este strâns legat de cauză. Cauza trebuie să existe în momentul încheierii actului juridic.

4.2. *Elementele cauzei.*

În literatura juridică anterioară, în lipsa unei definiții a cauzei în legislație, se considera că aceasta presupune două elemente: unul imediat și altul mediat. În articolul 1235 din noul Cod civil, legiuitorul nu face o distincție în acest sens, atunci când definește cauza, dar, cele două elemente se presupun.

Scopul imediat este același nu numai pentru un anumit tip de act juridic, ci pentru o anumită categorie de acte juridice. Astfel, în *contractele sinalagmatice*, scopul imediat constă în obținerea contraprestației de la cealaltă parte. În cazul liberalităților, scopul imediat constă în intenția de a gratifica.

Scopul mediat variază de la caz la caz; el constă în motivul concret, subiectiv, care a *determinat* pe fiecare dintre părți să încheie actul juridic.

4.3. *Condiții de validitate.*

Conform articolului 1236 din noul Cod civil, pentru a fi valabilă, cauza trebuie să îndeplinească cumulativ următoarele condiții: să existe, să fie licită și morală.

4.3.1. *Cauza trebuie să existe.*

Pornind de la cele două elemente ale cauzei se observă că problema inexistenței cauzei se poate pune numai cu privire la scopul imediat al consimțământului. În *contractele sinalagmatice*, cauza nu există dacă una dintre părți nu poate primi contraprestația la care are dreptul. În *contractele aleatorii*, lipsește cauza dacă lipsește elementul aleatoriu, riscul.

În noul Cod civil, lipsa cauzei se sancționează cu *nulitatea relativă*, cu excepția cazului în care actul juridic a fost greșit calificat și poate produce alte efecte juridice (articolul 1238(1)). Prin urmare, se aplică principiul conversiunii, prevăzut de articolul 1260(1) din noul Cod civil.

4.3.3. Cauza trebuie să fie licită și morală.

Conform articolului 1236(2) și (3) din noul Cod civil, cauza este *ilicită* dacă este contrară legii și ordinii publice și este *imorală*, dacă este contrară bunelor moravuri.

Cauza este considerată *ilicită* și atunci când actul juridic este doar mijlocul prin care se eludează aplicarea unei norme legale imperative, adică atunci când există fraudă la lege (articolul 1237 din noul Cod civil). Frauda la lege nu este o încălcare directă a legii, ci o nesocotire indirectă a ei. Anumite norme imperative se folosesc în alt scop decât acela pentru care au fost create. Părțile fraudează legea, nu atât în scopul de a păgubi pe alții, cât mai ales de a obține ele însele un folos injust.

Cauza *ilicită* sau *imorală* este sancționată cu *nulitatea absolută* a actului juridic, dacă, potrivit articolului 1238(2) din noul Cod civil, este *comună* ori, în caz contrar, dacă *cealaltă parte a cunoscut-o* sau, după împrejurări, *trebuia s-o cunoască*. Dacă una dintre părți este de *bună credință*, adică nu a cunoscut iliceitatea sau imoralitatea cauzei, actul juridic nu poate fi sancționat cu nulitatea absolută.

Ca efect al nulității, conform articolului 1638 din noul Cod civil, prestația primită sau executată în temeiul unei cauze ilicite sau imorale rămâne întotdeauna supusă *restituirii*.

Proba. Conform articolului 1239 din noul Cod civil, existența unei cauze valabile se prezumă, chiar dacă nu există în actul juridic o prevedere expresă cu privire la cauză. Aceasta înseamnă că acela care invocă inexistența cauzei, trebuie să dovedească acest lucru (faptul că nu există cauză). De asemenea, cel care invocă iliceitatea sau imoralitatea cauzei trebuie să facă dovada. Cauza fiind un fapt, poate fi dovedită cu orice mijloc de probă.

5. Forma actului juridic civil

5.1. Principiul autonomiei de voință.

Formarea actelor juridice civile este dominată de *principiul libertății actelor juridice civile* numit și *principiul autonomiei de voință*. Conform acestui principiu, voința părților se poate manifesta liber, în sensul că părțile au libertatea de a încheia orice acte juridice civile, în orice formă aleasă, în condițiile stabilite de ele, reglementând, ele însele, efectele actelor juridice pe care le încheie. Însă, autonomia de voință nu este absolută; ea are anumite limite: în încheierea actelor juridice, părțile trebuie să respecte legile care interesează ordinea publică și bunele moravuri (articolul 11 din noul Cod civil).

Pentru anumite acte juridice, legea impune în mod imperativ, anumite condiții de formă, în absența cărora, actul juridic nu este valabil. Deci, deși părțile au libertatea de a-și manifesta voința în forma dorită de ele, conform principiului autonomiei de

voință, această libertate este *limitată*, în cazuri expres prevăzute de lege.

5.2. Noțiunea de formă a actului juridic civil și felurile ei.

În sens restrâns, prin formă a actului juridic civil se înțelege modul în care se exteriorizează manifestarea de voință a părților. Potrivit articolului 1240 din noul Cod civil, voința de a contracta poate fi exprimată *verbal* sau *în scris*. De asemenea, voința poate fi manifestată și printr-un *comportament* care, potrivit legii, convenției părților, practicilor stabilite între acestea sau uzanțelor, nu lasă nici o îndoială asupra intenției de a produce efectele juridice corespunzătoare. Această din urmă formă se referă mai ales la raporturile dintre profesioniști. Atunci când voința se exprimă în scris, înscrisul care constată încheierea contractului poate fi sub *semnătură privată* sau *autentic*, având forța probantă prevăzută de lege (articolul 1241 din noul Cod civil).

În sens larg, noțiunea de formă poate avea trei semnificații distincte: forma cerută pentru validitatea actului juridic, forma cerută pentru probarea actului juridic și forma cerută pentru opozabilitatea față de terți.

5.2.1. Forma cerută pentru validitatea actului juridic civil.

Regula este că actul juridic se formează în mod valabil și raportul juridic se naște, în orice formă s-ar manifesta voința. Actele juridice, care se încheie valabil fără a fi necesară îndeplinirea unei anumite forme, se numesc *consensuale* și ele reprezintă regula.

În anumite cazuri, expres prevăzute de lege, libertatea părților de a-și manifesta voința este limitată, restrânsă. Pentru a fi valabile, anumite acte juridice trebuie să îmbrace o anumită formă, cu o anumită solemnitate. Aceste acte juridice se numesc *solemne*. Actele juridice solemne sunt acelea care se încheie valabil numai atunci când manifestarea de voință a părților îmbracă o anumită formă, expres prevăzută *de lege* (articolul 1174(3) din noul Cod civil).

Forma solemnă a unui act juridic civil este impusă, de regulă, de *lege*. Există însă și posibilitatea pentru părți ca ele, prin voința lor, să ridice forma unui act juridic, care potrivit legii nu este solemn, la rangul de element esențial, transformându-l astfel într-un act solemn. Cu toate acestea, în cazul *formei solemne voluntare*, (când părțile au înțeles să supună contractul încheiat unei forme solemne, pe care legea nu o cere), acel contract este valabil, chiar dacă forma aleasă nu a fost respectată (articolul 1242(2) din noul Cod civil). Numai nerespectarea formei solemne legale este sancționată cu nulitatea absolută. Nerespectarea formei solemne convenționale nu este sancționată. Prin urmare, un act juridic *este solemn numai în temeiul legii*, nu și prin convenția părților.

Prin forma cerută pentru validitatea actului juridic se înțeleg formalitățile pe care trebuie să le îndeplinească actul juridic, în absența cărora actul juridic nu poate fi valabil încheiat.

Potrivit articolului 1244 din noul Cod civil, în afara altor cazuri prevăzute de lege, trebuie să fie încheiate prin *înscris autentic*, sub sancțiunea *nulității absolute*, convențiile care strămută sau constituie drepturi reale, care urmează a fi înscrise în cartea funciară.

De regulă, *actul solemn îmbracă forma actului autentic*. Prin act autentic se înțelege înscrisul întocmit cu solemnitățile cerute de lege, de un funcționar public, care avea dreptul de a funcționa în locul unde s-a încheiat (articolul 1171 din Codul civil din 1864, articol în vigoare). Orice act autentic este un act solemn, dar nu și invers. Actele autentice reprezintă doar o formă a actelor solemne. Forma solemnă

poate lua și alte înfățișări. De exemplu, testamentul olograf este un act solemn care nu este autentic; el este solemn pentru că legea cere respectarea cumulativă a trei condiții de formă: să fie scris, semnat și datat de mâna testatorului. Înscrișul în formă electronică îndeplinește forma pentru validitatea actului juridic dacă i s-a încorporat, atașat sau i s-a asociat logic o semnătură electronică extinsă, bazată pe un certificat calificat și generată prin intermediul unui dispozitiv securizat de creare a semnăturii.

Cerința formei solemne în cazul anumitor acte juridice are ca scop ocrotirea intereselor părților, asigurarea deplinei libertăți a consimțământului, sau chiar, în anumite cazuri, ocrotirea unor interese generale.

Forma cerută pentru validitatea actului juridic presupune îndeplinirea următoarelor condiții:

- întregul conținut al actului juridic civil trebuie să fie îmbrăcat în forma solemnă cerută de lege, nefiind permisă determinarea conținutului actului prin trimiterea la o sursă externă acestuia;
- actul juridic aflat în raport de interdependență cu un act solemn, trebuie să îmbrace și el forma solemnă, chiar dacă nu este un act solemn; se aplică principiul simetriei de formă;
- potrivit articolului 1243 din noul Cod civil, orice *modificare* a contractului este supusă condițiilor de formă cerute de lege pentru încheierea sa; se aplică și aici principiul simetriei de formă;
- actul juridic care determină ineficacitatea unui act solemn, trebuie să îmbrace și el forma solemnă, (există și excepții; de exemplu, un legat cuprins într-un testament poate fi revocat și tacit, prin vânzarea bunului care formează obiectul legatului – articolul 1068(2) din noul Cod civil).

Forma cerută pentru validitatea actului juridic are următoarele *caractere*:

- este un element constitutiv al actului, în absența căruia actul juridic civil este lovit de nulitate absolută;
- în principiu, este invariabilă, pentru același tip de act solemn (de exemplu, convenția prin care se constituie un drept de ipotecă îmbracă întotdeauna forma actului autentic);
- exclude manifestarea tacită de voință;
- este exclusivă, în sensul că, în principiu, pentru un anumit act juridic, părțile nu au de ales între mai multe posibilități, fiind obligate să se conformeze unei anumite forme.

Sanctiunea nerespectării formei, ca o condiție de validitate a actului juridic, este nulitatea absolută a actului juridic astfel încheiat. În noul Cod civil, sanctiunea nulității absolute este prevăzută în mod expres în articolul 1242(1).

5.2.2. *Forma cerută pentru probarea actului juridic.*

Prin forma cerută pentru probarea actului juridic se înțelege întocmirea unui înscriș, în scopul de a dovedi existența și conținutul actului juridic. Această formă poate fi impusă de lege sau de părți, prin voința lor. De exemplu, conform articolului 1191 din Codul civil de la 1864, articol în vigoare, proba actelor juridice care depășesc o anumită valoare, nu se poate face, în principiu, decât printr-un înscriș. Deși actul juridic consensual este valabil indiferent de forma sa, el nu poate fi probat decât dacă îmbracă forma scrisă. Pentru ca părțile să fie sigure că vor dovedi existența și conținutul actului juridic în caz de litigiu, îl vor încheia sub forma unui înscriș. Nu interesează ca un act juridic să fie valabil, dacă el nu poate fi probat în fața instanței. Chiar dacă, conform legii, actul juridic ar putea fi probat și altfel decât printr-un înscriș, pentru mai multă siguranță, părțile aleg întocmirea unui înscriș.

Forma cerută pentru probarea actului juridic este obligatorie și nu facultativă. Nerespectarea ei nu afectează validitatea actului juridic, dar conduce, în principiu, la imposibilitatea de a dovedi actul juridic cu alt mijloc de probă. *Sanctiunea* constă, deci, în imposibilitatea probării existenței sau conținutului actului juridic cu alt mijloc de probă.

5.2.3. *Forma cerută pentru opozabilitate față de terți.*

În principiu, actul juridic civil produce efecte numai între părți, nefiind opozabil față de terți. Un act juridic este opozabil terților și trebuie respectat de aceștia, dacă a ajuns la cunoștința lor, prin intermediul anumitor formalități. De aceea, în anumite cazuri, legea stabilește condiții de publicitate, pentru ca actul încheiat de părți să fie opozabil și terților care nu au participat la încheierea lui, în scopul de a le proteja interesele sau de a le ocroti drepturile. Este cazul actelor juridice civile care constituie sau transmit drepturi reale.

Forma cerută pentru opozabilitatea față de terți este obligatorie și nu facultativă. Nerespectarea ei nu afectează validitatea actului juridic și nici nu este sancționată cu imposibilitatea probării actului cu alt mijloc de probă, ci *sanctiunea* care se aplică este *inopozabilitatea actului față de terți*, adică posibilitatea terților de a ignora actul juridic încheiat de părți și invocat împotriva acestora.

Noul Cod civil reglementează *publicitatea drepturilor, a actelor și a faptelor juridice* în articolele 18-24.

3. Condițiile de eficacitate a actului juridic civil. Modalitățile actului juridic civil.

De regulă, actul juridic, valabil încheiat, este și eficace, adică își produce efectele specifice încă de la încheierea lui. Un asemenea act se numește pur și simplu. Dar în anumite situații, legea sau părțile, leagă eficacitatea actului juridic de îndeplinirea unor condiții suplimentare, numite modalități. Un act juridic este *afectat de o modalitate*, când conține o clauză restrictivă (numită modalitate), care modifică efectele sale normale, întârziind fie realizarea, fie stingerea efectelor actului juridic. *Modalitatea* este un eveniment viitor, de a cărui realizare depind efectele actului juridic civil.

Modalitățile actului juridic civil sunt *termenul* și *condiția*, iar în cazul liberalităților, *sarcina*.

1. Termenul.

1.1. Noțiune.

Termenul este un eveniment *viitor* și *sigur* ca realizare, de care depinde producerea sau stingerea efectelor unui act juridic civil (articolul 1411 din noul Cod civil).

Împlinirea termenului se numește *scadență*; până la scadență termenul *curge*; după scadență, obligația devine *exigibilă* și se poate cere executarea ei. Conform articolului 1418 din noul Cod civil, *renunțarea* la termen sau *decăderea* din beneficiul termenului face ca obligația să devină de îndată *exigibilă*.

Renunțarea la termen se poate face, fără consimțământul celeilalte părți, de acela care are beneficiul lui exclusiv (articolul 1413(2) din noul Cod civil). Dacă

termenul este stipulat în favoarea ambelor părți, renunțarea la termen se face prin acordul lor de voințe.

Decăderea din beneficiul termenului are loc în conformitate cu prevederile articolului 1417 din noul Cod civil.

1.2. Clasificare.

- În funcție de criteriul cunoașterii sau nu, la data încheierii actului juridic, a datei împlinirii sale, termenul poate fi *cert* (precis) sau *incert* (imprecis); este *cert* când se cunoaște dinainte data împlinirii lui, adică ziua scadenței; este *incert* când, deși este sigur că se va împlini, nu se știe data exactă, are o scadență imprecisă. Potrivit articolului 1420 din noul Cod civil, dacă un *eveniment* pe care părțile îl consideră ca fiind un termen nu se realizează, obligația devine *exigibilă* în ziua în care evenimentul ar fi trebuit în mod normal să se producă.

- În funcție de efectele pe care le produce asupra actului juridic, termenul poate fi *suspensiv* sau *extinctiv*. Termenul este *suspensiv*, când suspendă producerea efectelor actului juridic (articolul 1412(1) din noul Cod civil); până la împlinirea lui, actul nu produce efecte, adică drepturile nu pot fi exercitate și obligațiile nu trebuie executate; ele există, dar producerea lor este amânată până la împlinirea termenului. Termenul este *extinctiv*, când amână stingerea efectelor unui act juridic civil (articolul 1412(2) din noul Cod civil); drepturile se exercită și obligațiile se execută până la împlinirea termenului (până la scadență), după care se sting, pentru viitor; deci, actul juridic își produce efectele sale specifice de la încheierea lui și până la împlinirea termenului, după care actul juridic încetează.

- În funcție de interesul părții în favoarea căreia este stipulat termenul, există *termen stipulat în favoarea debitorului*, *termen stipulat în favoarea creditorului* și *termen stipulat în favoarea ambelor părți*. Clasificarea termenului în funcție de acest criteriu prezintă interes deoarece numai cel în interesul căruia este stipulat termenul poate renunța la el; în consecință, el își poate exercita dreptul sau își poate îndeplini obligația înainte de împlinirea termenului, dacă termenul este suspensiv sau poate pune capăt actului juridic, în sensul încetării efectelor acestuia, dacă termenul este extinctiv. *Regula* este că termenul este stipulat în favoarea debitorului (articolul 1413 din noul Cod civil). Dar legea sau părțile pot stabili ca termenul să fie stipulat în favoarea creditorului sau în favoarea ambelor părți.

- În funcție de sursa sa, termenul poate fi *voluntar*, *legal* și *judiciar* (articolul 1411(2) din noul Cod civil). Termenul este *voluntar*, când este stabilit prin voința părților actului juridic civil; el este denumit și termen convențional. Termenul voluntar poate fi *expres* sau *tacit*; este *expres* când părțile l-au stipulat explicit și *tacit*, când rezultă din natura raportului juridic sau din împrejurările în care a fost stabilit, care impun un anumit termen pentru executarea obligațiilor. Majoritatea este reprezentată de termenele voluntare. Termenul este *legal*, atunci când este stabilit printr-o normă juridică. Termenul este *judiciar*, când este stabilit de instanța de judecată; articolul 1415 din noul Cod civil prevede că, în cazul în care, părțile convin să amâne stabilirea termenului sau lasă uneia dintre ele sarcina de a-l stabili și când, după o durată rezonabilă de timp, termenul nu a fost încă stabilit, *instanța poate*, la cererea uneia dintre părți, să fixeze termenul ținând seama de natura obligației, de situația părților și de orice alte împrejurări. Instanța poate, de asemenea, să fixeze termenul atunci când, prin natura sa, obligația presupune un termen și nu există nici o convenție prin care

acesta să poată fi determinat. Termenul este judiciar și în cazul prevăzut de articolul 2162 din noul Cod civil, la împrumutul de consumație, când termenul de restituire este stabilit de instanță.

1.3. Efectele termenului.

Termenul afectează numai executarea actului juridic, *nu* și existența sa. Efectele termenului sunt diferite, după cum acesta este suspensiv sau extinctiv.

Termenul suspensiv întârzie realizarea efectelor actului juridic, adică suspendă exercitarea drepturilor și executarea obligațiilor până la împlinirea lui. Drepturile și obligațiile există, sunt actuale, dar exercitarea și respectiv executarea lor sunt viitoare. De aici decurg următoarele *consecințe*: dacă debitorul execută obligația înainte de termen, el face o plată valabilă (articolul 1414 din noul Cod civil), astfel încât el nu mai poate cere restituirea ei, ca pe o plată nedatorată; cu toate acestea, ceea ce debitorul a plătit înainte de împlinirea termenului suspensiv se poate restitui dacă plata s-a făcut prin dol sau violență (articolul 1343 din noul Cod civil); până la împlinirea termenului, creditorul poate lua măsuri de conservare asupra patrimoniului debitorului său; în actele juridice translativ de drepturi reale asupra bunurilor certe, termenul suspensiv nu amână transferul acestor drepturi, cu excepția cazului în care s-a prevăzut expres contrariul; creditorul nu poate cere plata înainte de împlinirea termenului suspensiv (articolul 1414 din noul Cod civil); până la împlinirea termenului suspensiv, creditorul nu poate opune debitorului compensația, deoarece acest mod de stingere a obligațiilor presupune ca datoriile să fi ajuns la scadență, adică să fie exigibile (articolul 1617(1) din noul Cod civil); cu toate acestea, deși termenul de grație este un termen suspensiv, el nu împiedică realizarea compensației (articolul 1619 din noul Cod civil); prescripția extinctivă începe să curgă de la împlinirea termenului suspensiv, sau, după caz, de la data renunțării la beneficiul termenului stabilit exclusiv în favoarea creditorului (articolul 2524(2) din noul Cod civil).

Termenul extinctiv nu suspendă efectele actului juridic, ci numai amână stingerea lor; deci, termenul extinctiv are ca efect stingerea drepturilor și a obligațiilor părților actului juridic, adică încetarea actului juridic; când termenul se împlinește, actul juridic încetează să mai producă efecte *pentru viitor*; până la împlinirea termenului extinctiv actul juridic își produce efectele, ca și cum ar fi un act juridic simplu.

Atât termenul suspensiv, cât și termenul extinctiv produc *efecte numai pentru viitor*. Efectele termenului nu retroactivează.

2. Condiția.

2.1. Noțiune.

Condiția este un eveniment *viitor* și *nesigur* ca realizare, de care depinde nașterea sau stingerea retroactivă a *efectelor* unui act juridic civil (articolul 1399 din noul Cod civil).

Partea în al cărei interes exclusiv a fost stipulată condiția este liberă să *renunțe* unilateral la aceasta atât timp cât condiția nu s-a îndeplinit. Renunțarea la condiție face ca obligația să fie simplă (articolul 1406 din noul Cod civil).

2.2. Clasificare.

- În funcție de *efectele* pe care le produce, condiția poate fi *suspensivă* sau

rezolutorie (extinctivă). Este *suspensivă*, când de evenimentul viitor și nesigur depinde nașterea drepturilor și obligațiilor părților. Conform articolului 1400 din noul Cod civil, „Condiția este suspensivă atunci când de îndeplinirea sa depinde eficacitatea obligației.”. Condiția este *rezolutorie*, când de evenimentul viitor și nesigur depinde desființarea actului juridic, cu efect retroactiv, ca și cum acesta n-ar fi existat vreodată. Conform articolului 1401 din noul Cod civil, „(1) Condiția este rezolutorie atunci când îndeplinirea ei determină desființarea obligației. (2) Până la proba contrară, condiția se prezumă a fi rezolutorie ori de câte ori scadența obligațiilor principale precedă momentul la care condiția s-ar putea îndeplini.”.

- În funcție de cauza de care depinde realizarea sau nerealizarea evenimentului viitor și nesigur, condiția poate fi *cazuală*, *mixtă* și *potestativă*. Condiția este *cazuală*, atunci când realizarea evenimentului depinde de hazard (întâmplare) și este independentă de voința părților. Condiția este *mixtă*, atunci când realizarea evenimentului depinde atât de voința uneia dintre părți, cât și de voința unei persoane determinate. Condiția este *potestativă* atunci când realizarea evenimentului depinde de voința uneia dintre părțile actului juridic. Condiția potestativă poate fi, la rândul ei, *pură* sau *simplă*. Condiția *potestativă pură* (sau pur potestativă) este condiția a cărei realizare depinde exclusiv de voința uneia dintre părți (debitor sau creditor); ea se poate reduce la formula „dacă vreau”. Regula este că obligațiile asumate sub condiție suspensivă pur potestativă sunt lovite de nulitate absolută, deoarece o asemenea condiție înseamnă, practic, lipsa intenției de a se obliga. Astfel, din articolul 1403 din noul Cod civil reiese că numai obligația asumată sub condiție pur potestativă din partea *debitorului* nu este valabilă și numai dacă acea condiție este în același timp *suspensivă*. Prin urmare, este valabilă *condiția suspensivă pur potestativă din partea creditorului*, precum și *condiția rezolutorie pur potestativă din partea debitorului sau a creditorului*.

Condiția *potestativă simplă* este condiția a cărei realizare depinde, în același timp, de voința uneia dintre părți și de un element exterior (de împrejurări obiective sau de fapta unui terț nedeterminat).

- În funcție de posibilitatea realizării evenimentului, condiția poate fi *posibilă* și *imposibilă*. Condiția este *imposibilă* când evenimentul nu se poate realiza, fie sub aspect material, fie juridic. Imposibilitatea se apreciază la data încheierii actului juridic și aceasta pentru că, ulterior încheierii actului juridic, o condiție imposibilă poate deveni posibilă. Condiția imposibilă este nulă și conduce la nulitatea actului juridic, care depinde de ea (articolul 1402 din noul Cod civil). Dacă nu reprezintă însăși cauza contractului este considerată nescrisă, actul juridic producându-și efectele ca unul simplu, neafectat de modalități.

- În funcție de conformitatea condiției cu legea și morala, condiția poate fi *licită* sau *morală* ori condiție *ilicită* sau *imorală*. Condiția ilicită contravine legii, iar condiția imorală, contravine bunelor moravuri (articolul 1402 din noul Cod civil). Condiția ilicită sau imorală este sancționată cu nulitatea absolută și atrage desființarea actului juridic care depinde de acea condiție, dacă este *însăși cauza* actului juridic astfel încheiat; altfel, condiția ilicită sau imorală este considerată nescrisă, actul juridic producându-și efectele ca unul simplu, neafectat de modalități.

- În funcție de modul în care este formulată – afirmativ sau negativ – condiția poate fi *pozitivă* sau *negativă*. Condiția este *pozitivă* dacă este formulată în sens afirmativ. Condiția este *negativă* dacă este formulată în sens negativ.

2.3. Reguli cu privire la realizarea sau nerealizarea condiției.

De regulă, în ceea ce privește *realizarea* condiției nu sunt dificultăți, deoarece se consideră ca realizată orice condiție îndeplinită conform intenției părților, după criteriile stabilite de părți sau pe care acestea este probabil să le fi avut în vedere după împrejurări (articolul 1404(1) din noul Cod civil).

În ceea ce privește *nerealizarea* condiției, se distinge după cum părțile au fixat sau nu au fixat un termen pentru realizarea ei. Dacă *nu au fixat* nici un termen, și condiția este aceea a *producerii* unui eveniment, condiția este considerată neîndeplinită atunci când este sigur ca evenimentul nu se va produce (articolul 1404(2) teza a II-a din noul Cod civil). Dacă părțile *au fixat* un termen pentru realizarea condiției și condiția este aceea a *producerii* unui eveniment, condiția se consideră *neîndeplinită* atunci când termenul s-a împlinit fără ca evenimentul să se producă (articolul 1404(2) teza a I-a din noul Cod civil). Dacă termenul fixat a trecut înainte ca condiția să se fi realizat, nu interesează dacă ea se realizează în viitor. De asemenea, condiția se consideră neîndeplinită dacă, înainte de expirarea termenului fixat, realizarea condiției a devenit imposibilă în mod cert în viitor.

Condiția se consideră *îndeplinită* atunci când debitorul, obligat sub condiție, a împiedicat îndeplinirea ei (articolul 1405(1) din noul Cod civil). Și invers, condiția se consideră *neîndeplinită*, dacă partea interesată de îndeplinirea condiției determină, cu rea credință, realizarea evenimentului (articolul 1405(2) din noul Cod civil).

Aceste reguli se aplică în cazul tuturor condițiilor, deci și a celor pozitive și a celor negative. Aceasta reiese din articolul 1404(3) din noul Cod civil, aplicabil condiției negative, care este „copie” alineatului 2 al aceluiași articol, aplicabil, așa cum am arătat mai sus, condiției pozitive, precum și din articolul 1405 din noul Cod civil.

2.4. Efectele condiției.

Condiția afectează însăși existența efectelor actului juridic. Efectele condiției se produc, în principiu, *retroactiv*, în sensul că, momentul de la care sau până la care se produc efectele nu este acela al îndeplinirii sau neîndeplinirii condiției, ci momentul încheierii actului juridic civil sub condiție. Potrivit articolului 1407(1) din noul Cod civil, condiția îndeplinită este *prezumată* a produce efecte *retroactiv*, din momentul încheierii contractului, dacă din *voința părților*, *natura contractului* ori *dispozițiile legale* nu rezultă contrariul. Prin urmare, regula retroactivității nu este imperativă.

Efectele condiției sunt diferite, după cum aceasta este suspensivă sau rezolutorie și în funcție de intervalul de timp în care se analizează efectele, adică *pendente conditione* (intervalul cuprins între momentul încheierii actului juridic și momentul în care îndeplinirea sau neîndeplinirea condiției devine sigură) sau *eveniente conditione* (perioada ulterioară momentului îndeplinirii sau neîndeplinirii condiției).

a) *Efectele condiției suspensive. Pendente conditione*, specific condiției suspensive este că în toată această perioadă actul juridic civil nu își produce efectele. Titularul dreptului condițional poate face acte de conservare pentru păstrarea sa (articolele 1408 și 1409 din noul Cod civil).

Eveniente conditione, efectele condiției suspensive diferă, după cum acesta s-a realizat sau nu. Dacă s-a realizat, se consideră, retroactiv, că actul juridic a fost simplu

de la început. Dreptul născut în realitate numai în momentul realizării condiției se consideră, printr-o ficțiune a legii, că s-a născut de la data încheierii actului juridic. Potrivit articolului 1407(3) din noul Cod civil, atunci când condiția suspensivă produce efecte retroactive, în caz de îndeplinire, debitorul este obligat la executare ca și cum obligația ar fi fost simplă. Actele încheiate de proprietarul sub condiție suspensivă sunt valabile și, în cazul îndeplinirii condiției, produc efecte de la data încheierii lor. Când condiția suspensivă *nu* s-a îndeplinit, actul juridic nu este eficace, nu-și produce efectele în viitor, după cum nu a produs efecte nici în trecut. Se va considera că actul juridic nu a fost niciodată încheiat.

b) *Efectele condiției rezolutorii. Pendente conditione*, actul juridic civil afectat de condiția rezolutorie își produce efectele ca și cum ar fi simplu, deoarece condiția rezolutorie (ca și termenul extinctiv) nu condiționează efectele actuale ale actului juridic, ci numai pierderea viitoare și stingerea efectelor actului juridic.

Eveniente conditione, efectele condiției rezolutorii diferă după cum aceasta s-a realizat sau nu. Dacă *s-a realizat*, actul juridic se desființează cu efect retroactiv. Se consideră că actul s-a stins de la început și n-a produs niciodată efecte. Iar efectele produse în realitate, sunt șterse în mod retroactiv, părțile fiind puse în situația anterioară, dinaintea încheierii actului juridic. Conform articolului 1407(4) din noul Cod civil, atunci când condiția rezolutorie produce efecte retroactive, în caz de *îndeplinire*, fiecare dintre părți este obligată *să restituie* celeilalte prestațiile pe care le-a primit în temeiul obligației ca și cum aceasta nu ar fi existat niciodată. De la această regulă sunt două excepții. Astfel, în lipsă de stipulație sau prevedere legală contrară, *fructele* culese ori încasate înaintea îndeplinirii condiției se cuvin proprietarului sub condiție rezolutorie (articolul 1410 din noul Cod civil); după îndeplinirea condiției el nu le restituie. De asemenea, în cazul *contractelor cu executare continuă sau succesivă* afectate de o condiție rezolutorie, îndeplinirea acesteia, în lipsa unei stipulații contrare, nu are nici un efect asupra prestațiilor deja executate; deci acestea nu se restituie. Referitor la restituirea prestațiilor se aplică dispozițiile articolelor 1635-1649 din noul Cod civil. Când condiția rezolutorie *nu* s-a realizat, actul juridic se consolidează definitiv. El continuă să-și producă efectele în viitor, ca și cum ar fi fost de la început simplu.

3. Sarcina

3.1. Noțiune.

Spre deosebire de termen și condiție care pot afecta orice act juridic civil, sarcina poate să apară numai în actele juridice cu titlu gratuit, mai precis, numai în cazul liberalităților.

Sarcina reprezintă obligația de a da, a face sau a nu face, impusă gratificatului de către dispunător. Ea nu afectează validitatea actului juridic, ci numai eficacitatea acestuia.

3.2. Clasificare.

Sarcina poate fi de trei feluri:

- sarcina în favoarea dispunătorului (donatorului sau testatorului);
- sarcina în favoarea gratificatului;
- sarcina în favoarea unei terțe persoane.

Interesul clasificării decurge din deosebirile de regim juridic al celor trei feluri

de sarcină. Astfel:

- sarcina în favoarea dispunătorului nu poate fi stipulată decât prin donație, *nu* și prin testament; astfel, prin donație, dispunătorul îl poate obliga pe gratificat să execute o obligație în cursul vieții sale; prin testament, nu îl poate obliga pe gratificat să își asume obligații în timpul vieții testatorului, deoarece testamentul își produce efectele la încetarea lui din viață și asumarea unei asemenea obligații de către legatar ar echivala cu un pact asupra unei succesiuni viitoare, prohibit de lege (articolul 956 din noul Cod civil); este valabilă, însă, clauza testamentară prin care, legatarul urmează să execute o sarcină în favoarea testatorului, la încetarea lui din viață;
- uneori sarcina poate influența natura actului juridic, în sensul că, dacă egalează sau depășește emolumentul actului juridic, acesta devine din liberalitate, act juridic cu titlu oneros, cum ar fi, contract de vânzare-cumpărare, contract de prestări servicii ori un alt tip de contract oneros, după caz;
- sarcina în favoarea unei terțe persoane este o formă a stipulației pentru altul, care îi dă dreptul terțului să ceară executarea obligației, dar nu și posibilitatea de a cere desființarea actului pentru neexecutare, deoarece nu este parte în contract (articolele 1027(2) și 1284(2) din noul Cod civil); dacă este vorba de o donație cu sarcină ori, dacă este un legat cu sarcină, nu are interesul să ceară desființarea acestuia.

Sarcina trebuie să fie *posibilă, licită și morală*. Deși articolul 1402 din noul Cod civil, este aplicabil condiției, considerăm că, prin analogie, pentru identitate de rațiune, se aplică și sarcinii. Astfel, sancțiunea pentru sarcina imposibilă, ilicită sau imorală este nulitatea absolută și totală, dacă sarcina respectivă a fost cauza încheierii actului juridic. În situația în care dispunătorul ar fi făcut liberalitatea chiar dacă sarcina nu ar fi fost executată, atunci sarcina imposibilă, ilicită sau imorală se consideră nescrisă.

Efectele neexecutării sarcinii. Dacă gratificatul execută sarcina, liberalitatea se consolidează ca și cum ar fi fost un act simplu. Dacă gratificatul *nu* execută sarcina, dispunătorul sau moștenitorii săi au două posibilități: pot solicita, fie revocarea donației sau testamentului (legatului), fie executarea sarcinii (articolul 1027(1) din noul Cod civil). Revocarea produce efecte retroactive, cu repunerea părților în situația anterioară (articolele 1028 și 1029 din noul Cod civil). Atunci când donația este afectată de o sarcină în favoarea donatarului, neexecutarea ei operează ca o condiție rezolutorie. Și legatele pot fi revocate pentru neexecutarea sarcinii, (articolul 1069(1) din noul Cod civil).

Secțiunea a IV-a. Efectele actului juridic civil.

1. Noțiune.

Prin efectele actului juridic civil se înțeleg drepturile și obligațiile, la care dă naștere, pe care le modifică sau le stinge un asemenea act. Ceea ce pentru raportul juridic reprezintă conținutul său, pentru actul juridic, care este izvorul acelui raport, reprezintă *efectele* sale.

2. Principiile efectelor actului juridic.

Principiile efectelor actului juridic sunt regulile de drept civil care arată cum și față de cine se produc aceste efecte. Există trei principii:

- principiul forței obligatorii;
- principiul irevocabilității;
- principiul relativității efectelor actului juridic civil.

2.1. Principiul forței obligatorii.

Conform articolului 1270(1) din noul Cod civil, „Contractul valabil încheiat are putere de lege între părțile contractante.”. Pornind de la acest text de lege, principiul forței obligatorii (sau *pacta sunt servanda*) reprezintă regula potrivit căreia actul juridic încheiat valabil se impune părților (părții – în actele juridice unilaterale) întocmai ca și legea.

Fundamentul principiului forței obligatorii este reprezentat de necesitatea asigurării stabilității și siguranței raporturilor juridice civile (care au ca izvor actele juridice civile) și de principiul respectării cuvântului dat.

2.1.1. Excepții de la principiul forței obligatorii.

Sunt excepții de la principiul forței obligatorii a actului juridic civil, cazurile în care efectele actului juridic nu se produc așa cum au stabilit părțile la încheierea lui, ci, independent de voința părților, aceste efecte sunt modificate.

Astfel, actul juridic își poate pierde forța obligatorie când intervin împrejurări, prevăzute în mod expres de lege, în care actul juridic își încetează efectele înainte de termen, datorită dispariției unui element al său. De exemplu, contractul de mandat încetează înainte de a fi executat, prin moartea mandatarului sau mandantului (articolul 2030, litera c, din noul Cod civil).

Principiul forței obligatorii se impune părților și instanței de judecată, dar nu și legiuitorului. Legiuitorul, atunci când intervin interese de ordine publică, poate modifica efectele actului juridic. De exemplu, prelungirea efectelor unor contracte, prin lege, peste termenul convenit de părți.

O excepție de la principiul forței obligatorii este și *teoria impreviziunii*. Ea este consacrată expres în articolul 1271 din noul Cod civil. În situația impreviziunii, are loc o revizuire, prin adaptarea pe cale judecătorească, a efectelor actului juridic sau prin dispunerea încetării contractului. Articolul 1271 din noul Cod civil, după ce reia principiul forței obligatorii în alineatul 1, reglementează teoria impreviziunii, prevăzând că, în cazul în care executarea contractului a devenit *excesiv de oneroasă* datorită unei *schimbări excepționale* a împrejurărilor care ar face *vădit injustă* obligarea debitorului la executarea obligației, instanța poate dispune *adaptarea contractului sau încetarea* lui. Pentru ca instanța să dispună adaptarea sau încetarea contractului trebuie îndeplinite cumulativ următoarele *condiții*: schimbarea împrejurărilor să fi intervenit după încheierea contractului; schimbarea împrejurărilor, precum și întinderea acesteia să nu fi fost avute în vedere și nici să nu fi putut fi avute în vedere de către debitor, în mod rezonabil, în momentul încheierii contractului; debitorul să nu-și fi asumat riscul schimbării împrejurărilor și nici să nu fi putut fi în mod rezonabil considerat că și-ar fi putut asuma acest risc; debitorul să fi încercat, într-un termen rezonabil și cu bună-credință, negocierea adaptării rezonabile și echitabile a contractului. Această din urmă condiție este o procedură prealabilă de

soluționare a litigiului, care trebuie îndeplinită înainte de sesizarea instanței de judecată.

De regulă, teoria impreviziunii se aplică în cazul unui contract sinalagmatic, cu titlu oneros, comutativ și cu executare succesivă, din cauza dezechilibrului contractual care apare în urma schimbării împrejurărilor avute în vedere de părți la data încheierii actului juridic.

2.2. Principiul irevocabilității.

Acest principiu este consacrat de alineatul 2 al articolului 1270 din noul Cod civil care prevede: „Contractul se modifică sau încetează numai prin acordul părților ori din cauze autorizate de lege.”, de unde rezultă, *per a contrario*, că actul juridic nu poate fi revocat prin voința unilaterală a uneia dintre părțile care l-au încheiat.

Principiul irevocabilității decurge în mod firesc, ca o consecință, din principiul forței obligatorii a actului juridic.

2.2.1. Excepții de la principiul irevocabilității.

Sunt excepții de la principiul irevocabilității actului juridic acele situații în care actului juridic i se poate pune capăt prin voința uneia dintre părți (sau părții, în cazul actelor juridice unilaterale). De exemplu, sunt excepții următoarele:

- revocarea donației între soți în timpul căsătoriei (articolul 1031 din noul Cod civil);
- revocarea contractului de mandat de către mandant (articolul 2031 din noul Cod civil);
- încetarea contractului de depozit la cererea deponentului (articolul 2115 din noul Cod civil);
- denunțarea unilaterală a contractului de către consumator în cazul contractelor încheiate în afara spațiilor comerciale, în termen de 7 zile, ori de 10 zile în cazul contractelor încheiate la distanță;
- denunțarea unilaterală a contractului de voluntariat; etc.

Părțile pot să includă în contractul pe care îl încheie o clauză care să permită revocarea unilaterală a contractului, în cazurile și condițiile stabilite de ele. De regulă, revocarea actului juridic bilateral – atunci când este permisă – operează ca o rezoluțiune, desființând contractul cu efect retroactiv. În cazul contractelor cu executare succesivă, revocarea operează, însă, numai pentru viitor.

În articolul 1276 din noul Cod civil este reglementată *denunțarea unilaterală*, prin dispoziții supletive (care se aplică în lipsă de convenție contrară).

2.3. Principiul relativității efectelor actului juridic civil.

Din articolul 1280 din noul Cod civil, conform căruia „contractul produce efecte numai între părți, dacă prin lege nu se prevede altfel”, se desprinde principiul relativității. Asta înseamnă că actul juridic nu produce efecte decât între *părți* sau *persoanele asimilate părților*. Actul juridic, în principiu, nu poate produce efecte nici în *favoarea*, nici *împotriva terților*. Faptul că un act juridic nu produce efecte *împotriva* terților este conform cu echitatea. Dacă un act juridic ar putea crea o obligație în sarcina terților sau ar putea aduce atingere patrimoniului lor, asta ar însemna că cineva ar putea dispune de patrimoniul altei persoane fără consimțământul acesteia. Faptul că un act juridic nu produce efecte în *favoarea* terților este o consecință a voinței părților: prin încheierea unui act juridic, de regulă, părțile urmăresc să profite, ele însele, de act și nu terții. Pe de altă parte, dacă voința unei persoane ar putea fi impusă voinței terților, asta ar conduce la suprimarea libertății

individuale.

Noțiunea de parte (părți). Prin parte se înțelege persoana care încheie actul juridic civil, personal sau prin reprezentare, și față de care se produc efectele actului respectiv. Din punct de vedere juridic, o parte a actului juridic civil poate fi alcătuită din mai multe persoane fizice sau juridice, care promovează sau au un interes comun.

Noțiunea de terți. Terții sunt persoanele străine de un anumit act juridic, care nu au participat nici direct și nici prin reprezentare la încheierea acestuia, și față de care actul juridic nu produce nici un efect.

Principiul *relativității*, în temeiul căruia, actul juridic produce efecte numai între părți și persoanele asimilate acestora, și nu față de terți, trebuie distins de noțiunea de opozabilitate a actului juridic față de terți. Actul juridic nu produce efecte nici împotriva, nici în favoarea terților, dar terții sunt obligați să-l respecte.

Noțiunea de persoane asimilate părților. Aceste persoane sunt numite în literatura juridică *avânzi-cauză* (din limba franceză *ayants-cause*). *Avânzii-cauză* reprezintă persoanele care, deși nu au participat la încheierea actului juridic, sunt îndreptățite să *profite* de efectele actului respectiv sau, după caz, să *suporte* aceste efecte, datorită legăturii lor juridice cu una dintre părțile actului juridic.

În categoria avânzilor-cauză, intră *succesorii* și *creditorii chirografari*.

2.3.1. Succesorii.

Succesorul, în sens larg, este persoana care deține un drept prin transmitere de la altă persoană, oricare ar fi fost modul de transmitere, între vii sau pentru cauză de moarte, cu titlu oneros sau gratuit. În sens restrâns, *succesor* este persoana căreia i se transmite prin decesul altei persoane o parte sau totalitatea patrimoniului persoanei decedate. Persoana care transmite succesorului, în sens larg, un drept, se numește *autorul succesorului* (transmițătorul dreptului).

Succesorul ca având-cauză, este succesorul în sens larg, adică persoana care n-a luat parte la un act juridic nici direct, nici prin reprezentant, dar care profită sau suportă efectele actului ca și autorul căruia i-a succedat.

Succesorii sunt de 3 feluri:

- universali
- cu titlu universal
- cu titlu particular.

Succesorul universal este acea persoană care dobândește un patrimoniu, adică o universalitate. Este succesor universal, moștenitorul legal unic, care a cules în întregime patrimoniul defunctului și legatarul universal unic, care, prin testament, a dobândit întreaga succesiune. Este, de asemenea, succesor universal și persoana juridică ce a dobândit în urma reorganizării patrimoniul altei persoane juridice. *Succesorul cu titlu universal* este acea persoană care dobândește o fracțiune din universalitatea patrimoniului autorului său. Intră în această categorie moștenitorii legali și testamentari care au dobândit o cotă-parte din patrimoniul defunctului, precum și persoanele juridice, ce au dobândit o fracțiune din patrimoniul altor persoane juridice supuse reorganizării. *Succesorul cu titlu particular* este acea persoană care dobândește de la autorul său numai unul sau mai multe bunuri determinate.

Transmisiune universală între vii nu există, ci numai în urma decesului unei persoane. Potrivit articolului 1282(1) din noul Cod civil, la moartea unei părți, drepturile și obligațiile contractuale ale acesteia se transmit succesorilor săi universali sau cu titlu universal, dacă din lege, din stipulația părților ori din natura contractului

nu rezultă contrariul. Deci, numai succesorii unei persoane decedate pot fi succesori universali sau cu titlu universal; excepție face *persoana juridică*, care poate fi succesor universal, atunci când dobândește un patrimoniu prin efectul fuziunii sau al transformării, și succesor cu titlu universal, când dobândește o parte din patrimoniul persoanei juridice divizate (articolele 233-237 și 241 din noul Cod civil).

Succesorii universali sau cu titlu universal (diferența între ei fiind doar cantitativă) se substituie autorului lor și preiau toate sau o parte din drepturile și obligațiile acestuia, cu excepția celor intuitu personae. Orice act juridic făcut de autor până în momentul morții, produce efecte în favoarea sau în sarcina succesorilor universali sau cu titlu universal.

Succesorii cu titlu particular sunt aceia care dobândesc un drept prin transmisiune între vii sau prin transmisiune pentru cauză de moarte, adică legatarii cu titlu particular, cărora defunctul le lasă prin testament unul sau mai multe obiecte determinate. Potrivit articolului 1282(2) din noul Cod civil, drepturile, precum și, în cazurile prevăzute de lege, obligațiile contractuale în strânsă legătură cu un bun se transmit, odată cu acesta, succesorilor cu titlu particular ai părților. Deci, pentru ca succesorul cu titlu particular să aibă calitatea de având-cauză trebuie îndeplinite cumulativ trei condiții:

- actele juridice să fie strâns legate de bunul sau dreptul dobândit de succesorul cu titlu particular;
- actele juridice să fi fost încheiate de autor anterior transmisiunii făcute către succesorul cu titlu particular, cu alte persoane și referitor la același bun sau drept;
- să fi fost respectate formalitățile de publicitate cerute de lege pentru ca actele juridice încheiate de autor să fie opozabile terților.

2.3.2. *Creditorii chirografari.*

Creditorul chirografar este creditorul care nu are o garanție reală, care să-i asigure plata creanței pe care o are împotriva debitorului (cum are creditorul ipotecar, gajist sau privilegiat), ci numai un drept de gaj general asupra patrimoniului debitorului, sau altfel spus, cum se exprimă legiuitorul în articolul 2324(1) din noul Cod civil, o garanție comună a creditorilor, asupra tuturor bunurilor mobile și imobile, prezente și viitoare ale debitorului, adică dreptul de a urmări totalitatea acestui patrimoniu, dacă debitorul nu-și execută obligația. Dar, creditorul chirografar nu poate urmări patrimoniul decât în starea în care se află în momentul în care începe urmărirea. Până atunci, creditorul chirografar nu îl poate împiedica pe debitor să facă asupra patrimoniului său orice act dorește, cu excepția actelor frauduloase, adică a acelor acte încheiate în scopul de a-l frauda pe creditor. Creditorul chirografar este având-cauză în sensul că el suportă influența actelor juridice patrimoniale încheiate de debitor cu alte persoane, acte juridice prin care patrimoniul (gajul general, garanția comună) se poate mări sau micșora. Aceste acte îi sunt opozabile creditorului chirografar. Dacă, însă, actele juridice încheiate de debitor sunt frauduloase, creditorul chirografar poate obține anularea lor prin acțiunea revocatorie (pauliană), așa cum reiese din articolele 1562 și următoarele din noul Cod civil sau prin acțiunea în declararea simulației, potrivit articolelor 1289 și următoarele din noul Cod civil.

2.3.3. *Excepții de la principiul relativității.*

Sunt excepții de la principiul relativității efectelor actului juridic acele cazuri în care efectele actului juridic se produc și față de alte persoane care nu au participat la încheierea actului juridic; adică actul juridic dă naștere la drepturi în favoarea altor

persoane, decât părțile sau dă naștere la obligații în sarcina altor persoane, decât părțile. În principiu, nimeni nu poate fi *obligat* printr-un act juridic la care nu a fost parte, dar poate dobândi *drepturi*. În literatura juridică, excepțiile se împart în excepții reale și excepții aparente de la principiul relativității. Excepții reale există numai dacă, prin *voința părților* (și nu în temeiul legii) un act juridic dă naștere la drepturi sau obligații pentru o persoană care nu a participat la încheierea lui, nici *personal*, nici prin *reprezentare*.

În această accepțiune, singura *excepție reală* este *stipulația pentru altul*. *Stipulația pentru altul* sau *contractul în folosul unei terțe persoane* este actul juridic prin care o parte, promitentul, se obligă față de cealaltă parte, stipulantul, să execute o prestație în favoarea unei terțe persoane, străine de contract, denumită terț beneficiar. Conform articolului 1284 din noul Cod civil „(1) Oricine poate stipula în numele său, însă în beneficiul unui terț. (2) Prin efectul stipulației, beneficiarul dobândește dreptul de a cere direct promitentului executarea prestației.”. Terțul beneficiar nu participă nici direct, nici prin reprezentare la încheierea actului juridic. De exemplu, donația cu sarcină.

Excepții aparente de la principiul relativității sunt:

- 1) *avânzii-cauză*;
- 2) *promisiunea faptei altuia* (convenția de port-fort);
- 3) *reprezentarea*;
- 4) *acțiunile directe*; acțiunea directă reprezintă dreptul la acțiune al creditorului, care poate pretinde executarea creanței sale de la un debitor al debitorului său, deși nu este legat contractual cu acesta;
- 5) *simulația*; simulația presupune existența concomitentă a două contracte încheiate între aceleași părți: un contract public, aparent, numit și simulat, care creează aparența unei situații juridice diferită de cea reală, și un contract ascuns, secret, încheiat anterior sau concomitent cu actul public, care corespunde realității, adică voinței reale a părților, și prin care se modifică total sau parțial contractul public;
- 6) *cesiunea de creanță*; cesiunea de creanță este o convenție prin care un creditor transmite o creanță a sa unei alte persoane; creditorul care transmite creanța se numește cedent, persoana către care transmite creanța se numește cesionar, iar debitorul creanței transmise se numește debitor cedat; ca efect al cesiunii, noul creditor al debitorului cedat va fi cesionarul;
- 7) *gestiunea de afaceri*; gestiunea de afaceri este operațiunea prin care o persoană, numită gerant, fără să fie obligată, gestionează în mod voluntar și oportun afacerile altei persoane, numită gerat, care nu cunoaște existența gestiunii sau, cunoscând gestiunea, nu este în măsură să desemneze un mandatar ori să se îngrijească în alt fel de afacerile sale (articolul 1330(1) din noul Cod civil).

Secțiunea a V-a. Reprezentarea în actele juridice civile.

1. Noțiune.

Reprezentarea constă în procedeul tehnico-juridic prin care o persoană, reprezentantul, încheie un act juridic în numele și pe seama altei persoane, reprezentatul, efectele actului juridic producându-se direct în persoana și în patrimoniul celui reprezentat.

Noul Cod civil reglementează reprezentarea în general, în articolele 1295-1314,

iar contractul de mandat în articolele 2009-2071.

2. Clasificare.

2.1. Reprezentarea legală, convențională și judiciară.

Potrivit articolului 1295 din noul Cod civil, reprezentarea poate rezulta din lege, dintr-un act juridic sau dintr-o hotărâre judecătorească. Deci, în funcție de izvorul său, reprezentarea poate fi *legală*, *convențională* sau *judiciară*.

2.1.1. Reprezentarea legală.

Reprezentarea legală își are izvorul în lege. Reprezentantul este împuternicit printr-o dispoziție legală să încheie acte juridice în numele și pe seama altei persoane. Reprezentarea legală este obligatorie. Ea intervine în cazul minorilor sub 14 ani, reprezentați de *părinți*. Astfel, părinții, ca reprezentanți legali, sunt împuterniciți de lege să încheie acte juridice în numele minorului pe care îl reprezintă, cu excepția acelor strict personale (articolele 143, 502 din noul Cod civil).

2.1.2. Reprezentarea judiciară

Reprezentarea judiciară își are izvorul într-o hotărâre judecătorească. Articolul 1295 din noul Cod civil, prevede expres că reprezentarea are ca izvor *hotărârea judecătorească*. În accepțiunea noului Cod civil există reprezentare judiciară în cazurile în care reprezentantul este numit printr-o hotărâre judecătorească precum, de exemplu: în cazul minorului sub 14 ani pus sub tutelă, care este reprezentat de *tutorele* său, numit de *instanța de tutelă*, prin încheiere (articolele 118, 119 din noul Cod civil); în cazul interzisului judecătoresc, care este reprezentat tot de un *tutore* numit de *instanța de tutelă*, prin hotărârea de punere sub interdicție (articolul 170 din noul Cod civil).

2.1.3. Reprezentarea convențională

Reprezentarea convențională își are izvorul în *voința părților*, exprimată printr-un contract, de regulă, prin contractul de mandat. Această reprezentare se mai numește voluntară. Mandatul este contractul prin care o persoană, numită mandatar, se obligă să încheie unul sau mai multe acte juridice pe seama unei alte persoane, numită mandant, care îi dă această împuternicire și pe care o reprezintă. Poate fi vorba de reprezentare convențională și atunci când mandatarul încheie un act juridic în lipsa împuternicirii ori depășește limitele împuternicirii ce i-a fost atribuită prin mandat, sau, în cazul gestiunii de afaceri fără utilitate dovedită; ratificarea acestor acte de către reprezentat face ca efectele lor să se producă asupra reprezentatului. Reprezentare convențională este și aceea care are ca izvor contractul de asistență juridică, încheiat de avocați pentru reprezentarea clienților lor în fața instanței de judecată.

2.2. Reprezentarea generală și specială.

În funcție de întinderea puterii de a reprezenta, reprezentarea poate fi *generală* (totală) sau *specială* (parțială). *Reprezentarea generală* este aceea care îi dă puterea reprezentantului de a încheia pentru reprezentat toate actele juridice și cu privire la toate bunurile acestuia. De exemplu, reprezentarea incapabilului este generală. *Reprezentarea specială* este aceea care îi dă puterea reprezentantului de a încheia pentru reprezentat un anumit act juridic.

Noul Cod civil conține prevederi referitoare la felurile reprezentării numai în materia contractului de mandat, care pot fi aplicate, însă, prin analogie, reprezentării în general (articolele 1(2) și 1168 din noul Cod civil).

3. Forma împuternicirii reprezentării.

În cazul *reprezentării legale*, a minorilor sub 14 ani de către părinți, de regulă, reprezentantul nu are nevoie de îndeplinirea vreunei formalități pentru a obține împuternicirea; aceasta rezultă *direct din lege* și are în vedere calitatea de părinte a reprezentantului. Pentru *reprezentarea judiciară*, împuternicirea ia forma hotărârii judecătorești, prin care reprezentantul este numit. La *reprezentarea convențională*, articolul 1301 din noul Cod civil, prevede că împuternicirea nu produce efecte decât dacă este dată cu respectarea formelor cerute de lege pentru încheierea valabilă a contractului pe care reprezentantul urmează să îl încheie.

4. Condițiile reprezentării.

Pentru a opera reprezentarea, trebuie îndeplinite în mod cumulativ trei condiții: să existe împuternicirea de a reprezenta, reprezentantul să aibă intenția de a reprezenta și să-și manifeste o voință valabilă cu ocazia reprezentării, adică în momentul încheierii actului juridic pentru care a fost împuternicit.

4.1. Împuternicirea de a reprezenta

Împuternicirea de a reprezenta își are izvorul în lege, în voința părților sau într-o hotărâre judecătorească. În principiu, împuternicirea trebuie să aibă dată anterioară încheierii actului juridic prin reprezentare. La reprezentarea convențională, de regulă, împuternicirea îmbracă forma procurei (articolul 2012(2) din noul Cod civil). *Procura* reprezintă, atât actul juridic unilateral prin care reprezentatul îl împuternicește pe reprezentant să încheie acte juridice cu terțe persoane, cât și înscrisul în care se consemnează împuternicirea. Procura se dă, de regulă, în temeiul unui contract de mandat, dar poate avea ca sursă și un alt contract, de exemplu, contractul de societate.

Conform articolului 1296 din noul Cod civil, regula este că contractul încheiat de reprezentant, *în limitele împuternicirii*, în numele reprezentatului produce efecte direct între reprezentat și cealaltă parte.

Dacă reprezentantul încheie un act juridic *în lipsa împuternicirii* sau *depășind împuternicirea* ce i-a fost dată, actul juridic astfel încheiat nu produce efecte în persoana reprezentatului, cu două excepții: în cazul *reprezentării aparente* (articolele 1306, 1307 alineatul 4 și 1309 alineatul 2 din noul Cod civil) și în cazul în care reprezentatul *ratifică* actul (articolul 1311 din noul Cod civil).

Astfel, dacă terțul contractant nu are cunoștință despre modificarea ori revocarea mandatului, despre desființarea ori încetarea lui sau dacă reprezentatul se comportă în așa fel încât terțul contractant crede, în mod rezonabil, că reprezentantul are puterea de a-l reprezenta și acționează în limitele împuternicirii ce i-a fost dată, atunci, prin crearea unei *aparente reprezentări*, efectele actului juridic încheiat se produc asupra reprezentatului.

Dacă actul juridic a fost încheiat fără împuternicire sau cu depășirea împuternicirii, așa zisul reprezentant se poate angaja față de contractant, printr-o convenție de port-fort (promisiunea faptei altuia), să obțină ratificarea actului de la așa zisul reprezentat.

Ratificarea este actul juridic unilateral prin care persoana în numele căreia s-a încheiat un act juridic, în lipsa sau cu depășirea împuternicirii de a reprezenta, înlătură ineficacitatea actului respectiv. Persoana reprezentată fără împuternicire sau cu depășirea împuternicirii are un drept de opțiune; are posibilitatea, fie să ratifice actul, fie să-l ignore, în funcție de interesele sale. Dacă îl ratifică, trebuie să respecte formele cerute de lege pentru încheierea sa valabilă (articolul 1311(1) din noul Cod civil). Terțul contractant poate, printr-o notificare, să acorde un termen rezonabil pentru ratificare, după a cărui împlinire contractul nu mai poate fi ratificat (articolul 1311(2) din noul Cod civil). Actul juridic ratificat își produce efectele între părți, în mod retroactiv, de la data încheierii lui, fără a afecta drepturile dobândite de către terți între timp (articolul 1312 din noul Cod civil). Dacă reprezentatul nu ratifică actul, acesta devine caduc și nu-și poate produce efectele. Facultatea de a ratifica se transmite moștenitorilor (articolul 1313 din noul Cod civil). Terțul contractant și cel care a încheiat contractul în calitate de reprezentant pot conveni desființarea contractului cât timp acesta nu a fost ratificat (articolul 1314 din noul Cod civil).

Dacă reprezentantul este împuternicit să încheie un act juridic și el, fie cumulează și calitatea de terț contractant, acționând pentru sine (*actul cu sine însuși*), fie apare ca reprezentant al ambelor părți contractante (*dubla reprezentare*), atunci poate apărea un *conflict de interese*. Reprezentantul acționează în propriul interes, neglijând interesele celui reprezentat, în contractul cu sine, ori favorizează pe una dintre cele două părți contractante pe care le reprezintă. Asemenea acte juridice sunt valabile numai dacă nu au fost afectate interesele reprezentatului ori dacă acesta și-a dat acordul în mod expres pentru încheierea unei asemenea operațiuni juridice sau cuprinsul contractului a fost determinat în asemenea mod încât să excludă posibilitatea unui conflict de interese (articolul 1304 din noul Cod civil). Dacă au fost afectate interesele reprezentatului, acesta poate cere anularea actului juridic astfel încheiat.

4.2. Intenția de a reprezenta

Intenția de a reprezenta constă în cunoașterea și acceptarea, atât de către reprezentant, cât și de persoana cu care se încheie actul juridic (terțul contractant) a faptului că acel act juridic se încheie prin procedeul reprezentării. Contractantul poate întotdeauna cere reprezentantului să facă dovada puterilor încredințate de reprezentat și, dacă reprezentarea este cuprinsă într-un înscris, să îi remită o copie a înscrisului, semnată pentru conformitate (articolul 1302 din noul Cod civil).

Dacă reprezentantul nu aduce la cunoștința terțului contractant intenția sa de a reprezenta pe cineva, atunci el devine parte în actul juridic încheiat. Conform articolului 1297 din noul Cod civil, contractul încheiat de reprezentant *în limita puterilor conferite*, dar atunci când *terțul contractant nu cunoștea* și nici nu ar fi trebuit să cunoască faptul că reprezentantul acționa în această calitate, *obligă numai pe reprezentant și pe terț*, dacă prin lege nu se prevede altfel. Deci efectele actului juridic nu se produc asupra reprezentatului, care nu devine parte. Cu toate acestea, dacă reprezentantul, atunci când contractează cu terțul în limita puterilor conferite, *pe seama unei întreprinderi*, pretinde că este titularul acesteia, terțul care descoperă

ulterior identitatea adevăratului titular poate să exercite și împotriva acestuia din urmă drepturile pe care le are împotriva reprezentantului.

În anumite situații, deși reprezentantul acționează pentru reprezentat, încheie acte juridice în nume propriu. Este cazul așa numitului *mandat fără reprezentare* (reglementat în articolele 2013-2071 din noul Cod civil), care în dreptul comercial, apare la contractele de comision, consignatie și expediție (unde comisionarul, consignatarul și expeditorul contractează în nume propriu cu terțul, urmând ca, ulterior, să transmită celui reprezentat ce i se cuvine în temeiul contractului încheiat) iar, în dreptul civil, ia forma contractului de interpunere de persoane. Contractul de interpunere este un mandat simulat prin interpunere de persoane, prin care, mandantul urmărește să încheie un act juridic, astfel încât persoana sa să nu fie cunoscută de terți; mandatarul contractează în nume propriu, dar pentru mandant.

4.3. Voința valabilă a reprezentantului.

Pentru încheierea valabilă a actului juridic prin reprezentare este necesară exprimarea unei voințe valabile, libere și neviciate a reprezentantului. În cazul *reprezentării convenționale*, trebuie îndeplinită și o condiție privind capacitatea juridică; atât reprezentatul, cât și reprezentantul trebuie să aibă *capacitatea* de a încheia actul pentru care reprezentarea a fost dată (articolul 1298 din noul Cod civil).

În cazul în care consimțământul reprezentantului este *viciat*, contractul este anulabil. Dacă însă viciul de consimțământ privește elemente stabilite de reprezentat, contractul este anulabil numai dacă voința acestuia din urmă a fost viciată (articolul 1299 din noul Cod civil). Afară de cazul în care sunt relevante pentru elementele stabilite de reprezentat, buna sau rea-credință, cunoașterea sau necunoașterea unei anumite împrejurări se apreciază în persoana reprezentantului. Reprezentatul de rea-credință nu poate invoca niciodată buna-credință a reprezentantului (articolul 1300 din noul Cod civil).

5. Efectele reprezentării.

Principalul efect al reprezentării constă în faptul că actul juridic încheiat de reprezentant produce efecte direct în persoana reprezentatului, care devine parte în actul juridic încheiat cu terțul contractant. Deci, actul juridic produce efecte față de reprezentat, ca și cum l-ar fi încheiat personal. Terțul contractant încheie personal actul juridic și deci este parte în acest act. Față de reprezentant, actul juridic *nu* produce, în principiu, efecte: el nu este și nu devine parte în actul juridic încheiat cu terțul contractant. În sarcina reprezentantului se *pot* naște obligații personale, fie față de cel reprezentat, fie față de terțul contractant ori față de ambii (în cazul reprezentării frauduloase sau a depășirii limitelor împuternicirii).

Reprezentarea frauduloasă constă în încheierea actului juridic de către reprezentant în fraudă intereselor reprezentatului, cu intenție și în înțelegere cu terțul contractant. Conform articolului 1303 din noul Cod civil, contractul încheiat de un reprezentant aflat în *conflict de interese* cu reprezentatul poate fi *anulat la cererea reprezentatului*, atunci când conflictul era cunoscut sau trebuia să fie cunoscut de terțul contractant la data încheierii contractului. Dacă i-au fost cauzate prejudicii reprezentatului, reprezentantul răspunde în temeiul contractului de mandat, dacă este reprezentare convențională, ori în temeiul răspunderii civile delictuale, dacă este

reprezentare legală sau judiciară.

Cel care încheie un contract în calitate de reprezentant, *neavând împuternicire ori depășind limitele puterilor* care i-au fost încredințate, răspunde pentru *prejudiciile cauzate terțului contractant* care s-a încrezut, fără culpă, în încheierea valabilă a contractului (articolul 1310 din noul Cod civil).

6. Încetarea reprezentării.

În articolele 1305, 1306 și 1308 din noul Cod civil există dispoziții referitoare la încetarea reprezentării. Acestea se referă, însă, mai ales, la reprezentarea convențională. În ceea ce privește reprezentarea legală și cea judiciară, urmează să fie avute în vedere cazurile de încetare a reprezentării în fiecare situație în parte.

Puterea de reprezentare încetează prin renunțarea de către reprezentant la împuternicire sau prin revocarea acesteia de către reprezentat (articolul 1305 din noul Cod civil). Aceste cazuri de încetare pot fi aplicate atât reprezentării convenționale, cât și celei judiciare, în condițiile stabilite de părți sau de lege.

Potrivit articolului 1306 din noul Cod civil, puterea de a reprezenta încetează prin decesul sau incapacitatea reprezentantului ori a reprezentatului, dacă din convenție ori din natura afacerii nu rezultă contrariul.

Dacă reprezentantul sau reprezentatul este *persoană juridică*, puterea de a reprezenta încetează la data la care persoana juridică își încetează existența. În cazul deschiderii procedurii insolvenței asupra reprezentantului sau reprezentatului puterea de a reprezenta încetează în condițiile prevăzute de lege. Încetarea puterii de a reprezenta nu produce efecte în privința terților care, în momentul încheierii contractului, nu cunoșteau și nici nu trebuiau să cunoască această împrejurare.

La încetarea puterilor încredințate, reprezentantul este obligat să restituie reprezentatului înscrisul care constată aceste puteri. Reprezentantul nu poate reține acest înscris drept garanție a creanțelor sale asupra reprezentatului, decât dacă acesta din urmă refuză să îi remită copie certificată de pe înscris cu mențiunea că puterea de reprezentare a încetat (articolul 1308 din noul Cod civil).

Secțiunea a VI-a. Nulitatea actului juridic civil

1. Definiție și funcții.

1. Definiție.

Nulitatea este o sancțiune civilă care intervine în cazul încheierii unor acte juridice cu nerespectarea condițiilor de validitate, de fond sau de formă, impuse de lege. Actul juridic sancționat cu nulitatea este lipsit de efectele juridice în vederea cărora a fost încheiat. El există în mod material, însă nu poate produce efecte juridice, fiindcă legea nu-i recunoaște valabilitatea. În articolul 1246(1) din noul Cod civil se arată că „Orice contract încheiat cu încălcarea condițiilor cerute de lege pentru încheierea sa valabilă este lovit de nulitate, dacă prin lege nu se prevede o altă sancțiune.”.

2. Funcțiile nulității.

Nulitatea are o funcție preventivă și una sancționatorie. *Funcția preventivă* constă în efectul inhibitoriu pe care nulitatea îl exercită asupra subiectelor de drept, descurajându-le să încheie acte juridice cu nerespectarea condițiilor lor de validitate. *Funcția sancționatorie* intervine atunci când funcția preventivă nu a fost eficientă și constă în sancționarea nerespectării condițiilor de validitate a actului juridic încheiat, lipsind actul juridic de efecte, iar dacă s-au produs, se desființează retroactiv de la data încheierii lui.

2. Clasificarea nulităților.

Clasificarea se face după mai multe criterii:

- în funcție de *natura interesului ocrotit* prin dispoziția legală încălcată la încheierea actului juridic civil, nulitatea poate fi *absolută* sau *relativă*;
- în funcție de *întinderea efectelor nulității*, nulitatea poate fi *totală* sau *parțială*;
- în funcție de *existența sau inexistența unui text de lege* care să prevadă expres sancțiunea nulității, nulitatea poate fi *expresă* și *virtuală*;
- în funcție de felul condiției de validitate încălcate, nulitatea poate fi *de fond* sau *de formă*;
- în funcție de *modul în care operează nulitatea*, în *nulități de drept* și *nulități judiciare*; nulități amiabile și nulități judiciare.

1. Nulitatea absolută și nulitatea relativă.

Nulitatea absolută este nulitatea care sancționează nerespectarea, la încheierea actului juridic civil, a unei norme juridice care ocrotește un interes general (articolul 1247(1) din noul Cod civil), deci a unei norme juridice imperative, de ordine publică.

Nulitatea relativă este nulitatea care sancționează nerespectarea, la încheierea actului juridic civil, a unei norme juridice care ocrotește un interes individual, particular, deci a unei norme juridice imperative de ordine privată (articolul 1248(1) din noul Cod civil).

Dacă legiuitorul precizează, în mod expres, că este vorba de o nulitate absolută sau de o nulitate relativă, *de regulă*, nu este necesară cercetarea interesului ocrotit. În cazurile în care natura nulității nu este determinată ori nu reiese în chip neîndoielnic din lege, *se prezumă* că actul juridic este lovit de *nulitate relativă* (articolul 1252 din noul Cod civil).

Clasificarea nulităților în absolute și relative prezintă importanță sub aspectul regimului lor juridic diferit. Regimul juridic al nulității desemnează regulile cărora le este supusă nulitatea absolută sau cea relativă, după caz. Aceste reguli stabilesc răspunsul la trei întrebări:

- cine poate invoca nulitatea,
- cât timp poate fi invocată nulitatea,
- dacă poate fi acoperită prin confirmare.

1.1. Regimul juridic al nulității absolute.

Nulitatea absolută poate fi *invocată de oricine* justifică un interes ocrotit de lege și care are legătură cu cauza nulității, pe cale de acțiune sau de excepție. Această dispoziție se regăsește în articolul 1247(2) din noul Cod civil. Au interes părțile

actului juridic, avânzii-cauză, alte persoane care nu au participat la încheierea actului juridic, dar care justifică un interes propriu, procurorul în unele situații, ori alte organe prevăzute expres de lege. Și instanța, din oficiu, este obligată să invoce nulitatea absolută în temeiul rolului ei activ (articolul 1247(3) din noul Cod civil).

Nulitatea absolută poate fi *invocată oricând*, pe cale de acțiune sau de excepție, acțiunea în declararea nulității fiind imprescriptibilă extinctiv (articolul 1249(1) din noul Cod civil). Normele juridice încălcate, care conduc la sancțiunea nulității absolute, ocrotesc un interes general. Apărarea eficace a acestui interes se poate face numai prin înlăturarea oricărei limite de timp pentru promovarea acțiunii sau ridicarea excepției de nulitate absolută. Introducerea acțiunii în nulitate absolută este necesară atunci când în temeiul actului nul au fost executate prestații de către părți. Pentru restituirea lor și repunerea părților în situația anterioară trebuie să existe o hotărâre judecătorească de desființare a actului juridic. Dacă actul juridic încheiat nu are caracter patrimonial, dar crează o anumită condiție juridică pentru părți, generatoare de drepturi și obligații, cum ar fi de exemplu, căsătoria, se impune declararea nulității actului juridic respectiv. Nulitatea poate fi invocată și pe cale de excepție, atunci când se solicită executarea unui act juridic nul; în acest caz, partea interesată folosește ca mijloc de apărare excepția de nulitate a actului juridic respectiv.

În principiu, nulitatea absolută *nu poate fi acoperită prin confirmare* ulterioară de către părți. Potrivit articolului 1247(4) din noul Cod civil, contractul lovit de nulitate absolută nu este susceptibil de confirmare decât în cazurile prevăzute de lege.

Confirmarea este actul juridic unilateral prin care persoana interesată să promoveze acțiunea în constatarea nulității absolute sau să ridice excepția de nulitate absolută renunță la aceste drepturi. Prin excepție, un act juridic nul absolut poate fi confirmat. Regula este că nulitatea absolută nu se poate confirma, părțile pot, însă, *să refacă* actul juridic lovit de nulitate absolută, respectând condițiile cerute de lege. În cazul refacerii, efectele actului juridic se produc de la data la care a fost încheiat actul nou, valabil. Potrivit articolului 1259 din noul Cod civil, „Contractul nul poate fi refăcut, în tot sau în parte, cu respectarea tuturor condițiilor prevăzute de lege la data refacerii lui. În toate cazurile, contractul refăcut nu va produce efecte decât pentru viitor, iar nu și pentru trecut.”.

1.2. Regimul juridic al nulității relative.

Nulitatea relativă poate fi invocată, în principiu, *numai de către persoana al cărei interes este ocrotit prin dispoziția legală încălcată* la încheierea actului juridic civil (articolul 1248(2) din noul Cod civil). Poate invoca nulitatea relativă și reprezentantul incapabilului, succesorii persoanei al cărei interes a fost încălcat la încheierea actului juridic, cu condiția să nu fie vorba de un act juridic strict personal, precum și procurorul, în anumite cazuri expres prevăzute de lege. Instanța, din oficiu, nu poate invoca nulitatea relativă (articolul 1248(3) din noul Cod civil).

Nulitatea relativă poate fi invocată, pe cale de acțiune sau pe cale de excepție, în termenul de prescripție extinctivă prevăzut de lege. *Acțiunea în anulare este prescriptibilă*. Potrivit articolului 1249(2) din noul Cod civil, „Nulitatea relativă poate fi invocată pe cale de acțiune numai în termenul de prescripție stabilit de lege. Cu toate acestea, partea căreia i se cere executarea contractului poate opune oricând nulitatea relativă a contractului, chiar și după împlinirea termenului de prescripție a dreptului la acțiunea în anulare.”. Prin urmare *excepția este imprescriptibilă*.

Nulitatea relativă *poate fi acoperită prin confirmare*, expresă sau tacită, de către cel îndreptățit s-o invoce sau de către succesorii săi în drepturi.

1.3. Confirmarea.

Confirmarea este acel act juridic unilateral prin care, cel care este îndreptăţit să invoce nulitatea, renunţă în mod expres sau tacit la acest drept. Voinţa de a renunţa trebuie să fie certă (articolul 1262 din noul Cod civil). Prin natura sa, confirmarea este un act juridic unilateral (îşi produce efectele în urma manifestării de voinţă a unei singure părţi), abdicativ (deoarece reprezintă o renunţare la un drept) şi cu caracter accesoriu (pentru că este legat de actul principal pe care îl confirmă).

Pentru a fi valabilă, confirmarea trebuie să îndeplinească următoarele *condiţii* (care reies din articolul 1263 din noul Cod civil):

- să provină de la cel îndreptăţit să invoce nulitatea relativă;
- viciul care afecta actul juridic lovit de nulitate relativă să fi încetat în momentul confirmării; în caz de violenţă, numai după încetarea acesteia; confirmarea trebuie să provină de la o persoană cu voinţa neviciată;
- confirmarea să fi fost făcută în cunoştinţă de cauză, adică cel care o face să cunoască viciul; persoana care poate invoca nulitatea poate confirma contractul numai cunoscând cauza de nulitate.

Persoana chemată de lege să încuviinţeze actele minorului poate, în numele şi în interesul acestuia, cere anularea contractului făcut fără încuviinţarea sa ori să *confirme* contractul atunci când această încuviinţare era suficientă pentru încheierea valabilă a acestuia. Aceleaşi dispoziţii se aplică şi în cazul actelor încheiate fără autorizarea instanţei de tutelă (articolul 1263(3)şi (4) din noul Cod civil).

Confirmarea poate fi *expresă sau tacită*. Confirmarea expresă poate fi făcută printr-un înscris, autentic sau sub semnătură privată. *Înscrisul probator al confirmării*, aşa cum rezultă din articolul 1264 din noul Cod civil trebuie să cuprindă:

- obiectul, cauza şi natura obligaţiei, adică clauzele principale ale actului juridic;
- motivul acţiunii în anulare;
- intenţia de a renunţa la invocarea nulităţii.

Confirmarea tacită rezultă din fapte care nu lasă nici o îndoială asupra intenţiei de acoperire a nulităţii relative. Executarea voluntară a actului lovit de nulitate relativă în cunoştinţă de cauză şi într-un moment în care viciul încetase, înseamnă confirmare tacită. Neinvocarea nulităţii relative în termenul de prescripţie, stabilit de lege, constituie o prezumţie (simplă) de confirmare tacită (care poate fi răsturnată). Conform articolului 1263(5) şi (6) din noul Cod civil, în lipsa confirmării exprese, este suficient ca obligaţia să fie executată în mod voluntar la data la care ea putea fi valabil confirmată de către partea interesată. Cel care trebuie să confirme poate să fie pus în întârziere printr-o notificare prin care partea interesată să-i solicite fie să confirme contractul anulabil, fie să exercite acţiunea în anulare, în termen de 6 luni de la notificare, sub sancţiunea decăderii din dreptul de a cere anularea contractului.

Confirmarea, indiferent dacă este expresă sau tacită, are ca *efect* validarea actului anulabil. Confirmarea îşi produce efectele din momentul încheierii contractului şi atrage renunţarea la mijloacele şi excepţiile ce puteau fi opuse, sub rezerva însă a drepturilor dobândite şi conservate de terţi de bună-credinţă. Deci, între părţi, acest efect se produce retroactiv, consolidând efectele deja produse ale actului viciat şi înlăturând posibilitatea desfiinţării lui. Faţă de terţi, confirmarea nu poate afecta drepturile dobândite anterior de aceştia, dacă au fost de bună credinţă. Când fiecare dintre părţi poate invoca nulitatea contractului sau mai multe părţi o pot invoca împotriva alteia, confirmarea făcută de una dintre acestea nu împiedică invocarea nulităţii de către celelalte părţi. Confirmarea unui contract anulabil pentru vicierea

consimțământului prin dol sau violență nu implică prin ea însăși renunțarea la dreptul de a cere daune-interese (articolul 1265 din noul Cod civil).

2. Nulitatea totală și nulitatea parțială.

Nulitatea totală este nulitatea care desființează actul juridic civil în totalitatea lui. *Nulitatea parțială* este nulitatea care desființează numai o parte dintre efectele actului juridic civil, acelea care contravin legii, ordinii publice sau bunelor moravuri. Potrivit articolului 1255(1) din noul Cod civil, „Clauzele contrare *legii, ordinii publice sau bunelor moravuri* (s.n.) și care nu sunt considerate nescrise, atrag nulitatea contractului în întregul său numai dacă sunt, prin natura lor, esențiale sau dacă, în lipsa acestora, contractul nu s-ar fi încheiat.”.

Dar, de nulitate parțială poate fi vorba numai dacă actul juridic are un conținut complex, adică are mai multe clauze și deci mai multe efecte; numai în această situație se desființează unele clauze, care contravin legii, ordinii publice sau bunelor moravuri și se mențin altele. *Clauzele nule* și cele considerate *nescrise* (deoarece contravin unor dispoziții legale imperative), sunt *înlocuite de drept* cu dispozițiile legale aplicabile (articolul 1255(2) și (3) din noul Cod civil). În cazul contractelor cu mai multe părți în care prestația fiecărei părți este făcută în considerarea unui scop comun, nulitatea contractului în privința uneia dintre părți nu atrage desființarea în întregime a contractului, deci intervine nulitatea parțială, afară de cazul în care participarea acesteia este esențială pentru existența contractului, când intervine nulitatea totală (articolul 1256 din noul Cod civil).

Prin urmare, *nulitatea parțială* reprezintă *regula* și nulitatea totală reprezintă excepția.

3. Nulitatea expresă și nulitatea virtuală.

Nulitatea expresă este nulitatea prevăzută printr-o dispoziție legală; ea se mai numește explicită sau textuală. *Nulitatea virtuală* este nulitatea care nu este prevăzută de lege, dar care rezultă neîndoielnic fie din modul de exprimare a legiuitorului, fie din finalitatea dispoziției legale.

4. Nulitatea de fond și nulitatea de formă.

Nulitatea de fond este nulitatea care intervine atunci când este încălcată o condiție de fond la încheierea actului juridic civil. *Nulitatea de formă* este nulitatea care intervine atunci când este încălcată forma, cerută ca o condiție de validitate la încheierea actului juridic civil.

5. Nulitatea amiabilă și nulitatea judiciară.

Tot în funcție de modul în care operează nulitatea, articolul 1246(3) din noul Cod civil împarte nulitățile în *amiabile* și *judiciare*. Dacă părțile sunt de acord, nulitatea actului juridic încheiat poate fi constatată sau declarată pe cale *amiabilă*, fără a se mai apela la justiție. Această recunoaștere convențională a nulității reprezintă prin ea însăși un act juridic distinct, care trebuie să îndeplinească toate condițiile de validitate pentru încheierea lui. Nulitatea amiabilă este permisă numai în cazul actelor juridice care pot fi revocate prin acordul părților. Actele unilaterale sunt în principiu irevocabile. De asemenea, nu pot fi supuse unei nulități amiabile actele juridice care nu pot fi desființate printr-un act juridic simetric celui prin care au luat naștere. De exemplu, nu poate fi anulată căsătoria pe cale amiabilă. Părțile, prin acordul lor, pot

supune nulității un act juridic, dar nu pot institui și nici suprima cauze de nulitate (articolul 1246(4) din noul Cod civil). Dacă ar institui sau suprima cauze de nulitate, asemenea clauze ar fi considerate *clauze nescrise*.

3. Cauzele de nulitate.

Cauzele de nulitate sunt acele împrejurări care constau în nerespectarea la încheierea actului juridic civil a dispozițiilor legale care reglementează condițiile sale de validitate. *Cauzele de nulitate sunt întotdeauna anterioare sau, cel mult, concomitente cu încheierea actului juridic civil.* Toate cauzele de nulitate sunt *legale*, părțile, prin acordul lor, neputând institui și nici suprima cauze de nulitate (articolul 1246(4) din noul Cod civil). Unele cauze conduc la nulitatea absolută a actului juridic, iar altele la nulitatea relativă.

Potrivit articolului 1250 din noul Cod civil, „Contractul este lovit de nulitate absolută în cazurile anume prevăzute de lege, precum și atunci când rezultă neîndoiește din lege că interesul ocrotit este unul general.”.

Conform articolului 1251 din noul Cod civil, „Contractul este lovit de nulitate relativă când au fost nesocotite dispozițiile legale privitoare la capacitatea de exercițiu, când consimțământul uneia dintre părți a fost viciat, precum și în alte cazuri anume prevăzute de lege.”. Articolul 1252 din noul Cod civil instituie o prezumție de nulitate relativă: „În cazurile în care natura nulității nu este determinată sau nu reiese în chip neîndoiește din lege, contractul este lovit de nulitate relativă.”.

4. Efectele nulității.

Efectele nulității reprezintă consecințele juridice ale aplicării sancțiunii nulității. În esență, efectele nulității constau în lipsirea actului juridic de efectele contrare normelor juridice edictate pentru încheierea sa valabilă, adică desființarea actului juridic și a raportului juridic născut din actul lovit de nulitate.

Efectele nulității unui act juridic sunt aceleași, indiferent dacă este vorba de nulitate absolută sau relativă. Ele diferă, însă, sub aspectul întinderii lor, după cum nulitatea este totală sau parțială și după cum actul a fost sau nu a fost executat ori au fost încheiate sau nu acte ulterioare. În consecință:

- a) dacă actul juridic nu a fost executat și, deci, nu a produs efecte, sancțiunea nulității va face ca actul să nu mai poată produce efectele în vederea cărora a fost încheiat;
- b) dacă actul juridic a fost executat, aplicarea sancțiunii nulității va avea ca efect desființarea retroactivă a actului și obligația părților de a-și restitui reciproc prestațiile efectuate în temeiul aceluia act;
- c) dacă actul juridic a fost executat, iar până în momentul aplicării sancțiunii nulității, una dintre părțile acestuia sau ambele părți au încheiat acte juridice cu terțe persoane, prin care, fie au transmis drepturi generate de actul nul, fie au constituit ori au transmis drepturi, în conexiune cu drepturile generate de actul nul, aplicarea sancțiunii nulității va avea ca efect desființarea retroactivă a actului nul executat, restituirea reciprocă a prestațiilor și, în plus, desființarea actelor juridice subsecvente.

Din situațiile de mai sus rezultă cele trei principii, care se aplică efectelor nulității: principiul retroactivității, principiul repunerii părților în situația anterioară și

principiul anulării actului subsecvent, ca urmare a anulării actului inițial. Acestea se regăsesc în articolul 1254 din noul Cod civil. Aceste reguli se aplică și actului juridic unilateral, potrivit articolului 1325 din noul Cod civil.

1.Principiile efectelor nulității.

1.1. Principiul retroactivității efectelor nulității.

Principiul retroactivității efectelor nulității înseamnă că nulitatea produce efecte nu numai pentru viitor, ci și pentru trecut. Efectele nulității se produc din momentul încheierii actului juridic civil, ca și când acesta nu ar fi fost niciodată încheiat.

1.1.1. Excepții.

Există cazuri când efectele nulității nu se produc decât pentru viitor, nu și pentru trecut. Asemenea cazuri sunt, printre altele:

- cazul *căsătoriei putative*, adică a căsătoriei nule, la încheierea căreia cel puțin unul dintre soți a fost de bună credință (articolul 304 din noul Cod civil); față de soțul de bună credință efectele nulității se produc numai pentru viitor, ca și în cazul divorțului;

- cazul *minorului de bună-credință la încheierea căsătoriei*, care păstrează capacitatea deplină de exercițiu dobândită prin căsătorie, în cazul în care căsătoria este anulată (articolul 39(2) din noul Cod civil);

- cazul *nulității persoanei juridice*; „de la data la care hotărârea judecătorească de constatare sau declarare a nulității a devenit definitivă, persoana juridică încetează fără efect retroactiv (s.n.) și intră în lichidare” (articolul 198(1) din noul Cod civil).

1.2. Principiul repunerii părților în situația anterioară (restitutio in integrum).

Principiul repunerii părților în situația anterioară înseamnă că prestațiile executate în temeiul unui act juridic nul trebuie restituite reciproc și integral, astfel încât părțile raportului juridic să ajungă în situația dinaintea încheierii actului juridic.

Acțiunea în restituirea prestațiilor poate fi introdusă împreună cu acțiunea în declararea nulității actului juridic, caz în care acțiunea va avea două capete de cerere: unul principal, în declararea nulității și unul accesoriu, pentru restituirea prestațiilor; sau, poate fi introdusă separat, după ce acțiunea în declararea nulității a fost admisă. Acțiunea în restituirea prestațiilor este întotdeauna prescriptibilă în termenul general de prescripție de 3 ani, pe când acțiunea în declararea nulității este prescriptibilă, dacă e vorba de nulitate relativă, și este imprescriptibilă, dacă e vorba de nulitate absolută.

1.2.1. Excepții.

În anumite cazuri, prestațiile efectuate în temeiul unui act juridic nul nu sunt supuse restituirii, ci sunt menținute în tot sau în parte:

- cazul păstrării de către posesorul de bună credință a fructelor culese în intervalul de timp cât a durat buna sa credință (în temeiul articolelor 948 și 1645(1) din noul Cod civil); această excepție are la bază principiul ocrotirii bunei credințe;

- cazul celui lipsit de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă, care este obligat să restituie prestațiile primite numai dacă a profitat, *integral sau parțial*, de ceea ce a primit; poate fi obligat la *restituirea integrală* numai dacă, cu intenție sau din culpă gravă, a făcut ca restituirea să fie imposibilă (articolele 47 și 1647 din noul Cod civil); această excepție are la bază principiul ocrotirii incapacabililor.

1.2.2. Restituirea prestațiilor.

Restituirea prestațiilor are loc în temeiul *articolelor 1639-1647* din noul Cod civil.

1.3. Principiul anulării actului subsecvent ca urmare a anulării actului inițial (*resoluto iure dantis, resolvitur ius accipientis*).

Acest principiu înseamnă că anularea actului inițial atrage și anularea actului juridic subsecvent (următor), datorită legăturii lor juridice. El este consacrat în articolul 1254(2) din noul Cod civil; de asemenea, reiese și din articolele 1648 și 1649 din noul Cod civil, referitoare la efectele restituirii prestațiilor *față de terți*, care implicit reglementează situația actelor juridice subsecvente încheiate cu terții, având ca obiect bunuri supuse restituirii, datorită desființării actului juridic inițial.

Acest principiu privește efectele nulității actului juridic *față de terți*, pe când primele două principii privesc efectele nulității actului juridic *între părți*. Atunci când terții au dobândit drepturi în temeiul unui act juridic nul, odată cu desființarea actului juridic se desființează și drepturile subdobânditorilor.

1.3.1. Excepții.

Excepțiile de la principiul anulării actului subsecvent ca urmare a anulării actului inițial reies, mai ales, din articolele 1648 și 1649 din noul Cod civil. Astfel, în anumite cazuri, anularea actului inițial nu atrage și anularea actului subsecvent, deși se află în strânsă legătură cu actul desființat. Aceste cazuri se întemeiază pe principiul ocrotirii bunei credinței a subdobânditorului cu titlu oneros sau pe necesitatea asigurării securității și stabilității circuitului civil:

- cazul articolului 937(1) din noul Cod civil, care prevede că: „Persoana care, cu bună-credință, încheie cu un neproprietar un act translativ de proprietate cu titlu oneros având ca obiect un bun mobil devine proprietarul acelui bun din momentul luării sale în posesie efectivă.”; la textul articolului 937(1) face trimitere și articolul 1648(1), atunci când precizează că terțul dobânditor nu este obligat la restituire, dacă operează efectul dobândirii cu bună credință a bunurilor mobile; astfel, cel care a intrat în posesia unui bun mobil cu *bună credință* devine proprietar al bunului și nu mai poate fi obligat să-l restituie, în cazul în care se desființează titlul celui de la care l-a dobândit;

- cazul articolului 54(2), teza a-II-a din noul Cod civil, potrivit căruia, deși cel care a fost declarat mort prin hotărâre judecătorească, poate cere, după anularea hotărârii declarative de moarte, înapoierea bunurilor sale, mobile sau imobile, totuși subdobânditorul cu titlu oneros și de bună credință (care a dobândit bunurile de la moștenitori) nu este obligat să le înapoieze, decât dacă, sub rezerva dispozițiilor în materie de carte funciară, se dovedește că la data dobândirii știa ori trebuia să știe că persoana declarată moartă este în viață, adică era de *rea credință*;

- cazul articolului 1819(2) din noul Cod civil, care prevede că locațiunea va continua să producă efecte și după desființarea titlului locatorului pe durata stipulată de părți, fără a se depăși un an de la data desființării titlului locatorului, însă numai dacă locatarul a fost de *bună-credință* la încheierea locațiunii;

- cazul articolului 1649, teza a II-a, potrivit căruia *contractele cu executare succesivă* vor continua să producă efecte pe durata stipulată de părți, dar nu mai mult

de un an de la data desființării titlului constitutorului, sub condiția respectării formalităților de publicitate prevăzute de lege;

- cazul articolului 1648 din noul Cod civil, atunci când se referă la excepția de la principiul analizat, folosind expresia „sub rezerva regulilor de carte funciară”; el face trimitere la cazurile prevăzute în articolele 907(1), 908(1), punctele 1 și 2, 909(2) și (3) din noul Cod civil din materia cărții funciare (similare cu dispozițiile corespunzătoare (abrogate) din Legea 7/1996 a cadastrului și a publicității imobiliare); dacă dobânditorul unui bun imobil, își înscrie dreptul real în cartea funciară și ulterior îl transmite printr-un act juridic cu titlu oneros sau gratuit (donație sau legat cu titlu particular) unui terț de *bună credință* (care îl înscrie și el în cartea funciară), iar după încheierea actului juridic cu terțul, intervine nulitatea actului juridic inițial, (prin care dobânditorul a obținut bunul imobil), cel care a înstrăinat inițial imobilul îl poate acționa și pe terț în judecată, cu o acțiune în rectificarea înscrierii în cartea funciară (cu *termen de decădere* diferit, după cum terțul a obținut imobilul printr-un act juridic cu titlu oneros sau cu titlu gratuit); după împlinirea termenului de decădere, dacă acțiunea nu a fost exercitată, dreptul terțului devine opozabil tuturor, chiar și celui care l-a înstrăinat prin actul inițial, și prin urmare actul subsecvent nu se desființează;

- cazul prevăzut de articolul 1648(1), partea finală din noul Cod civil, când actul juridic subsecvent nu se desființează deoarece terțul dobânditor invocă uzucapiunea; uzucapiunea este reglementată în articolele 930-934 (uzucapiunea imobiliară) și 939 (uzucapiunea mobilă) din noul Cod civil.

2. Principii care înlătură nulitatea.

Există și situații când nu numai anumite efecte ale nulității sunt înlăturate, ca în excepțiile arătate la cele trei principii, ci *însăși nulitatea*. Sunt utilizate trei principii prin care este înlăturată nulitatea și anume: principiul conversiunii actului juridic, principiul validității aparenței în drept și principiul răspunderii civile delictuale.

2.1. Principiul conversiunii actului juridic

Conversiunea înseamnă considerarea manifestării de voință ca producătoare a efectelor unui anumit act juridic, chiar dacă nu este valabilă ca alt act juridic. Potrivit articolului 1260 din noul Cod civil, „(1) Un contract lovit de *nulitate absolută* (s.n.) va produce totuși efectele actului juridic pentru care sunt îndeplinite condițiile de fond și de formă prevăzute de lege. (2) Cu toate acestea, dispozițiile alineatului 1 nu se aplică dacă intenția de a exclude aplicarea conversiunii este stipulată în contractul lovit de nulitate sau reiese, în chip neîndoielnic, din scopurile urmărite de părți la data încheierii contractului.”. Deși textul se referă la nulitatea absolută, considerăm că legiuitorul a confundat nulitatea absolută cu nulitatea totală; efectele nulității sunt aceleași; dacă un contract nul absolut, deci sancționat mai grav, poate fi convertit, cu atât mai mult un contract anulabil, sancționat mai ușor, poate fi transformat prin conversiune.

Deci, conform principiului conversiunii, manifestarea valabilă de voință exprimată într-un act juridic lovit de nulitate, poate avea valoare de sine stătătoare, independent de soarta actului juridic în care s-a manifestat inițial, adică poate valora ca alt act juridic.

2.1.1. Condiții.

Pentru existența conversiunii trebuie îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

- să existe identitate de părți în cele două acte juridice (în actul nul și în actul în care se convertește actul nul);
- actul lovit de nulitate să se convertească într-un act diferit ca tip, natură, conținut, efecte sau, cel puțin, formă;
- unul dintre acte să fie anulat efectiv și total;
- actul considerat valabil să întrunească toate condițiile de validitate, de fond și de formă, iar aceste condiții să se găsească în chiar cuprinsul actului anulat (articolul 1260(1) din noul Cod civil);
- din manifestarea de voință a părților să nu rezulte inadmisibilitatea conversiunii; potrivit articolului 1260(2) din noul Cod civil, conversiunea nu are loc, dacă intenția de a exclude aplicarea conversiunii este stipulată în contractul lovit de nulitate sau reiese, în chip neîndoielnic, din scopurile urmărite de părți la data încheierii contractului.

2.1.2. *Aplicații:*

- situația în care manifestarea de voință care, nulă ca vânzare-cumpărare, poate valora ca antecontract de vânzare-cumpărare;
- situația în care actul de înstrăinare este lovit de nulitate, dar este valabil ca act de revocare a legatului, care avea ca obiect bunul la care se referea și actul de înstrăinare desființat (articolul 1068 din noul Cod civil);
- situația în care moștenitorul înstrăinează un bun din masa succesorală; dacă, ulterior, actul de înstrăinare este anulat pentru incapacitatea dobânditorului, de exemplu, manifestarea de voință exprimată, deși nulă în actul de înstrăinare, valorează act de acceptare a succesiunii, deoarece arată intenția moștenitorului de a-și însuși bunurile succesoriale (articolul 1110(2) din noul Cod civil);
- situația testamentului care este nul din cauza unui viciu de formă, dar care produce efecte dacă îndeplinește condițiile prevăzute de lege pentru altă formă testamentară (articolul 1050 din noul Cod civil).

2.2. *Principiul validității aparenței în drept*

Acest principiu înlătură nulitatea unui act juridic, încheiat într-o situație de eroare comună, obștească. El se întemeiază pe articolul 17 din noul Cod civil, potrivit căruia, „(1) Nimeni nu poate transmite sau constitui mai multe drepturi decât are el însuși. (2) Cu toate acestea, când cineva, împărtășind o credință comună și invincibilă, a considerat că o persoană are un anumit drept sau o anumită calitate juridică, instanța judecătorească, ținând seama de împrejurări, va putea hotărî că actul încheiat în această stare va produce, față de cel aflat în eroare, aceleași efecte ca și când ar fi valabil, afară de cazul în care desființarea lui nu i-ar cauza nici un prejudiciu. (3) Eroarea comună și invincibilă nu se prezumă. (4) Dispozițiile prezentului articol nu sunt aplicabile în materie de carte funciară și nici în alte materii în care legea reglementează un sistem de publicitate.”.

O aplicație a principiului se regăsește în articolul 102 din noul Cod civil conform căruia, actele de stare civilă întocmite de o persoană care a exercitat în mod public atribuțiile de ofițer de stare civilă, cu respectarea tuturor prevederilor legale, sunt valabile chiar dacă acea persoană nu avea această calitate, cu excepția cazului în care beneficiarii acestor acte au cunoscut, în momentul întocmirii lor, lipsa acestei

calități, adică au fost de rea credință.

2.3. Principiul răspunderii civile delictuale

Principiul răspunderii civile delictuale (având la bază articolul 1349 și următoarele din noul Cod civil), justifică uneori menținerea efectelor unui act juridic nul, și anume, atunci când cea mai bună reparație a prejudiciului suferit prin nulitatea actului este tocmai menținerea efectelor acestuia. Acest principiu al răspunderii civile delictuale, care înlătură nulitatea, se aplică numai în situația minorului și a interzisului, care, cu ocazia încheierii unui act juridic cu un major, săvârșesc un delict civil, adică, prin manopere dolozive, îl induc în eroare, creând aparența că sunt majori. Actul juridic astfel încheiat este anulabil pentru incapacitatea minorului sau a interzisului, dar dacă acesta solicită anularea actului respectiv, cealaltă parte contractantă ar suferi un prejudiciu. Cea mai potrivită soluție pentru repararea prejudiciului este menținerea efectelor actului anulabil și respingerea acțiunii în anulare promovată de minor sau interzis.

Astfel, conform articolului 45 din noul Cod civil, „Simpla declarație că este capabil să contracteze, făcută de cel lipsit de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă nu înlătură anulabilitatea actului. Dacă însă a folosit manopere dolozive, instanța, la cererea părții induse în eroare, poate menține contractul, atunci când apreciază că aceasta ar constitui o sancțiune civilă adecvată.”. Prin urmare, actul juridic încheiat prin folosirea de mijloace dolozive rămâne valabil.

5. Delimitarea nulității de alte cauze de ineficacitate a actului juridic.

Nulitatea este o sancțiune civilă care se delimitează de alte cauze de ineficacitate ale actului juridic civil și anume de: rezoluțiune, reziliere, revocare, reducățiune, caducitate și inopozabilitatea actului juridic civil, precum și de clauzele considerate nescrise.

1. Rezoluțiunea.

Rezoluțiunea constă în desființarea, cu efect retroactiv, a unui contract bilateral cu executare imediată, în cazul neexecutării culpabile a obligațiilor de către una dintre părți.

Efectele rezoluțiunii se aseamănă cu efectele nulității, dar rezoluțiunea operează pentru *cauze ulterioare* încheierii actului juridic valabil încheiat pe când nulitatea pentru cauze anterioare, cel mult concomitente.

2. Rezilierea.

Rezilierea constă în desființarea pentru viitor a unui contract bilateral cu executare succesivă, în cazul neexecutării culpabile a obligațiilor de către una dintre părți. Și rezilierea ca și rezoluțiunea, operează pentru *cauze ulterioare* încheierii actului juridic.

3. Revocarea.

Revocarea constă în înlăturarea efectelor actului juridic datorită ingratitudinii gratificatului sau neexecutării culpabile a sarcinii.

Revocarea intervine pentru cauze *ulterioare* încheierii actului juridic (valabil încheiat) și se aplică, în principiu, liberalităților.

4. Reducțiunea.

Reducțiunea este sancțiunea civilă aplicabilă actelor juridice încheiate cu nerespectarea unor interdicții stabilite de lege în materia liberalităților sau pentru restabilirea echilibrului contraprestațiilor într-un contract sinalagmatic cu titlu oneros și comutativ.

Astfel, există:

- reducțiunea liberalităților excesive, adică a legatelor și a donațiilor făcute de către cel care lasă moștenirea și care încalcă rezerva succesoră; prin reducțiune, liberalitățile sunt lipsite de eficacitate în măsura necesară întregirii rezervei;
- reducțiunea prestațiilor în cazurile în care se poate aplica teoria impreviziunii și în cazul leziunii sau altor vicii de consimțământ.

Reducțiunea se aplică numai anumitor acte juridice (nu tuturor, ca nulitatea); intervine în cazul actelor juridice valabil încheiate, fiind determinată, fie de încălcarea rezervei succesorale, fie de disproporția între prestații.

5. Caducitatea.

Caducitatea este o cauză de ineficacitate, care constă în lipsirea de efecte a actului juridic, valabil încheiat, datorită unei *împrejurări ulterioare* încheierii sale și care este *independentă de voința autorului* actului juridic.

6. Inopozabilitatea.

Inopozabilitatea este sancțiunea civilă care face ca un act juridic sau situația juridică generată prin acest act să nu fie opozabile terților, adică aceștia să le poată ignora, datorită nerespectării de către părți a unor condiții de publicitate prevăzute de lege. Se folosește noțiunea de inopozabilitate și în cazul acțiunii revocatorii, reglementată în articolul 1562 din noul Cod civil, potrivit căruia creditorului îi sunt inopozabile actele juridice ale debitorului prin care acesta își crează o stare de insolvabilitate, adică le poate ignora. Inopozabilitatea presupune existența unui act juridic valabil încheiat, dar lipsit de eficacitate față de terți; este o măsură de protecție a terților, care se aplică ori de câte ori părțile nu respectă condițiile cerute de lege.

7. Clauzele considerate nescrise.

Clauzele din actul juridic civil, care au fost încheiate prin încălcarea sau nesocotirea unor norme imperative, a ordinii publice sau a bunelor moravuri, prevăzute pentru existența lor, sunt considerate ca nescrise, printr-o *dispoziție expresă a legii*. Cauzele care conduc la considerarea lor ca nescrise se referă la elementele intrinseci și extrinseci care țin de natura clauzei, fără de care aceasta nu ar putea fi concepută în mod logic. Clauzele nescrise se aseamănă cu clauzele nule, deoarece cauzele pentru care sunt declarate de legiuitor ca nescrise, sunt anterioare sau concomitente cu încheierea lor, și nu ulterioare.

Teoria clauzelor nescrise, spre deosebire de reglementarea anterioară, este mult utilizată în noul Cod civil. Legiuitorul nu precizează, însă, care este regimul lor juridic. Ele se aseamănă cu clauzele nule, dar nu au același regim. Astfel, nulitatea relativă poate fi acoperită prin confirmare; chiar și nulitatea absolută poate fi acoperită în anumite cazuri expres prevăzute de lege (cum ar fi căsătoria nulă absolut, așa cum este prevăzută în articolele 294 și 295 din noul Cod civil); un act nul poate fi refăcut sau un act nul poate fi adaptat, astfel încât să producă efecte; un act juridic nul,

aplicând conversiunea, poate produce efectele unui alt act juridic (articolul 1260 din noul Cod civil). *Clauzele considerate nescrise* nu pot fi nici confirmate, nici acoperite, nici refăcute, nici adaptate, nici nu pot fi convertite în clauze valabile. *Prin urmare, actul juridic nul, poate produce anumite efecte, pe când clauzele considerate nescrise nu pot produce nici un efect.* Clauzele considerate nescrise trebuie ignorate, ca și cum nu ar exista. În cazul în care ele pot fi înlocuite, atunci operează înlocuirea lor cu dispozițiile legale corespunzătoare, ce au fost încălcate sau nesocotite, așa cum rezultă din articolul 1255(3) din noul Cod civil; din acest punct de vedere clauzele considerate nescrise se aseamănă cu nulitatea parțială.

Din moment ce legiuitorul prevede posibilitatea înlocuirii lor, înseamnă că această înlocuire este făcută de către *instanță*, atunci când se ivește un litigiu în legătură cu clauzele considerate nescrise. Judecătorul sesizat, fie constată existența lor și le ignoră, dacă nu le poate înlocui, fie constată existența lor și le înlocuiește. Și *părțile* au posibilitatea să constate și să ignore existența clauzelor considerate nescrise și chiar să le înlocuiască. Din moment ce pot să constate sau să declare nulitatea unui act juridic pe cale amiabilă, având în vedere că actul juridic nul poate produce anumite efecte (articolul 1246(3) din noul Cod civil), cu atât mai mult, *a fortiori*, părțile pot ignora clauzele considerate nescrise, care nu produc nici un efect.

Dacă o clauză considerată nescrisă a fost *executată* se impune restituirea prestațiilor, aplicând prin analogie, dispozițiile articolului 1254(3) din noul Cod civil din materia efectelor nulității, care face trimitere la articolele 1639-1647 din noul Cod civil, referitoare la restituirea prestațiilor. De exemplu, dacă într-un contract de locațiune, chiriașul se obligă să plătească în avans, cu titlu de reparații locative, sume stabilite pe baza estimărilor făcute exclusiv de locator (clauză considerată nescrisă potrivit articolului 1826, litera c, din noul Cod civil) și plătește sumele respective, atunci, în cazul în care părțile nu se înțeleg, chiriașul poate sesiza instanța cu o acțiune în restituirea prestațiilor executate în baza unei clauze considerate nescrise.

Întrebări:

- **Explicați ce se înțelege prin: „consimțământul trebuie să fie exprimat în cunoștință de cauză, adică să provină de la o persoană cu discernământ”.**
- **Tăcerea are valoare juridică? Argumentați.**
- **Ce este eroarea esențială?**
- **Care sunt condițiile dolului?**
- **Este leziunea un viciu de consimțământ în cazul persoanelor majore? Explicați.**
- **Ce înseamnă că obiectul actului juridic civil trebuie să fie un fapt personal al celui care se obligă?**
- **Care este sancțiunea cauzei ilicite? Dar a celei imorale? Dați câte un exemplu.**
- **Care este forma în care trebuie încheiat un act juridic civil având ca obiect un imobil?**
- **Clasificați termenul, ca modalitate a actului juridic civil.**
- **Care sunt regulile cu privire la realizarea sau nerealizarea condiției, ca modalitate a actului juridic civil?**
- **Dați exemplu de un act juridic civil afectat de o sarcină.**
- **De câte feluri poate fi reprezentarea în actele juridice civile?**

- Când poate avea loc confirmarea unui act juridic civil nul și ce condiții trebuie îndeplinite?
- Cum se produc efectele nulității în cazul căsătoriei putative?
- Care sunt excepțiile de la principiul anulării actului subsecvent ca urmare a anulării actului inițial?
- Arătați în ce constă conversiunea actului juridic civil, aplicând-o la două situații practice.
- Ce sunt clauzele considerate nescrise și care este regimul lor juridic?

